

OTDK – pályamunka
Szabó Nikoletta
óvodapedagógus alapképzési szak

**Szabolcs-szatmári női mesemondók repertoárjának
felhasználása az óvodai nevelésben**

Témavezető
Dr. Nagy Balázs PhD
főiskolai docens

„A népmese a szépséges magyar nyelv kincseskamrája, amiből a gyermek nemcsak a magyar nyelvet, hanem a magyar ember észjárását is megtanulja. A három-hét évesek a beszéd és a kommunikáció legváltozatosabb kelléktárát sajátítják el ebből a népköltészeti műfajból.” (Dankó, 2016, p. 247)

2025

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Nagy Balázs főiskolai docensnek az önzetlen segítségéért, kitüntető bizalmáért, folyamatos figyelmességéért, szakmai meglátásaiért, amelyek hozzájárultak kutatásom létrejöttéhez. Külön szeretném megköszönni a Sóstói Múzeumfalunak kedves és lelkes muzeológusának, Kosztyu Brigittának - akinek szintén elvülhetetlen érdemei vannak ennek a pályamunkám megteremtésében. Meg szeretném köszönni Csura Imréné tagintézmény-igazgatónak, Kárpátfalviné Varga Gabriella óvodapedagógusnak, hogy nyitottsággal, érdeklődéssel és segítőkészséggel támogatták kutatásomat. Végül, de nem utolsó sorban szeretnék köszönetet mondani a családomnak, segítségük nélkül nem sikerült volna.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	4
1. A mese szerepe az óvoda mindennapi életében	6
1.1. A regionális népmesék jelentősége az óvodai nevelésben.....	12
2. A szabolcs-szatmári népmesék	17
2.1. A szabolcs-szatmári népmesék kutatása	17
2.2. Megjelent népmese-gyűjtemények	23
2.2.1. Andrásfalvy Bertalan, Kovács Ágnes – Tyukodi népmesék I-II.....	23
2.2.2. Biczó Gábor – Jóni Ferenc meséi (Válogatás Erdész Sándor gyűjtéséből).....	25
2.2.3. Béres András – Rozsályi népmesék	27
2.2.4. Erdész Sándor, Halmos István – Ruzskovics István meséi.....	29
2.2.5. Kosztyu Brigitta – A szabó legény macskája: Népmesék a Nyírségből	30
2.3. A régió jelentősebb mesemondói	32
2.4. A mesemondó nemének jelentősége	37
2.5. A régió női mesemondói	48
2.5.1. Jóni Anna és meséi.....	48
2.5.2. Varga Józsefné Nagy Erzsébet és meséi	51
3. Regionális mesék feldolgozása óvodai mesefoglalkozásokon	54
3.1. Jóni Anna – <i>A kis kemence</i> című meséjének feldolgozása	54
3.2. Varga Józsefné Nagy Erzsébet - <i>A rest lány</i> című meséjének feldolgozása	56
Összegzés	59
Irodalomjegyzék	61
Ábrajegyzék	66
Mellékletek	68
Tevékenységi / foglalkozási terv – Jóni Anna <i>A kis kemence</i> című meséjéhez	68
REFLEXIÓ.....	76
Tevékenységi / foglalkozási terv – Varga Józsefné Nagy Erzsébet <i>A rest lány</i> című meséjéhez.....	77
REFLEXIÓ.....	85

Bevezetés

Az általam választott tudományos program tárgya a népmese, annak és mondóinak a kutatása, valamint óvodai felhasználhatóságának vizsgálata. Főként olyan szabolcs-szatmári női mesemondók repertoárjára fókuszálok, amelyek kevésbé ismertek, részben csak kéziratban léteznek, pedagógiai hasznosíthatóságuk kutatása még nem történt meg, óvodai alkalmazhatóságukat még senki nem vizsgálta. Azért választottam ezt a témát, mert az eddigi gyakorlataim során a legnagyobb sikert a mesék előadásával értem el a gyerekeknél. Továbbá közel áll hozzám az a kreatív folyamat is, amelyet egy-egy mese előadása előtt szükséges megvalósítanom (gondolok itt a bábkészítésre és egyéb díszekre, dekorációkra).

Leendő óvodapedagógusként a mese műfaja rendkívül közel áll hozzám. Örömet okoz számomra az, hogy lehetőségem van a gyerekeknek a mesék által maradandó élményt nyújtani, illetve olyan helyzetet teremteni, amiben igazán önmaguk lehetnek és kiteljesedhetnek. A Nyíregyházi Egyetem által megrendezett eddigi összes Őszi Meseegyetem nevű programján részt vettem, ezeken rendkívül sok inspiráló előadást hallhattam a meghívott előadóktól és a tanáraimtól egyaránt, akik számtalan dologra hívták fel a figyelmemet. Fontos, hogy a gyerekek mesét hallgassanak, ugyanakkor legalább annyira fontos az is, hogy milyen mesét mondunk nekik. Figyelembe kell vennünk a mese kiválasztásakor az életkort, a témát, a terjedelmet, a szöveget, az előadói stílust és még sok más szempontot, amik meghatározzák, hogy a mese milyen hatást gyakorol a gyermek lelki világára. A bennük rejlő érzelmeket és a belső képalkotó készséget a mese a legjobb módon és a legjobb ütemben képes fejleszteni. Ugyanakkor az is lényeges, hogy a régió óvodapedagógusai hagyatkozzanak a helyi mesemondók által átörökített értékekre, napi munkájuk során használjanak olyan meséket is, amelyek erről a vidékről származnak, így módon is erősítve a helyi identitást.

A kutatásom célja, hogy néhány szabolcs-szatmári női mesemondó meséjét olyan módon átdolgozzam, hogy azok óvodai felhasználásra alkalmassá váljanak. A meséket ezután szeretném a gyerekekkel is feldolgozni, rámutatva olyan értékekre, amelyek átmenthetők ezeknek a meséknek a révén. Meggyőződésem, hogy a helyi mesék segíthetnek a korábban ott élők gondolatait, hagyományait, szokásait, temperamentumát és sok más, a térségre jellemző sajátosságot megőrizni. A kutatásom és az eredményei által a gyerekek megismerhetik a térség kulturális elemeit, szokásait, hagyományait. A magyar népmesék által a nemzeti és a helyi értékek iránti elköteleződés erősítése is elérhető. Szeretném megismertetni ezeket a mesemondókat és népszerűsíteni a meséiket, példát adva az óvodai feldolgozásukra, hogy a pedagógusok maguk is foglalkozzanak a térség meghatározó hagyományaival, értékteremtő

alakjaival. Kutatásommal a régió kevésbé ismert női mesemondóira is szeretném ráirányítani a figyelmet.

A kutatás során egy jól használható, hatékony módszer kidolgozása és kipróbálása a célom, valamint a közismert népmesék tárházának a bővítése a lokális mesekincs által. A módszer természetesen kipróbálásra kerül óvodai környezetben, aminek a tapasztalatai szintén részét képezik a kutatásnak.

A Nyíregyházi Egyetem stratégiájában meghatározó szerepet tölt be a régió társadalmi fejlődésének támogatása. Kutatásom összhangban áll ezzel, hiszen annak témája és hasznosulása egyaránt szorosan kötődik a régióhoz, kiemelt szerepet szán a helyi értékek megismertetésének és lokális szinten való alkalmazásának. Kutatásom a pedagógusképzés fejlesztéséhez, illetve módszertani megújításához is hozzájárulhat, mert olyan ajánlást fogalmaz meg az óvodapedagógus hallgatók és a gyakorló óvodapedagógusok számára, amit a napi tevékenységükben hatékonyan tudnak majd használni.

1. A mese szerepe az óvoda mindennapi életében

A 363/2012. (XII. 17.) kormányrendelet, vagyis az Óvodai nevelés országos alapprogramja szerint az általános feladatok közé tartozik az anyanyelvi, értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása. Az anyanyelvi nevelés a legtöbb tevékenység során kitűzendő cél a pedagógus számára. Ahhoz, hogy a gyermek kommunikációjának fejlődése a megfelelő ütemben és minőségben történjen, rendkívül fontos a nevelő helyes mintaadása, példamutatása. Szükséges figyelmet fordítani a gyermek visszajelzésére is, illetve alapvető szempont az, hogy a gyermekeket ösztönözzük, motiváljuk saját anyanyelvük becsületére, tiszteletére, szeretetére, továbbá hagyjunk teret a meghallgatásra, a kérdések feltevésére és megválaszolásának lehetőségére. *„Az óvodai nevelés a gyermek egyéni érdeklődésére, kíváncsiságára - mint életkori sajátosságra -, valamint a meglévő tapasztalataira, élményeire és ismereteire építve biztosít a gyermeknek változatos tevékenységeket, amelyeken keresztül további élményeket, tapasztalatokat szerezhet az őt körülvevő természeti és társadalmi környezetről”* [363/2012. (XII. 17.) Kormány rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról]. Az értelmi nevelés feladatai közé sorolható még a tapasztalatok és ismeretek rendszerezése, bővítése, a különböző élethelyzetek gyakorlása, illetve az értelmi képességek, készségek fejlesztése, különösen kiemelt szerepet tulajdonítva a képzeletnek és a kreativitásnak, amely képességek kiválóan tudnak fejlődni a mese által.

Az óvodai élet tevékenységi formái közé tartozik a verselés, mesélés is, amely foglalkozások során rendkívül sok mesével, mondókával, rövidebb versekkel, akár dalokkal is megismerkednek a gyerekek. A legtöbb mondókához párosul egyfajta ritmusosság is, amely maga után von a tartalom adta lehetőségekből egy mozgásos játékformát. Ez a gyermek számára biztonságérzetet nyújt, és úgyszintén elősegíti az anyanyelvi nevelést. A mese pedig a gyermek erkölcsi, értelmi, érzelmi fejlődésének és fejlesztésének egyik legfőbb támogatója.

A mese számos képi formában, mesetérképen, meseszoknyával, meseköténnyel, bábozással, papírszínház alkalmazásával, jelenetek formájában, a dramatizálás eszközeivel is megjelenhet az óvoda, a csoportszoba falai között, amely az egyszerű ember belső világát és a külvilág legfőbb értékeit, érzéseit és a viselkedésformák mintáit mutatja meg a gyermekek számára. A drámapedagógia fogalma így hangzik: a dramatikus tevékenységi formák révén a nehézséget okozó szituációk felfedezése, majd megoldások után való indulás (Komáromi, 1999). A mese rendkívül alkalmas a gyerekek szemléletmódjának alakítására, formálására. A dramatikus játékok során a különböző szerepek eljátszásakor a gyermek a beszédet és a cselekvést egyaránt utánozza, ami az iskolára való felkészülésben is segíti (Imre, 2012).

Véleményem szerint az olvasó vagy mesét többször hallgató gyermekből olyan felnőtt lesz, aki merészebben gondolkodik és bátrabban vállal álláspontot egy-egy kiemelkedő témában. A mese enyhít a szorongásokon, a félelmeken, ugyanakkor megoldást is kínál a felmerülő problémákra. Nagy mértékben hozzájárul a gyerekek személyiségének fejlődéséhez és az önismeretüket, önkifejezésüket is fejleszti. A pedagógus feladata a mesélés során nyugodt, biztonságos légkör kialakítása, amelyet legfőképpen a nevelő személyisége határoz meg. Ezenkívül a mese hallgatása során a gyermek belső képet, világot alakít ki, amellyel egyénileg dolgozza fel a mesét, sajátosan éli meg az élményt, magát a mesét. A gyerekek optimális fejlődéséhez és lelki egészségének megőrzéséhez elengedhetetlen a folyamatos verselés, mesélés, mondókázás a hétköznapiak során.

„Az óvodában a 3-7 éves gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodóan a népi- népmesék, népi hagyományokat felelevenítő mondókák, rigmusok, a magyarság történelmét feldolgozó mondavilág elemei, meséi -, a klasszikus és kortárs irodalmi műveknek egyaránt helye van” [363/2012. (XII. 17.) Kormány rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról].

Elengedhetetlen megjegyezni, hogy: „...a mese élvezetéből a gyermeket nem lehet kizárni, de fontos tudni, hogy a mese felnőtt műfaj” (Nagy, 2003). Tehát a mese a felnőttek műfaja elsősorban (Nagy, 2003). A népmese az élőbeszéd, az élőszó művészete, míg a műmese az írott szó artistikája (Raffai, 2017). A népmesék sokrétű lehetőséget biztosítanak a pedagógus számára a személyiség fejlesztésére. Holisztikus szemléletmódot kínál a pedagógusnak munkája során (Tancz, 2009). Fontos kiemelni továbbá, hogy az óvodai foglalkozások alatt milyen módon kerül a mese elsajátításra. A hallgatott mesének rengeteg előnye van. Az egyik legfontosabb képesség, ami a mese hallgatása közben fejlődik a belső képalkotás, amely adottság a szöveg megértését segíti, mindamellett, hogy a szorongás érzetét csökkenti. Az esetek nagy százalékában elmondható, hogy az a gyermek, aki rendszeresen hallgat mesét, jelentős mértékben könnyebben illeszkedik be az iskolába, hamarabb megfelel egy-egy feladatnál, és nagyobb sikereket ér el az olvasás- és írástanulás terén (G. Gődény & Koósne, 2013).

Ahogy már korábban is említettem, a mesének számtalan előadási módja van. Remek módszer az interaktivitás alkalmazása. A gyerekek még inkább a mese részeseivé tudnak válni, például ők maguk lehetnek a történet cselekvői, alakítói ennek a módszernek köszönhetően. A mese interaktív befogadását megelőzően fontos, hogy a gyermek előkészítést kapjon, ez lehet egy titokzatos doboz, amely különböző dolgokat tartalmaz és azt próbálják meg kitalálni, mi található benne, az illat, a tapintás alapján. Lehet ez egy egyszerű rajz, melyben azt fejezik ki,

mik szeretnének lenni, mivé változnának legszívesebben. Majd az interaktív mesefeldolgozás keretei között már párbeszédet folytathatnak, maguk lehetnek a szereplők, átalakíthatják a történet befejezését, maguk tervelhetik ki, hogyan végződik a történet. A szereplők gondolatait is átformálhatják, le- és meg is festhetik őket úgy, ahogy azt elképzelik, elgondolják (G. Gödény & Koósné, 2013).

A mese több ezer éves (Nagy, 2003). A mese a legősibb műfajok egyike az epikai műfajcsoporton belül. Terjedelme alapján kisepikai jellegű, forma szerint lehet verses és prózai is. A mesék csoportosítása több szempont alapján történhet, származási helyük szerint megkülönböztethetünk mű- és népmeséket. A mese fogalmát számos kutató próbálta már különféle módon definiálni, kiváltképp a népmesét (Gönczöl, 2013).

A népmese közösségi művészetnek tekinthető, mivel szájról szájra terjed, bizonyos alkalmakhoz kötődik és többféle változatban is él. Formai szempontból a népmesék különböző mesei műfajokba sorolhatóak (tündérmese, állatmese, formulamese, novellamese, legendamese, tréfás mese, hazugság mese). Az efféle mesék egymástól sok mindenben eltérőek, viszont közös jellemzőjük közé tartozik a szilárd mesei szerkezet és a sajátos, kivételes előadói stílus. Ebben az epikai műfaji csoportban keverednek a köznapi és természetfeletti dolgok, cselekedetek és személyek egyaránt. „*A népmese előadói a mesemondók*” (Raffai, 2017, p. 15). Az elsődleges cél a mesemondás során: a szórakoztatás. A mesélés során általánosságban kialakul egy kapcsolat a mesélő és a hallgató között, azonban a népmesék által valami különleges kötelék jön létre. A népmesék előadása során egyfajta aktív átélés és közös élménygyűjtés ölt alakot a mesét hallgatóban és szintúgy a mesét mondóban (Raffai, 2017). Nemcsak egy szórakozási formát nyújt a gyermekek számára a mese, hanem saját önismeretét fejleszti, illetve megismeri személyiségét is általa, idővel pedig annak innovációjára sarkallja. A mese az egyetlen műfaj, ami az élet helyzeteire kínál tapasztalatot. „*A mese a jövőre orientált*” (Bruno, 1985, p. 16). Ahogy a folyók is öntisztító hatással rendelkeznek, úgy birtokolják a mesék is ezt a képességet. A népmesék hagyományos világszemlélete mindig visszatér (Honti, 1962).

A népmese megszokott formája prózai, de elszórtan találhatunk bennük versrészleteket, ritmusos sorokat is, melyek általában párbeszéd során jelennek meg. A legtöbb mese elbeszélő részekkel indul és azzal is érnek véget. A történet közben az elbeszélő és párbeszéd részek folytonos váltakozásban vannak. A diskurzusok nagyrészt két szereplő között zajlanak le, amelyekben sajátos, állandósult beszédformulákat, fordulatokat figyelhetünk meg, de néhol találkozhatunk egy-egy főhős gondolatainak monológjaival. A mese hallgatásának alkalmával

más sztereotípiákat is észrevehetünk. A párbeszédes részekén kívül találhatóak olyan formulák, amelyek jellegzetesek a népmesékben. Ilyen formula például a mesekezdő vagy mesezáró is. Ezek a formulák jelentik a mese keretét. Minden gyermek számára ismerős mondat kell, hogy legyen, illetve kellene lenni, az „Egyszer volt, hol nem volt...” indító soroknak. További formulák még: a mesei átvezető formulák, a mesealakok, valamint a mesében szereplő tárgyak, növények és állatok tulajdonságait érzékeltető formulák és más mesei szólások, fordulatok (Raffai, 2017).

„*A magyar népmesekincsek az utóbbi száz esztendőben gyűjtött és publikált törzsanyaga nagyjából egységes szerkezetű*” (Voigt, 1998, p. 240). Az az elképzelés élt sok esztendeig a folklorisztikánkban, hogy a mese kihalt a Dunántúlon, a Duna-Tisza közén és a Tiszántúlon is, csupán Erdélyben, Baranyában és a Nyírség területén maradtak fenn. Azonban a háttérben valószínűleg a gyűjtés megfelelő arányának hiányossága tűnik szembe. A mese és az archaikus hiedelemtörténet rendkívül közeli kapcsolatban áll egymással (Voigt, 1998).

A magyar népmese számos műfaji megoszlását boncolhatjuk, elemezhetjük. A műfajok felosztása nemzetközi jelleggel rendelkezik. „*Becslések alapján ma úgy gondoljuk, hogy ez ideig körülbelül húsz-huszonötezer magyar és még néhány ezer más nyelvű (cigány) mesét írtak le nálunk*” (Voigt, 1998, p. 242). Valós képet a magyar népmesekincs műfaj szerinti szétoszlásáról a Magyar Népmesekatalógus (jele: MNK) ad. A műfajok közül a tündérmese a legkedveltebb. Megközelítőleg az eddig ismert mesék fele ilyen történet (Voigt, 1998).

A Kovács Ágnes által szerkesztett tízkötetes Magyar Népmesekatalógus szerint a magyar népmesék műfaji felosztása az alábbi:

- Állatmesék (AaTh 1-299 típuszámú)
- Tündérmesék (AaTh 300-749 típuszámú)
- Legendamesék (AaTh 750-849 típuszámú)
- Novellamesék (AaTh 850-999 típuszámú)
- Rászedettördög – mesék (AaTh 1000-1199 típuszámú)
- Falucsúfolók (AaTh 1200-1349 típuszámú)
- Tréfás mesék (AaTh 1350-1429 típuszámú)
- Trufák és anekdoták (AaTh 1430-1874 típuszámú)
- Hazugságmesék (AaTh 1875-1999 típuszámú)
- Formulamesék (AaTh 2000-2399 típuszámú) (Raffai, 2017).

A tündérmese megnevezést többféle módon is értelmezhetjük. Definiálható úgy, hogy valójában egy tündér a szereplő a mesében, illetve a másik meghatározása az, amikor olyan emberek-

vagy természetfeletti lények, hősök szerepelnek, akik valamilyen mitikus cselekedetet hajtanak végre. Ilyen mese lehet egy szörnyetegről szóló tündérmese, természetfeletti segítőtársakkal, mágikus tárgyakkal, varázspálcával, bűvös képességekkel. Tökéletes példa a Fehérlófia című mese. Az efféle mesék legősibb csoportja a hősmese, amelyben főszerepet játszó hős valamilyen hatalmas tettet hajt végre a nép érdekében, olykor sárkányokkal is harcot vív. Tisztán látszik, hogy a népmese műfajai közül a tündérmese rendelkezik a legbonyolultabb szerkezettel, mégis ezt tartja számon a mesemondó és hallgatósága is a valódi, őszinte mesének. Egy jó mesemondói képességekkel rendelkező pedagógus nem csak a cselekmény rövid vázlatát ismerteti a gyerekekkel, hanem órákon, akár foglalkozásokon keresztül meséli ezeket a meséket, amelyet a gyerekek rendkívül tudnak élvezni. Azért olyan szórakoztató számukra, mivel ők maguk is be tudják tölteni az adott szereplő funkcióit (amely funkciók a mese és a világ rendjéhez tartozó alapvető alkotó részek), teljes mértékben át tudják élni őket. V. J. Propp leírta *A mese morfológiája* című munkájában a varázsmesékben, vagyis a tündérmesékben előforduló funkciókat (Raffai, 2017).

Az állatmesék mindössze a magyar népmesék 5%-át teszik ki. Az efféle mesék hősei olyan állatok, amelyek emberi cselekedetekre képesek, úgy is gondolkodnak. Ezen történetek célja az erkölcsi nevelés, a tanulságok ismertetése, következtetések levonásában való segítség (Raffai, 2017). Az állatmese egy válfaja a fabula, melynek jelentése tanmese, didaktikus mese, ami nevelési célzattal íródott, és amely cél a mese végén megfogalmazódik. A népmesék a fabulával fedeződtek fel az irodalomban.

A legendamesék főként szentekről szóló történetek, az óvodában, kisebb valószínűséggel jelennek meg. Hasonló a helyzet a novellamesékkel és a tréfás mesékkel, habár az utóbb megnevezett típus gyakrabban fordul elő. Ebből a műfajból kimaradnak a csodás elemek, ezért reális mesének is tartják. A hazugságmesék és formulamesék szintén elterjedtek a csoportszoba falai között. Az utóbbi, azaz a formulamesék csoportjába a halmozó, a hangutánzó- és a láncmesék, a csalimesék, a befejező és bevezető formulákat tartalmazó mesék tartoznak. A hihetetlen történetekről, képtelen eseményekről, lehetetlen teljesítményekről szóló mesék pedig a hazugságmesék (Raffai, 2017).

Bajzáth Mária a mesetípusokat tekintve a három óvodai csoportra nézve határozta meg, hogy a bizonyos korosztályú gyermekeknek mely népmesék felelnek meg. Egy **kiscsoportos**, tehát három-négy éves gyermek számára az egyszerűbb szerkezetű, ismétlődő szövegrészeket tartalmazó formulamesék alkalmasak a leginkább. Ezek a mesék rámutatnak a világra, az emberre, a természetre, a lelki folyamatokra és esetlegesen az érzelmek működésére is, amik alapvető

tudnivalókat közvetítenek a kisgyermek felé. Érdekes novellameséket is előadnunk ilyen korú gyermekek jelenlétében, amik a testről, testrészekről, azok funkciójáról adnak újabb ismereteket. Rövidebb állatmesékkel, a gyermeket közvetlenül érintő eredetmagyarázó történetekkel, legendamesékkel is kápráztathatjuk, amik szintén a világ, avagy az állatok viselkedésének megértését segíti elő. **Középső csoportos gyermek** esetében már terjedelmesebb mesék jelenhetnek meg. Természetesen az előző nevelési év során már előadott mesék is megjelenhetnek, de előnyösebb, ha új meséket is beviszünk, amik bővítik ismeretüket. Azonban itt ki szeretnék térni egy fontos szemponthoz, ami az lenne, hogy egy-egy népmesét akár többször is megismételhetünk. Hiszen a gyermek számára nem lesz unalmas, vagy kevésbé érdekes, második vagy harmadik alkalom esetén is ugyanúgy élvezni fogja, az is előfordulhat, hogy egy teljesen új értelmezési lehetőséget nyújt számára. Viszont én úgy gondolom, hogy az ismétlések között legalább egy vagy két tevékenység különbség legyen. A középső csoportos gyerekeket már a novellamesék hősei (leleményes, igazságos király, szorgalmas fiúk és lányok) is elkezdik érdekelni, mivel ezekbe a szerepekbe ők maguk is könnyen belehelyeződnek. A tündérmesék mesetípusából is vihetünk néhányat már e korosztály tevékenységeibe, azonban ezek közül is az egyszerűbbeket részesítsük előnyben. A népmesék körülbelül kétharmada tartalmaz bármilyen humoros elemet. A négy-öt éves korú gyermekek már élvezik a tréfás, csalimesék mellett a legendameséket is. Az utóbbi mesetípusok mindegyike szórakoztató lehet egy középső csoportos gyermek számára. A nevetésnek felszabadító, közösségteremtő- és tartó, gyógyító ereje van, az efféle élmények meghatározóak, ezért egy pedagógusnak igyekeznie kell az ilyen pillanatok sokszorozására. A **nagycsoportosok** mindennapi meséi között már a hazugságmesék is a felszínre törnek. Az efféle mesékben megjelenő képtelenségek gondolkodásra készítetik a gyermeket, a fantázia és a képzelet szárnyalhat a mese hallgatása során. Ezenkívül egy újabb mesetípus, a falucsúfoló is beékelődik a választási lehetőségek közé. A rászedett ördögmesék is főszerepet kaphatnak a tevékenységek alkalmával, ahol az ördög és az ember áll szemben egymással, aminek nagy általánosságban a vége egy, az ember által kitalált csellel végződik. A nagycsoportban igyekezzünk terjedelmesebb és komplex történetek mesélésére is. Kiváló opció például egy tündérmese melletti szavazás. Ezeknek a meséknek köszönhetően a gyerekek igazán hősökké, illetve azokká a személyekké válhatnak, akik lenni szeretnének, továbbá a terjedelmüknek köszönhetően koncentrációjuk is jelentősen fejlődik (Bajzáth, 2022).

Az óvodapedagógus maga válik mesélővé, mesemondóvá a népmesék által (Zókai, 2007). A pedagógus mesemondóvá válása útjának első állomása, hogy belátja, a mesemondás egy

hívás. Attól függetlenül, hogy kevesen művelik ezt a fontos szakmát, igenis el kell ismernünk, hogy nem egyszerű feladat és rendkívül sok gyakorlást igényel (Zalka, 2016). Ha valaki rendelkezik az elszántsággal, illetve azzal a belső motivációval, ami egy mesemondó számára elengedhetetlen, akkor igenis tanulhatóvá válik ez a szakma. Mint ahogyan Zalka Csenge Virág esetében is történt (Papp, 2023). A népmesék kell, hogy ki tegyék az óvodai mesék nagy százalékát. A mesefajták változatosságot mutatnak, az érettségnek megfelelően kerülnek kiválasztásra. A szakirodalmakban és a szülők részéről is rengeteg ellenérvet találhatunk a népmesék ellen, azonban én szeretném ezeket megcáfolni és tudományos kutatásokkal, kutatásommal alátámasztani mennyire fontosak a gyerekek számára (Zókai, 2007).

A népmesékkal nemcsak ismereteket adunk át a gyermek számára, hanem élményt nyújtunk velük. Az elsődleges cél a népmesékkal az, hogy megmutassa a pedagógus a gyermek számára, hogy nekik, illetve róluk szólnak a versek, mesék, amelyek a világban való eligazodást segítik elő. Több magyar és külföldön élő pszichológus is foglalkozott a mese lélektani hatásaival. Ranschburg Jenő megállapítása az, hogy: a tündérmesék által nem csak a gyermeki gondolkodásmód ragadható meg, hanem az adott korosztály problémáira is felhívják a figyelmet. Egy mese, egy történet cselekménye végigvezethető egy emberi élet szakaszain. A különböző akadályok, amelybe nem csak egy gyerek, de még felnőtt is ütközik, amelyre meg kell találni a megfelelő megoldást, csakis úgy lehet túl lépni rajta. És ha az akadályok leküzdhetőek, akkor kapható meg a végső jutalom, mint ahogyan az a mesék lezárására is jellemző (Zókai, 2007).

„A valóság, a világ megismerése a gyerek számára a mesék segítségével történhet, a mese nemhogy elvezetne a valóságtól, hanem ez az a forma, mely megfelel a gyermeki gondolkodásnak. A mesét a gyerek szereti, élvezi, mert a mesei motívumok, fordulatok összhangban vannak a gyermek pszichés fejlődésének jellegzetes gondolati, indulati, szemléleti vonásaival” (Zókai, 2007).

1.1. A regionális népmesék jelentősége az óvodai nevelésben

Egyre többször szembesülhetünk azzal a kiábrándító ténnyel, hogy az óvoda mindennapjai során a harmadik életévet betöltött gyermekek körülbelül fele az élıszavas mesélés formájával csak az intézményben találkozik először. Továbbá nemcsak a népmesékkal való találkozás öröme nem élték még át, hanem a klasszikus- és kortárs meséket is csak egyfajta vizuális élményként tapasztalták. A napjaink óvodapedagógiáját meghatározó *Óvodai nevelés országos alapprogramjának* első kiadása 1971-ben jelent meg. A mesékkal a kizárólag női óvodapedagógusoknak az volt a célja, hogy: az erkölcsi érzéket fejlessze, az esztétikára való

törekvést segítse, továbbá a kommunikációt és értelmi képességeket erősítse (Kerekes, 2022). **A kiscsoportosok** foglalkozásának meséinek anyaga állatcsaládokról, játékszerekről szóljon. Elevenítsen meg a pedagógus a gyermek számára hősöket képeskönyvekből. Egyszerű mesék kerüljenek kiválasztásra, derűs hangulatúak és lendületesek legyenek, ugyanakkor a valóságot tükrözzék (Bakonyi & Szabadi, 1976). **A középső csoportos gyermekek** számára a meséket a magyar népmesekincsből, gyermekirodalomból, mindemellett nemzetközi meseirodalomból egyaránt válogassák (Kerekes, 2022). A cselekmény viszont már legyen egy kicsivel bonyolultabb, mint a kiscsoportban (Bakonyi & Szabadi, 1976). **Nagycsoportos** életkorú gyermekeknél a középső csoportos gyerekek választása, illetve az új nevelési év meséinek számából tevődjön össze (Kerekes, 2022). Az év végéig elérendő cél az volt, hogy az 5-6 éves gyermek maga is felismerje, hogy a könyv, az olvasmány érdekes és hasznos. Játékidőben próbálkozzanak a gyerekek mesélni, élvezzék, nem mellesleg tiszta beszéddel, hanglejtéssel, ritmusossággal tegyék, természetesen ameddig az elvárható egy óvodáskorú gyermektől (Bakonyi & Szabadi, 1976). Természetesen számos információt hordoznak még magukban a korábbi nevelési programok, azonban jól látszik, hogy milyen precizitással és hozzáértéssel határozta meg a pontos feladatokat, célokat, eredményeket, követelményeket a pedagógus számára. A pedagógus külön kiemelt feladata volt az is, hogy a gyermek családjának számára jelezze, az óvodai foglalkozások sem pótolják a család előszavas mesélési alkalmait (Kerekes, 2022).

Az 1989-es változatban lényegében a pedagógusoknak nagyobb módszertani lehetőségeket engedélyeztek, de továbbra is fennmaradt, hogy a családi környezetben elhangzó mesék szintén ugyanolyan fontosak a megfelelő fejlődés szempontjából. A nemzeti mesekincsek is elérhetőbbé váltak. A rendszerváltás után megszűnt a központi tartalmi szabályozás, ezáltal az óvodák sajátosságai kezdtek kialakulni. 1996-ban az alapprogram pedig már csak az önkifejezés és az alkotás jelentőségére hívta fel a figyelmet. A meseanyagok közé a kortárs irodalmak is beépültek. Az egyetlen tény, ami nem változott, hogy a mesélés mindennapi tevékenység kell, hogy legyen. (Kerekes, 2022). *„A mindennapos mesélés, verselés, mondókázás a kisgyermek egészséges lelki fejlődésének elmaradhatatlan eleme”* (Bujdosóné, 2015, p. 6).

A jelenleg érvényben lévő programban hangsúlyos szerepet kap az óvodapedagógussal, mint mesemondóval való kapcsolódás, és a belső képalkotás is kiemelt fontosságúvá válik (Kerekes, 2022). 2018. szeptember 1-én lépett hatályba a 363/2012. (XII. 17.) kormányrendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramja (Lendvai, 2018). *„A 2018/2019-es nevelési év*

kezdetén az óvodapedagógusokat egyik leginkább érdeklő téma az *Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának módosítása volt.*” (Pásztor, 2019, p. 211). Sok pedagógus felháborodását fejezte ki, hiszen úgy került sor a módosításra, hogy nem előzte meg semmilyen szakmai megbeszélés. Az óvodapedagógusok mindig kiemelt szerepet töltöttek be a gyermekek nemzeti szellemben történő nevelése terén, azonban erre manapság még inkább szükség van. A változtatás oka valójában az, hogy a nemzeti identitás alapjainak lerakása, az enkulturáció folyamatának megalapozása már az óvodában elkezdődjön, annak ellenére, hogy elsősorban a nemzeti nevelés az iskolák feladatköréhez tartozik. Végző soron napjaink pedagógusaitól elvárható az állandó megújulás és újratervezés (Pásztor, 2019).

Dolgozatom ezen változásra épülve kínál új lehetőségeket, népmeséket, feldolgozási módszereket, hiszen a pedagógus mindennapjai során nem biztos, hogy tud elég időt szánni a helyi, eddig feldolgozatlan mesék gyűjtésére, átdolgozására, pedig: *„A népi mondókák és a népmesék az anyanyelv sajátos ritmusát, dallamát, hangzóvilágát nyelvünk legbensőbb törvényeinek megfelelő formában közvetítik.”* (Országos Pedagógiai Intézet, 1989).

A 21. században, annak utóbbi évtizedeiben veszélybe került a magyar, illetve a világ kulturális öröksége egyaránt (Karácsony, 2021). Az igencsak erőteljesen modernizálódó világunkban egyre jobban halványulnak el hagyományaink (Téglás, 2009). A modernizáció által nemcsak világszinten, hanem helyi viszonylatban is háttérbe szorultak az értékek és szokások (Csákai, 2023). Az oktatás és nevelés területén dolgozó pedagógusok számára sürgős küldetessé egyben kötelességgé is vált a néphagyományok továbbadása, éltetése (Karácsony, 2021). A népi értékek nagy része különösen jól beilleszthető a gyermeknevelésbe (Frang, 2022). Minden helység rendelkezik a saját maga értékeivel, aminek felfedezése és kutatása szintén a pedagógus feladata, illetve, hogy megfelelő hitelességgel tudja azt átadni a következő generációnak. Ezt az átöröktetési folyamatot célszerű már az óvodában megkezdeni. A hagyományok beépítésével a gyermek több mindent megtud szülőföldjéről, aminek segítségével hazájához is könnyebb kapcsolódási pontokat talál. Csákai Nikolett (2023) kutatása során három óvodát figyelt meg külön településeken abból a szempontból, hogy a hagyományok milyen szinten kerülnek beépítésre az óvoda életébe. Összességében elmondható, hogy minden óvoda kiemelt szerepet szentel a hagyományok ápolására, azonban a helyi hagyományok már kevésbé kapnak nagy figyelmet az óvoda programjában, pedig minden település rendelkezik saját szokásokkal, értékekkel. Természetesen vannak óvodák, amelyek az állítás alól kivételt képeznek, viszont nagyon ritka számban. Ha azt szeretnénk, hogy a következő generáció is hasonló értékrendet képviseljen, mint amit mi most, akkor egy

kicsivel több igyekezetet igényelne a helyi hagyományok beemelése az óvodai nevelésbe (Csákai, 2023). Kifejezetten fontos lenne, hogy a pedagógia szakot választó hallgatók maguk is érdeklődjenek saját tájegységeiket képező hagyományok, szokások iránt, hiszen a pályára lépést követően már hitelesen be tudják építeni azt az óvodások mindennapi életébe. Ehhez a népi szimbólumrendszer(ek)e)t, a mesék elemzési, értékelési szempontjait, a mesemondás jelentőségét ismerjék, alkalmazzák, illetve a nevelésben való szerepükkel is tisztában legyenek (Frang, 2022).

A néphagyományok alkalmazása az óvodai életben:

- a hagyományok iránti érdeklődést kelti fel a gyermekben;
- a személyiség harmonikus fejlődését és az identitástudat kialakulását segíti;
- a különböző népi szokásokat, játékokat akár jeles napokhoz fűzve ismerik meg, élük át, lehetőleg cselekvésekkel;
- az ünnep és a hétköznapi közötti különbségeket érzékelhetik, mindeközben kézműves tevékenységeket is végeznek (Karácsony, 2021).

A néphagyományok célja, hogy az óvodáskorú gyermekek:

- értelmi képességeit, illetve egyéb más képességeit és készségeit a megfelelő módon fejlessze (emlékezet, kifejezőképesség mind szóban, mind képi formában, ritmusérzék, koordinációs készség, egyensúlyérzék, önállóság, ügyesség);
- érzelmeit gyarapítsa, a szocializációt elősegítse (közösségépítés);
- az életkornak megfelelő népi játékokat, köszöntőket, rigmusokat, mondókákat, népszokásokat sajátítsa el, a múlt tiszteletben tartását figyelmen kívül nem hagyva;
- a jeles napokhoz kapcsolódva valamilyen tárgy, eszköz alkotása is megvalósuljon a pedagógus irányításával;
- aktív részvétellel történjen meg az értékek átadása, amelyet a gyermek maga is élvez, ugyanakkor a múlt iránti tisztelet, nem mellesleg a szülőföld iránti szeretet is kialakul benne (Karácsony, 2021).

Az óvodapedagógus feladata a hagyományok, szokások, értékek tovább éltetésében:

- az élménydús tevékenységek tartása;
- a nemzeti tudat megalapozása;
- pedagógiai és néprajzi szempontok szerint megfelelően kiválasztott játékok és szokások hagyományőrző módon való megtanítása;

- a megtanításra szánt szokások alapját kifogástalan szakirodalom tegye ki, kiváltképp igaz ez a helyi értékekre, amennyiben módjában áll a pedagógusnak eredeti hang- és filmanyaggal is rendelkezzen;
- a megtanítandó anyag illeszkedjen a hagyományoknak a társadalomban, illetve a kisközösségekben betöltött szerepéhez és idejéhez (Karácsony, 2021).

A néprajzi nevelés megvalósítási eszközei, lehetőségei:

- népi játékok (gyűjtése, kutatása, átadása)
- hagyományos ételek (készítése, bemutatása)
- helyi népszokások (a helyi népviselet bemutatása, a helyi népmesék, népdalok előadása, a helyi néptánc szemléltetése, különleges lokális ünnepek, babonák felderítése)
- helyi múzeumok, kiállítások és egyéb más helyi kulturális intézmények, térségek látogatása (Csákai, 2023).

A gyermek jövőbeli kulturális szokásait is megalapozhatja az, ha már ebben a korban ismeri a múlt értékeit, továbbá tiszteli azokat (Csákai, 2023).

A hagyományátadás az esztétikai nevelés integrációs alapelve. A néphagyomány tudatos és rendszeres beépítésével az óvodai nevelés során az érzelmi, esztétikai és erkölcsi fejlődést segíti elő, beleértve a szülőföld iránti szeretet kialakítását is (a helyi mesék az itt élők gondolkodásmódját tükrözik). Az óvodapedagógus kiemelt feladata a hagyományaink és népi kultúránk értékeinek továbbadása, amelyet egymásra épülő és egymással szorosan összefüggő tevékenységek révén valósít meg.

A tradíciók közvetítésének legfontosabb céljai:

- szellemi örökségeink átörökítése,
- a műveltség alapjainak megteremtése,
- a nemzeti identitás megélése,
- a közösségi érzés formálása,
- és a személyiség fejlődésének támogatása (Erős, 2024).

2. A szabolcs-szatmári népmesék

2.1. A szabolcs-szatmári népmesék kutatása

A magyar népmesék kutatása, gyűjtése a 19. században bontakozott ki, s elsősorban a pozsonyi Magyar Hirmondó hirdetményei jóvoltából indult el, amely felhívás főként népköltészeti alkotások gyűjtését célozta, ugyanakkor a mese nem került még ekkor külön kiemelésre, nem kapott jelentős szerepet ebben a korban (1782). A legősibb kéziratot mesegyűjteményünk, amely 1789-ben látott napvilágot Sárospatakon, egy szabolcsi származású földbirtokoshoz, Szilcz Istvánhoz köthető. A gyűjtés néhány monda mellett 8 darab mesét tartalmaz, amelyek Máriapócsról és környékéről kerültek elő, azonban ezek a történetek nem teljes mértékben tekinthetők népmeséknek. Ellenben egy másik meseközléssel, ami nem több, mint négy évvel az első gyűjtés után jelent meg (1793). Csokonai munkájának révén az első magyar népmeselelethez juthattunk, amely több szempontból is eredeti értékű (Voigt, 1998).

Sajnálatos módon a további kutatások a mi környékünkön hosszú ideig elmaradtak. 1848 után a mesegyűjtés új szintre lép, ami már nagyobb rendszerességet és folklorisztikai igényt mutat. Ipolyi Arnold fogott hozzá a magyar mitológiai elemek gyűjtéséhez, a munkát nem egyedül végezte el. Kollégái között tudhatta a Kisvárdáról származó Kálmánczhelyi Jánost, illetve két nyírbátori lakost is, akik Szél Kálmán és Soltész János voltak (Erdész, 1964).

Továbbá szintén a Kisfaludy Társaság ösztönzése által tett népköltési gyűjtéseket Móricz Zsigmond 1903 és 1907 között, leginkább a szatmári részeket érintve. Móricz kéziratot gyűjteményéből összesen 31 népmesét ismertünk meg, mivel nem minden alkotást jegyzett le, hanem csak azokat a műveket, amelyeket a későbbi munkájának során is hasznosnak és alkalmazhatónak talált. Bár történetekben gazdag területeken járt, ezen mesék nem kerültek rögzítésre, ami utólag elég nagy veszteség (Erdész, 1964).

1912-ben országos néprajzi gyűjtőpályázat indult el a nemzetközi Folklore Fellows magyar osztálya által. A pályázat hatására számos diák kezdett a népmesék gyűjtésébe, kutatásába. A hirdetés évében Kriston Antal sárospataki diák 33 népmesét gyűjtött össze a következő területeken: Rétközberencs, Nyíribrony, Szamosszeg. A rákövetkezendő évben még egy sárospataki diák csatlakozott a népmesék lejegyzéséhez, ő, vagyis Gergely Nagy László 18 népmesét rögzített Lövöpetri térségben (Erdész, 1964).

1932-ben kezdett neki a tudományos jelleggel rendelkező népmesekutatásnak megyénk területén Ortutay Gyula. Ennek a kutatásnak köszönhetően külön kötet is megjelenhetett, amely a „Nyíri és rétközi parasztnépmesék” címet kapta, ami a gyűjtés helyszínére tesz utalást (Rétköz és

Nyírbátor). Ezután Dégh Linda is végzett Ortutay munkájához hasonló gyűjtési „expedíciót” Piricse községben (Erdész, 1964).

Ortutay Gyula fellépése egy új szakaszt jelent a 20. századi magyar mesevizsgálat terén. A korábban említett első, de rendkívül jelentős kötetében mesemondók szerinti csoportosítást végzett el az összegyűlt anyagmennységen, továbbá felhívta a figyelmet a közvetlen társadalmi háttérre az elbeszélő történetek tekintetében (Voigt, 1998).

Kálmány Lajos volt Magyarországon az első olyan mesegyűjtő, aki olyan kezdeményezést indított el a mesék tekintetében, amire még más azelőtt nem gondolt. Ugyanis Borbély Mihály mesekészletét teljes mértékben összegyűjtötte. *„Ezzel kezdeményezőjévé vált az egyéniségvizsgáló mesekutatásnak, amelynek fő célkitűzése az, hogy ne csupán a mesék szövegét publikálja, hanem azt a társadalmi környezetet is jellemezze, amely azokat fenntartja, és arra az egyéni-művészi alakításra is rámutasson, amelyet az egyes tehetséges mesemondó specialisták végeznek a nemzetközileg is ismert mesékben”* (Voigt, 1998, p. 237). Tehát léteznek olyan gyűjtések is, amelyek nemcsak magukat a történeteket, az ott élők által ismert népmeséket, hanem esetlegesen státuszokat, magának a mesemondónak a jellemét, jellemzőit, stílusát és még sok egyéb más érdekességet is rejtenek magukban (Voigt, 1998).

A fent említett mesegyűjtéshez hasonlóan Ortutay Gyula is megkísérelt egyet elkészíteni a megyénkben Fedics Mihály mesemondóval, csak hogy mielőtt teljes mesekincsét átadhatta volna az utókornak 87 éves korában, 1938-ban meghalt Bátorligeten. A néprajztudomány jelentős eseményeként tartjuk számon „Fedics Mihály meséi” -nek kiadását (Erdész, 1964).

Voigt Vilmos szerint monográfiáját (Fedics Mihály mesél, 1940) alkotáslélektani és társadalmi személyiségvizsgálattal kapcsolatos gondolatok is egyaránt jellemezték. *„...a mindmáig legismertebb magyarországi mesemondó repertoárját, önéletrajzát közli, hozzá bevezetőt és bő magyarázatokat ad: egyszóval a közölt meséket több oldalról megközelíthető bemutatást nyújt”* (Voigt, 1998, p. 237) Ortutay Gyula munkája, a „Nyíri és rétközi parasztmesék” pedig az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény című sorozat első kötetévé vált (Voigt, 1998).

A második világháborút követően a mesekutatásban egy új hullám bontakozott ki, amely rendkívül sok eredményt ért el, és sok új népmesére tehattünk általa szert, hatalmas kincs számunkra. Ebben a bekezdésben szeretném azokat a területeket, illetve az onnan származó mesék mennyiségét, minőségét az eddigi ismeretek alapján hozzávetőlegesen szemléltetni. Kovács László látott hozzá elsőként a népmesék felkutatásához. Körülbelül 200 darab mese anyagát halmozta fel garbolci gyűjtése során, amiből mindösszesen tizenhat jelent meg

nyomtatott formában. 1950-ben Nagy Dezső által 65 népmese került gyűjtésre Gégény térségében. 1951-1953 között Béres András feltehetően 300 népmesét, illetve annak szövegét vetette papírra Rozsály és Hermánszeg községekben. 1953-ban Ortutay Gyula további 120 népmese történetét gyűjtötte össze Tiszabercelen (Lacza Mihály mesemondótól). 1955-ben Polónyi Péter végezte el az első magnetofonos gyűjtést Nagykállóban és annak környékén, mely út során megközelítőleg 150 népmese került fel a hangszalagra. A rákövetkezendő évben Kovács Ágnes és Andrásfalvy Bertalan a híres tyukodi népmesékből gyűjtött össze nagyjából hetven darabot. Ugyanebben az évben egy 91 éves baktalórántházi mesemondó (Ruszkovics István) 70 meséje került hangszalagra Halmos István által, ez még tovább bővült 11 mesével. 1958-ban Daskó András 40 népmeséje került felvételre Kéken Kovács Ágnes munkája által. Dégh Linda három évvel később közel 70 mesét gyűjtött Mátészalkán és Györteleken, négy évvel később pedig majdnem további hatvan népmesét szedtetett össze Tiszaújlakon (Erdész, 1964).

Fontos megemlíteni továbbá azokat a gyűjtőket is, akik önszántukból kezdtek hozzá egy-egy térség meséinek a felkutatásához. Ilyen volt például Makra Sándor, aki 1949-1954 között gyűjtött meséket Tiszalökön (62 darabot), vagy Kisvárda környékén tett hatalmas gyűjtést Bodnár Bálint (kb. 400 népmese) (Erdész, 1964).

Természetesen nem mehetünk el szó nélkül Erdész Sándor munkássága mellett sem. Ámi Lajos meséinek gyűjtésével kezdte meg munkáját 1958-ban. Mindent összevetve 262 népmesét mondott el számára Ámi, aki ezáltal a világ legjobb mesemondók egyikévé vált. Majd 1959-ben 70 népmesét sikerült összegyűjtenie Kállósejnyében, 1960-ban pedig Jóni Ferenc mesemondótól (Jóni Anna testvérétől) 160 népmese kerülhetett a hangszalagjára. Jóni Anna meséi is általa kerültek rögzítésre, habár a mesemondó nő abban az időszakban még nem volt oly mértékben kiemelkedő, mint testvére. A maga 180 népmeséjével Papp János is a kitűnő mesemondók közé tartozik Erdész Sándor szerint. Nehéz megmondani, hogy pontosan mennyi mesét sikerült rövid idő alatt összegyűjtenie, azonban mindent összegezve majdnem 1000 darab, körülbelül 950 népmesével sikerült gazdagítania a Jósza András Múzeumot, valamint nem csak a múzeumot és az ott dolgozókat, de a felnőtteket, a gyerekeket, sőt a magyar emberek számára teremtett felbecsülhetetlen értéket.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében eddig gyűjtött népmesék (legyen az hangfelvétel vagy kézirat formájában) becsült száma 2600-ra tehető. Azt gondolnánk, hogy hatalmas szám ez is, és már nem növelhető tovább, ami egyrészt igaz, mivel a már meglévő mesék is rendkívül értékesek és fontosak, viszont a térségünk ettől jóval gazdagabb népmesék tekintetében, illetve

úgy vélem, sőt Erdész Sándor is azon véleményen volt, hogy számtalan történet van (vagy már csak volt), ami még nem került rögzítésre és csak arra vár, hogy mi felfedezzük őket. Sajnos már csak nagyon csekély számú olyan mesemondó van, ha van, akitől még meg tudnánk hallgatni az eredeti meséket olyan előadási stílussal és olyan hitelességgel, mint amilyen gyűjtések történtek a 19-20. századi Magyarországon. Erdész Sándor szavai igazán elgondolkodtatóak voltak számomra is, de úgy vélem bárkinek, akinek van bármiféle kötődése e vidékhez, aki olvasta a Szabolcs-Szatmári Szemle 1964-es kiadásában: *„Különösen Szabolcs-Szatmár megye területén százával találhatunk jó mesemondókat”* (Erdész, 1964, p. 49). Vagy csak találhattunk? Vannak-e még igazán jó és hiteles mesemondók? Hogyha vannak, akkor vajon meddig mesélik még történeteiket? Tovább tudják-e még adni a következő generáció számára, mielőtt teljes elfeledésbe kerülnének ezek a népmesék? Valójában ilyen mesemondókat már keresve se találunk, azonban az eddig lejegyzett népmesék népszerűsítésével még megőrizhetjük, ápolhatjuk és tovább örökíthetjük a korábbi generáció szokásait, hagyományait, értékeit és gondolatmenetét.

„A népmese – a magyar nemzeti múlt hagyatéka, éppen ezért ennek tanulmányozása a nép régebbi hitvilágára, erkölcsi felfogására, gondolkodásmódjára stb., tehát azokra a kérdésekre ad választ, amelyekkel egy nép, egy etnikum karakterét megrajzolhatjuk” (Erdész, 1964: 48).

Arany János szerint is fontos szerepet játszik a mese egy nép életében. Tudni illik, hogy egykoron a meséket a nép első hallásra a maga átszőtt csodás elemeivel valóságként élte meg. A nép tekinthető a mese szerzőjének, a mese hatalmas dolgokat határozott meg egy nép életében, ebben rejlett a nép szenvedélye, csatája és egyben támogatója is volt számára a mese (Erdész, 1964).

Bumberák Maja a Magyar Művészeti Akadémia által nyert ösztöndíjnak köszönhetően járta 2019-ben vármegyénk kisebb-nagyobb falvait, hogy felkutassa azokat a kimaradt történeteket, amik az eddigi gyűjtések során nem kerültek rögzítésre. Pontosabban őt idézve: *„Régi folklóranyagok, a feledés homályába merülő mesék, legendák, dalok, szokások után kutatok. Letűnő világok puzzle darabkáit próbálom összerakosgatni, s menteni, ami még menthető. Mert amit én keresek, azt a szóbeli hagyomány őrzi. Nem könyvek lapjain létezik padlásokon, fiókokban, hanem öregemberek élettörténetébe van elrejtve, emlékeikben porosodik”* (Bumberák, 2019).

Ez a rendkívül lelkes hölgy részt vett ugyanazon éven a Hetedhét Hatvan Népmesefesztivál szakmai napon is, ahol még több inspirációt szerzett a kutatási útjához, sőt újabb fontos részletekkel és tudnivalókkal gazdagodhatott, amik munkájában való hatékonyságát, illetve

nagyszerűségét segítette. A rendezvényen Raffai Judit is előadást tartott, akinek a munkásságát én magam is nagyra tartom, illetve inspirált, motivált, hogy a mesékről szóló tudásomat gyarapítsam. Körvonalazódott benne az is, hogy nem csak maga a történetek gyűjtése, hanem azok módja is igen fontos. Emellett arra is rájött, hogy egy mese az egyéntől függ, hogy milyen életutat járt be az évek alatt, milyen élményekre tett szert a mese előadója, fontos továbbá az is, hogy milyen a stílusa, milyen környezetben él, kitől tanulta a mesét, hol és kiknek tudta előadni a már megtanult történeteket. Úgyszintén fontos az, hogy miféle hozzáállással érkezik meg az adott gyűjtő a mesét mondó személyhez, könnyen előfordulhat az, hogy a nem megfelelő megközelítéssel, szemléletmóddal hamar kudarcot vall a mesék kutatója. A gyűjtő személye akkor tud igazán nagy sikereket elérni, hogyha valódi alázattal, tisztelettel és őszinte érdeklődéssel ül le a mesemondó elé, és úgy kérdez tőle (Bumberák, 2019).

Anarcs, Nyírkarász, Petneháza településeken egyaránt járt, ahol az ott lakók meséit, történeteit szerette volna megismerni és azokat újra közbeszéd témáivá tenni, továbbá életre kelteni, hogy a gyerekek és felnőttek, a pedagógus szakmában részt vevők egyaránt alkalmazzák a mindennapokban. Jól tudta, hogy gyűjtése során a népmesék előkutatása lesz az egyik legnehezebb feladata, hiszen az emlékek sorából azok szitálódhatnak ki leghamarabb. 30 idős emberrel sikerült felvennie a kapcsolatot, mégis a 9 hónap alatt aligha talált mondát, legendát és mesét. Nagyobb szerepet kaptak az élettörténetek és élettel kapcsolatos történetek, amik a túléléshez adnak iránymutatást, vagy amik a közösségről, annak szokásairól, szenvedéséről, a jó pillanatokról, a kedvességről, megértésről, odafigyelésről, a régi idősekről, a házi praktikákról és egy olyan időszakról szólnak, ahol az egy közösségben élő emberek mennyivel összetartóbbak, jószívuúbbak, segítőkészebbek voltak egymáshoz (Bumberák, 2019).

„Ők maguk sem tudják, mennyi mindent tudnak, és hogy milyen nagy szüksége volna a fiatalabb generációknak (és persze nekik is) arra, hogy sokszor és sokáig elbeszélgessenek egymással” (Bumberák, 2019).

A XIX. század elején még a lejegyzési technikát, módszert alkalmazták a mesegyűjtők. A kezdetekben a gyűjtés úgy zajlott, hogy egy nap során a mesemondót órákon keresztül hallgatta, majd az este folyamán a sok új információt, illetve szöveget az emlékei alapján vetette papírra, az eredetiséget, a népiességet megtartva (Nagy, 2003). A 19. századi gyűjtési, lejegyzési és publikálási gyakorlatok különbözőségei miatt a rendelkezésre álló kéziratos meseanyag filológiai vizsgálata, valamint a gyűjtés történetéhez kapcsolódó megmaradt levelek, visszaemlékezések, kortárs bírálatok, kommentárok és egyéb szövegek együttes elemzése sokkal inkább segíti a mese 19. századi "életciklusának" megértését, mint ha csupán a kiadott,

kontextusból kiragadott szövegeket alapul véve próbálnánk elemezni (Domokos, 2008). Majd e század végétől, illetve a XX. század közepétől már hazánkban a technika is lehetővé tette a mesék hang formájában való rögzítését is. Ebben az időszakban vált elvárássá a mesék pontos, szó szerinti lejegyzése, mi több a nyelvjárási hitelesség is már szinte követelménnyé alakult. A kor, és néhány esetben a politika nyomása is megfigyelhető az átiratokban (Nagy, 2003).

Hogyan gyűjtsünk népmesét, ha mégis erre az elhatározásra jutnánk? A legelső lépés az lenne, hogy megismerjük az általunk választott település mesével kapcsolatos szokásait, hagyományait, továbbá az előttünk már összegyűjtött anyagokról, adatokról tájékozódjunk. Általában egy, a falu által már jól ismert idős személyt érdemes felkeresni, akiről tudni lehet, hogy egykoron mesemondó lehetett vagy bármiféle kötődéssel rendelkezik a mesével. Ha alkalom adódik ezzel az idős személlyel egy beszélgetést lefolytatni, akkor azt érdemes valamilyen technikai eszköz segítségével rögzíteni, felvenni. A felvételek elején ajánlott a beszélgetés idejét, helyét, az adatközlő nevét, címét, születési idejét, helyét, iskolai végzettségét, egyszerűen minden olyan fontos információt felvenni, ami befolyásoló tényező lehet a mese gyűjtésének szempontjából, továbbá a kérdező nevééről és címéről is lényeges szót ejteni. Ezenkívül érdemes még képeket, fotókat készíteni, amihez kötni tudjuk az ott éppen elhangzó szöveget, nem mellesleg az időt is. A szóban elhangzottak lejegyzésekor pedig igyekezzünk pontosan ugyanazt papírra vetni, vagy legépelni. A mesék egyértelműen nem gyűjthetők kérdőíves módszerrel, azonban beszélgetést kezdő, indító kérdéseket tehetünk fel az adott személy számára (Raffai, 2017).

Például, hogy:

- Milyen élményeik vannak a meséléssel kapcsolatosan?
- Mikor és kitől tanulták a meséket?
- Ismer-e a közösségből jó mesemondókat? Miért tartotta annak?
- Mik szerepeltek a mese központi elemeként?
- Meséltek-e vallással kapcsolatos történeteket? (Raffai, 2017)

Csakhogy nem szabad megfeledkezni arról a tényről, hogy a népmesékben nem feltétlenül a szöveg az, ami a legmeghatározóbb. Kulcsfontosságú azt is megfigyelni, hogy a mesemondó milyen gesztusokat használ, meg is próbálhatjuk azokat eltanulni. Egy a fő, hogy hagyjuk szerepelni, kibontakozni a személyt és igyekezzünk azt megörökíteni, átörökíteni az utókornak (Raffai, 2017).

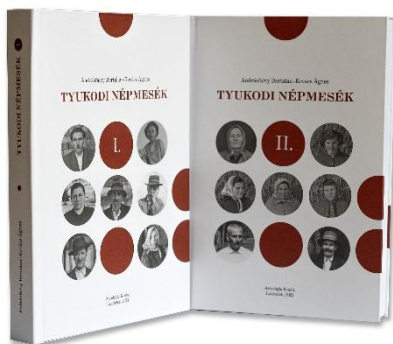
2.2. Megjelent népmese gyűjtemények

„A szaktudományos mesekutatás másfél évszázada világméretűvé tette a meséről való ismereteinket, történetileg pedig egészen az európai középkorig elég jól ismerjük a mesei témák jellegét és ezek változásait” (Voigt, 1998, p. 225). Az elmúlt időszakban számos magyar nyelvterületről jelentek meg jobbnál jobb mesegyűjtemények. Ennek ellenére is van még sok kéziratban lévő mesegyűjtés, amiről még sejtelmünk sincs (Voigt, 1998).

A következő bekezdésekben szabolcs-szatmári kötetek, népmese gyűjtemények bemutatásáról lesz szó:

- Andrásfalvy Bertalan, Kovács Ágnes – Tyukodi népmesék I-II.
- Biczó Gábor – Jóni Ferenc meséi (Válogatás Erdész Sándor gyűjtéséből)
- Béres András, Kovács Ágnes – Rozsályi népmesék
- Erdész Sándor, Halmos István – Ruszkovics István meséi
- Kosztyu Brigitta – A szabó legény macskája: Népmesék a Nyírségből

2.2.1. Andrásfalvy Bertalan, Kovács Ágnes – Tyukodi népmesék I-II.

1. ábra: A *Tyukodi népmesék I-II.* című kötetek

A tyukodi népmesék gyűjtése 1955. március környékén kezdődött el, amikor is Andrásfalvy Bertalan és egyetemista társai a Népművészeti Intézet küldöttjeiként Tyukodon helyi ének és néptánc előadókat kerestek az akkor évenként megrendezésre kerülő országos kultúrversenyekre. Az előadókat filmre vették, illetve javaslatokat is tehettek, hogy melyik fellépő jusson tovább a következő körbe. A „film” felvételéhez többen hozzájárultak, közös munkával végezték el. Az elkészült felvételekhez jegyzőkönyvek is íródtak. Az egyik kiváló táncosról, Szuromi Péterről és feleségéről (Ágnesről) is kiderült, hogy nem csak nagyszerű táncművészről híresek, hanem elismert mesemondókként is tartják őket számon. Ahol filmet

rögzítettek, mindenhol utána kérdeztek a meséknek is, de egyedül Tyukodon kaptak jelentős választ. Habár azt is hozzá kell tenni, hogy más településeken számottevő mesegyűjtésre már nem igazán maradt idő a felvételek és jegyzőkönyvek készítése miatt. A Szuromi családnál kezdődött el a gyűjtés, ahol 14 mese került rögzítésre. Majd a település két legnagyobb tehetséggel rendelkező mesemondójával folytatódott a gyűjtés. A két mesemondó pedig nem más, mint Becző Zsigmond kosárkötő és Fábián Árpád (aki roma származású volt). Az említett mesemondóktól hat további mese jegyződött le (négy és kettő). Fábián Árpádot ráadásul közönségével együtt is volt lehetősége meghallgatni Andrásfalvynak. Meséit szinte mindig már-már színészi előadásmóddal játszotta el, hangszínét gyakran változtatta, olykor megszólított valakit közönségéből és arcjátékot is használt mesélés közben. Néhány nap alatt kiderült, hogy számos mesemondó él még a településen. A gyűjtés anyagával a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumát gazdagította, a tyukodi mesemondókról pedig beszámolt Kovács Ágnes, lelkes mesekutató számára, aki úgy ítélte meg, hogy igazán érdemes és érdekes lenne a községen való további gyűjtés, illetve kutatás. A gyűjtéshez anyagi támogatást is kaptak a Magyar Tudományos Akadémiától, amire nagy szükségük volt. A mesék összegyűjtésére 1956-ban már ketten tértek vissza (Kovács Ágnes és Andrásfalvy Bertalan), február 26-tól március 4-ig tartózkodtak Tyukodon. Útjuk során 14 mesemondótól körülbelül 77 mesét, vagy annál is többet gyűjtöttek össze, valamint 7 népdalt és 3 élettörténet részletet is sikerült hangszalagon rögzíteniük. Az öt nap alatt igyekeztek minél több mesére szert tenni, azonban több megbecsült mesemondó meséjét sem tudták dokumentálni, megörökíteni elektromos áram hiányában, ami elengedhetetlen volt a magnófelevőhöz. Például Kocsis Andrásné Pete Terka, az asszonyfonók kedvelt mesemondó meséinek gyűjtése is elmaradt az előbb említett okokból kifolyólag. A Tyukodon feljegyzett meseanyagok szövegeinek formálásával és rendszerezésével Kovács Ágnes foglalkozott. 1961-ben még visszatért (Pesovár Ferencsel) a településre, ekkor 16 mesét sikerült gyűjteni, azonban az előzőleg ismert mesemondók repertoárjának bővítésére fókuszált, nem pedig azokra, akik kimaradtak a korábbi út alkalmával. Ortutay Gyula elképzelése által felmerült, hogy Fábián Árpád kiváló mesemondóról önálló kötet kerüljön megjelenésre, Andrásfalvy úgy emlékszik vissza: „...mintha Fábián Árpád esetében egy film készítésének az eshetősége is szóba került volna” (Andrásfalvy & Kovács, 2023, p. 14). A kitűnő mesélő gesztusainak megörökítése és a kötet megvalósítása szintúgy elmaradt. 1960-as évek végére Kovács kitartásának köszönhetően több, mint 110 mese került lejegyzésre. A következő gyűjtés alkalmával már Karády Veronika és Benedek Katalin látogattak el a településre, ők Erdős Lajost mesemondótól jegyezték le

meséket. Ezekről a mesékről 2009-ben külön kötet került megjelenésre. A Tyukodi népmesék hosszú ideig a Néprajzi Múzeum tulajdonát képezte, majd 2019-ben Tóth Gábor fiatal néprajzkutató munkájának és lelkesedésének köszönhetően a meséket kötetbe rendezte. A kötet szerkesztői igyekeztek a gyűjtéskor lejegyzett szövegekhez igyekeztek alkalmazkodni, jelentős változtatást nem hajtottak végre, mindösszesen egységesítették a meglévő meséket, az ismeretlen szavakhoz pedig szómagyarázatot készítettek. A rendszerezés a mesemondók és azok meséinek csoportosítása szerint zajlott. A mesék közül 95 darab meg is hallgatható az eredeti formájában, további 10 dal és a mesemondókról, illetve a településről készült képek egészítik ki a kötetet. A második kötet végén találhatóak a meséhez készült jegyzetek, amelyek a meseszövegek konkrétan meghatározott típusáról, annak mondójáról, a szöveg rövid összefoglalójáról és egyéb más gyűjtésekkel való összehasonlításról szóló ismereteket tartalmazza (Tyukodi népmesék I-II., 2023).

2.2.2. Biczó Gábor – Jóni Ferenc meséi (Válogatás Erdész Sándor gyűjtéséből)

Jelen bekezdésben a Biczó Gábor által szerkesztett *Jóni Ferenc meséi* című népmese-gyűjteményről szeretnék részletesebb információt nyújtani, amely egy újabb nézőpontot jelent a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei gyűjtések szempontjából. A kötetben Jóni Ferenc, egy ramocsaházi romungró származású mesemondó repertoárjából szelektált történetekre találhatunk. Jóni, illetve Ámi Lajos szamossszegi vagy akár Papp János kállósemjéni mesemondókra egyaránt jellemző, hogy jelentős mennyiségű szöveget foglal magában mese- és szövegkészletük. Erdész Sándor Jóni Ferenc meséit 1960-ban hangfelvételek segítségével gyűjtötte. Ezen mesék gépelt, írásos formája a nyíregyházi Jósza András Múzeum adattárában került elhelyezésre, tárolásra. A mesekutatók számára az 1950-es évek végén vált érdekessé a Baktalórántházi járásban fellelhető Ramocsaháza, többgenerációs mesemondó családja. 1958 őszén járt először a ramocsaházi cigánytelepen Erdész, amikor megismerkedett Jóni Annával. Jóni Annát ekkor a környék legjobb mesemondójaként tartották számon. Így került Erdész Sándor figyelmébe a női mesemondó is. A Jóni család a falu északnyugaton elhelyezkedő 15-20 „putriból” álló Dankó-telepen, elszigetelten, elhatárolt környezeti körülmények között élt. Magyar-cigányként azonosították önmagukat, hiszen magyarul beszéltek, a korábbi generációból nem tudtak senkit sem említeni közülük, aki beszélt volna a cigány nyelvet. Életvitelük a környéken élő cigánysággal megegyező volt. A család elsősorban téglavetéssel, majd a későbbiekben sármunkával és vályogvetéssel foglalkozott. Ugyanakkor előfordult az is, hogy napszámból, olykor eseti jelleggel zenélésből éltek. A téli évszak bekövetkeztével nagy hozzáértéssel pedig kosárfonó tevékenységgel is foglalatostkodtak. Jóni

Ferenc állítása szerint ő, Anna nővére és Mihály öccse is édesapjuktól, idősebb Jóni Ferencről tanulták a meséket. A Jóni családban nem csak apjuk, hanem nagyapjuk is a környék által elismert híres mesemondónak számított. Ezáltal kijelenthető az is, hogy a repertoár egy része generációkon keresztül került átöröklésre. Erdész Sándornak Jóni Ferencről 163 mesét sikerült gyűjtenie, míg nővérétől, Annától mindösszesen 30 népmesét, mely különbség annak tudható be, hogy ifjabb Jóni Ferenc apjához hasonló módon könyvek által is szélesítette repertoárját. Gazdag „mesekínálatának” eredete, háttere igazán komplex és sokrétű. Egyes legendameséiben, valamint a tündérmesékben figyelhetőek meg a legarchaikusabb motívumok, amelyek a 19. század szöveghagyományára tesznek utalást, ezáltal tükrözve a nagyapa ráhatását a „készletre”. A mesemondótól tudjuk azt is, hogy gyermekkorában sokszor megfordult virrasztókban, ahol több magyar mesemondót is hallgattak, illetve mesélni is volt alkalmuk. A katonaságnál tanult mesék szintén részét alkotják repertoárjának. Gyűjteményének jelentős, fontos hányadát ponyva- és betyártörténetek teszik ki, amelyek kedvelt témájuk miatt a mesélés tárgyaként újra és újra értelmezésre kerülnek. Forrásai közt sejthető Erdész Sándor szerint Gaál György mesegyűjteményének valamely kiadványa is. Mindemellett észrevehető Jóni Ferenc repertoárjában Benedek Elek vagy akár Andersen meséinek egy-egy motívuma, mintázata. Meséinek szövegszerkezeti felépítése jól körülhatárolt. Meseszövegeinek nyelvi és logikai szerkezete arra utal, hogy a népmese korábbi összetett társadalmi-kulturális szerepe hanyatlani kezdett ezen időszak alatt. Ezért is lehet az, hogy a kötet megjelenéséig a kéziratból nem került ki egyetlen válogatás sem. Biczó Gábor által szerkesztett kötetben a 163 meséből 97 szöveg került kiválasztásra. A válogatást azon kidolgozott történetek teszik ki, melyek teljes mértékben reprezentálni tudják a mesemondó mesei ideológiáját, továbbá repertoárját egyaránt. A kötetbe kerülő mesék kijelölésekor a töredékek rögvest figyelmen kívül helyeződtek, emellett a több változatban élő meseszövegek tekintetében az egyedi változatra, átdolgozásra került a hangsúly. *„Jóni a klasszikus szűzség szerkezetét gazdag fantáziával egyénítő mesemondó volt”* (Biczó, 2019, p. 13). A kéziratban is megjelenő tájnyelvi jellegzetességeket és a mesemondó nyelvi sajátosságait Biczó Gábor Erdész Sándorhoz hasonlóan igyekezett megőrizni, a válogatás során csupán csak az elütések korrigálása valósult meg. Jóni Ferenc meséinek szövegére jellemző továbbá: az egyedi kifejezőkészség, a mondatok sajátos szerkesztési módja, a szórend és a mese előadásához szorosan kapcsolódó központosági gyakorlat. A mesék tartalmára vonatkozó ismertetőjegyek közé tartozik: a cigányságra jellemző nyersesség, az erőszak ábrázolás, ezenkívül a hasztalanul gyakran ismétlődő illetlen nyelvhasználat. Azonban ennek ellenére is jelentős hatással lehetnek ránk e történetek, ezért ne hagyjuk, hogy minket olvasókat ez

bármiféle módon befolyásoljon. Az eddig ismertetett tények, tudnivalók alapján a kötet negatív visszhangjának ellenére a kötet jelentősége megkérdőjelezhetetlen (Biczó, 2019).

2.2.3. Béres András – Rozsályi népmesék

Béres András szülőfalujában, Rozsály kisközségen 1948-ban kezdett bele az éveken át tartó népmesék gyűjtésébe. Ez a kis község vármegyénk szatmári területén, az egykori csengeri járásban található. Gyűjtőmunkájának köszönhetően kijelenthetjük azt is, hogy az említett település, térség mesekincsének teljes egészét feltérképezte. Mindenesetre, ha nem is sikerült neki az összes népmese lejegyzése, azonban gyűjtése hatalmas értékkel, továbbá a mesével kapcsolatos egyéb hasznos és új ismereteket, érdekességeket tartalmaz. Ilyen különlegességként tekinthető gyűjtése során a szöveggyűjtés (145 különböző típusú mesék, monda) mellett az is, hogy a mesemondókat rendkívüli odaadással tudta megfigyelni, de nem csak az egyéniséget, hanem a mese szerepét is jól körülhatárolta a különböző élethelyzetekben. Ezenkívül külön jellegzetessége egyaránt, hogy a község mesemondói szinte teljes nyitottsággal álltak hozzá, ezáltal olyan információk is elérhetővé váltak számára, mely más gyűjtőnek nem igen adatott volna meg. Igyekezett mindent objektívan szemlélni, viszont előfordulhatott az is, hogy bizonyos jelenségek, információk elkerülték figyelmét, azok természetessége miatt. A mesék összegyűjtésére leginkább a téli időszakban volt lehetősége, mintsem a nyár alkalmával. A település népessége 90%-ban földművelésből élt ezen időszak alatt. A Rozsályon élők számára a vallás kiemelkedő szerepet töltött be. A lassan fejlődésnek induló faluban a népi hagyományok, szokások erőteljesen fent maradtak. A korábban megszokott mesélési alkalmak csökkenést mutattak már a gyűjtés időszakában is, azonban igyekeztek a megváltozott körülményekhez alkalmazkodva újabb lehetőségekbe építeni tradícióikat. A rozsályi adatközlők néhány kivétellel világlátott emberek voltak, ezáltal az ott összegyűjtött mesék is sokoldalúak. A mesélő bármilyen messze is próbálta vinni hallgatóját, attól a mese helyszíne mindig Rozsály vagy annak környéke maradt. *„A mesét nem választják el a rozsályiak a mindennapi élettől.”* (Béres, 1967, p. 7) A gyűjtött mesék anyagában olyan problémákkal, „hétköznapi” eseményekkel, gondokkal találkozhatunk, amelyekből tisztán látszik, hogy azon történések a valóságnak megfelelően valójában le is zajlottak. A mesére, mint a szórakoztatás eszközére tekintettek, illetve szépnek, olykor pedig tanulságosnak, didaktikusnak tartották. Nevelő hatású meséikkel a fiatalokat igyekeztek a helyes útra terelni. Az adatközlőkre jellemző a sajátos mesekezdő formula, ami egy rövid tréfás bekezdést, vagy már egy önmagában is helyt álló tréfás mesét takar. A rozsályi népmesék mondhatni kétharmad része, vagyis 65%-a tündérmesékből tevődik össze. A tündérmesék mellett állatmesék, illetve a

korábban is említett tréfás mesék fedezhetőek fel széleskörű témában. Az igazán jó mesélők pedig nem csak a mese kezdetére fektették a hangsúlyt, hanem a befejezésre is külön figyelmet szenteltek (Béres, 1967)

Béres (1967) tapasztalatai szerint a mese iránti érdeklődés a kor alapján változást mutat. Az idősebb generációk sokkal erősebben ragaszkodnak a szokásaikhoz, hagyományaikhoz. A középkorúak különösebb igényt már nem tartanak rá, mivel már sajátjuknak érzik, továbbá lefoglalja őket mindennapi teendőjük, munkahelyük. A fiatalságot már abszolút nem köti le a mesék világa, sőt az iskolából ballagó diákokat már inkább az élet dolgai érdeklik. Ellenben a gyermekek tiszta szívből, őszintén szeretik hallgatni nagyszüleik mesélését. Rozsályban kialakult mesélési alkalmak közé sorolható: az őszi szöszcsinálás, a tengerifosztás- és morzsolás, a fonó, a tavaszi kapálás, az aratás, a jószágörzés és a pihenő idő egyaránt. Meséltek az anyák a gyermekeik számára, vagy a házaspárok elalvás előtt egymás szórakoztatására, a katonaság ideje alatt, halottvirrasztókban és előfordult, hogy lakodalmakban is. A mesének munkára szoktató szerepe és hatása is szintén volt, ami úgy valósult meg, hogy a gyermek csak akkor hallgathatta a mesét, ha bekapcsolódott a különböző munkafolyamatokba. A falu területén élő cigányok között is megvalósult a mesemondás.

Az összegyűlt anyag teljes egészét tekintve úgy tűnik, hogy a meséknek nincs egy állandó formája, mert a mesélők sajátos stílusa és változtatásai által számos új motívumokkal bővültek a meseszövegek. Béres András az adatközlőkről külön bekezdésekben egy kisebb bemutatást, összefoglalást készített, melyben a nők és férfiak elkülönítve szerepelnek a könnyebb összehasonlítás érdekében. A kötet célja, hogy betekintést nyerjünk a rozsályi népi prózai elbeszélő költészetébe, illetve az ott élők mozzanataira ad nekünk példákat. A meseszövegek műfaj szerint kerültek csoportosításra. A gyűjtő a 10 év alatt leginkább a lejegyzési technikát alkalmazta a mesék rögzítésére, kisebb százalékban pedig magnetofonnal is dolgozott. Jegyzetei az élőbeszéd minden egyes szavát (betűjét) tartalmazták, azonban a kötet kiadásakor a helyesírási szabályoknak megfelelően került egységesítésre. A gyűjtőút során jelölt nyelvi járásokra jellemző jelenségeket viszont érintetlenül hagyta Béres András. A mesékhez készült jegyzeteket, illetve a mesék rendjének megállapításáért Kovács Ágnes felelt. A gyűjtés eredeti formája a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában tekinthető meg.

2.2.4. Erdész Sándor, Halmos István – Ruszkovics István meséi

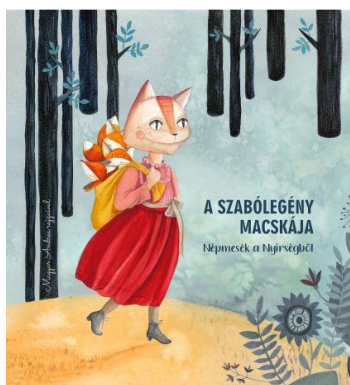

2. ábra: *Ruszkovics István meséi* című kötet

A 77 népmesét tartalmazó kötet egy igazán tehetséges, a hagyományokhoz ragaszkodó mesemondó repertoárját mutatja be közönsége, olvasói számára. A mesemondó oroszos nevének és félig szlovák származása hallatán azt gondolnánk, hogy meséinek olvasásakor nyelvi botlásokba ütközhetünk, azonban magyar anyanyelvüként tartjuk számon, a nyelvet igazán jól használta. A mesemondó 21 éves korában hagyta el szülőfaluját, Gállocsot, majd Szabolcsba költözött feleségével együtt. Az adatközlő sosem járt iskolába, ezáltal nem is igen tanult írni és olvasni sem, mégis hatalmas mennyiségű írott, nyomtatott szöveget tud és mesél is. A gyűjtés által jelentős anyagra tettünk szert, mivel mindaddig csak elvétele egy mese- és mondaszöveggel rendelkezünk a térségből. Nyárády Mihály készítette el a kötetben található életrajzot az adatközlőről, Ruszkovics Istvánról, melyben azt fogalmazta meg, hogy: 1951-ben találkozott a mesemondóval nem mindennapi körülmények között egy tavaszi nap délutánján. Ramocsaházán gyűjtött néprajzi adatokat naphosszat, majd a szállást adó, ifjú Ruszkovics István házához ért. A házába viszont már nem lépett be, mert meghallotta az idősebb Ruszkovics Istvánt gallyvágás közben, aki unokájának mesélt. A mese befejeztével jót kacagott nagyapa és unoka, ekkor lépett oda Nyárády, be is mutatkozott a falu szokásainak megfelelően. Majd a mesélés tovább folytatódott, mit sem törődve azzal, hogy esetlegesen egy újabb hallgatósággal bővül a kör. Ezt követően többször felkereste Baktalórántházán is (saját házában). A mesemondó szinte azonnal rá is kérdezett, hogy meséljen-e még neki. A mese meghallgatása után pedig életéről kérdezte. Az adatközlő életrajzából számos dolog derül ki számunkra. Mint ahogyan az a tény is, hogy meséit másoktól (például a katonaság ideje alatt) tanulta taksástól, bérestől és kerülőtől egyaránt. Szolgálatairól szintén sok információt tudunk meg. Ruszkovics István mesemondói szerepe példátlan. Meséivel hihetetlen dolgot próbált és vitt is véghez. Tűrhetőbbé, élvezhetőbbé igyekezett tenni életét, illetve úgyszintén másokét, ami valószínűleg

sikerült is neki karakteres egyéniségével. Meg kell jegyezni továbbá azt is, hogy a mesélést, mint küldetést, önként vállalta magára. A 19. század vége ismerhető fel mesekincsében. A maga szűk körében fontos szerepe volt, üde színfoltját jelentette a társaságnak egyedülálló intelligenciájával pedig még inkább szórakoztató tudott lenni közönsége számára. Ruszkovics Istvánt reprodukáló mesemondóként tartják számon, hiszen a hagyományt és a mesék eredeti szövegét megőrizve igyekezett azokat minél szélesebb körben előadni. Természetesen nem minden szót ismételt el ugyanúgy a történetek mesélése során, ugyanakkor a cselekmények egymást ugyanabban a sorrendben követik, jelentős változtatást nem végez rajtuk, mindösszesen gyorsan, szinte gondolkodás nélkül fogalmazza újra a különböző részeket, ami közönségének igényeit szolgálja. Repertoárjában szinte mindenféle típusú mesét találhatunk. Meséit a kötet a hét csoportra osztotta, amely a magyar nyelvterület stílusrétegeinek alapján történt (Erdész & Halmos, 1968).

2.2.5. Kosztyu Brigitta – A szabólegény macskája: Népmesék a Nyírségből

3. ábra: *A szabólegény macskája* című kötet

A mesemondás folklorizmusa a könyvkiadók által megjelentetett különféle mesekönyvekben is meg tapasztalható (Raffai, Dala, 2005). Ilyen mesekönyv például az Icinke-picinke kötet is, amely különböző gyűjtések (Tyukod, Kalotaszeg, Göcsej, Rozsály és más térségek) népmeséit tartalmazza. A mesék a gyermekek életkori sajátosságainak elvárt módon kerültek csoportosításra. Ennek megfelelően a három-hat év közötti gyerekeknek megfelelő történeteket találunk. A meseszövegek az óvodai csoportok (kis, középső és nagy) szerint három nagy részként lelhetőek fel az irodalmi műben (Kovács, 1972). A korábban említett kötethez hasonló módon és céllal készült el Kosztyu Brigitta által *A szabólegény macskája* című könyv, amely 2019-ben látott napvilágot a Sóstói Múzeumfalú kiadásában. Fontos megemlítenem, hogy e kötet meséit nem maga Kosztyu Brigitta gyűjtötte. Ez az irodalmi alkotás a már összegyűjtött

népmesék átíratát tartalmazza. Az elsősorban óvodás- és iskoláskorú gyerekeknek szánt olvasmány 13 átdolgozott mesét foglal magában, mely történetek forrásai is megjelölésre kerültek. Továbbá a mesében idegennek, régiesnek vélhető szavakat szómagyarázattal is ellátta a szöveget gondozó Kosztyu Brigitta. A meséket válogató muzeológus, Kosztyu Brigitta kedvenc meséjének címe A szabólegény macskája, éppen ezért kapta a kiadvány is ezt a címet. Kimagasló tudást kaphatnak általa a gyerekek a régmúlt mindennapjairól (Kosztyu, 2019).

2.3. A régió jelentősebb mesemondói

Berecz András mesemondó szerint: *„A mesemondó arra jó, hogy a meséket frissen tartsa. Új életet leheljen beléjük. Olyan, mint a kincstárnok, számon tartja, ide-oda rakosgatja őket, egész életében köztük matat. Nem győz betelni velük. Fényesítgeti, csiszolgatja őket. Újak után jár.”* (Raffai, 2017, p. 65)

A mese „életének” három szakaszát, formáját különböztethetjük meg, amelyek időbeliek, de leginkább a meséhez és a mesemondói hagyományhoz való viszonyt, hozzáállást mutatják be. Az első szakasza, formája, mikor a népmese az „eredeti” formában kerül tovább élésre, vagyis szájhagyomány útján örökölték át a közösségek az adott mese szövegét. A mese „második élete” ott kezdődött, amikor a XIX. század során a népköltészet felfedezésének köszönhetően írásban is lejegyezték a meséket, ezek a változatok kapták a népmese elnevezést. Innentől kezdve a népmese olvasmánnyá válhatott a műveltek számára, a tudományos meseközlés, illetve a gyermekirodalom (átiratok) részeként. A mese harmadik szakasza, formája, „élete”: a mesemondás folklorizmusának formái. Vagyis a leírt népmesei szövegek és az egykori mesemondói hagyomány összeadásából keletkezett, keletkezik a mesék újra élőszavas formává válása. Ugyanakkor azt is hozzá kell tennünk, hogy az efféle előadás korántsem hasonlítható az eredetiekhez. Azonban mégis csak akadnak alkalmak napjainkban is a mesemondásra: mesemondó versenyek vagy egyéb a mesemondással, annak bármely feldolgozásával kapcsolatos rendezvények által (Raffai, Dala, 2005).

A mesemondó és a mesemondás vizsgálatából fontos szemponttá vált az egyéniségkutató módszer létrejötte, amely jelentős változást jelentett a nemzetközi folklorisztikában, a „budapesti” vagy „magyar” iskola jóvoltából. Az iskola mintaadó munkájává egy 1940-ben megjelent kötet vált: Ortutay Gyula Fedics Mihály mesél című műve. Majd ezt követően egy sorozat indult, az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény, melynek révén a hagyományozás törvényszerűségei kerültek bemutatásra. A tanulmányok szempontjai közé tartoztak: a mesemondó falujának rövid bemutatása, a mesélő társadalmi helyzete, a gyűjtés módja, a mesemondó repertoárja, élettörténete, világképe, viszonya a néphöz, a kutatással kapcsolatos előzmények, a mesemondás ideje, körülménye. A módszer a mesemondó egyéniségét, életrajzát, továbbá a mese és a mondója közötti kapcsolatot, hitét mutatja be a mesemondó repertoárjának bemutatását megelőző részben. A korábban említett munkákon kívül még bőven akadnak mesemondó-központú kutatások, munkák, mint például a Magyar Népmesekatalógus Füzetek, melyben Ruszkovics István meséi jelentek meg (Raffai, 2017).

„A mesemondó a mese előadója, aki a népmesék szövegeit megőrzi és formálja” (Raffai, 2017, p. 15).

A mesemondó előadását számos tényező befolyásolhatja: a hallgatóság elvárása, az előadó egyénisége, külső kontrollálhatatlan ráhatások, események és nem utolsósorban a mesemondás alkalmá, helyszíne (Raffai, 2017).

Mint tudjuk a mesélés leginkább a szórakozást jelentette egy-egy falusi közösség számára, ami a munkavégzés vagy éppen a pihenés során teljeshetett ki, ezáltal kialakultak olyan szituációk, helyzetek, amikor a mesemondás- és hallgatás ideje és helye állandósult. A visszatérő mesemondási alkalmakat vizsgálhatjuk több szempontból is. Megtekinthetjük egy mesélő alkalmait, hogy javarészt hol és mely időszakokban mesélt a legtöbbet, azonban akár egy egész község, falu mesemondási szokásait is megismerhetjük. Definiálhatunk különbözőségeket, avagy megegyezéseket is, például az alapján, hogy kik vettek részt a mesemondási eseményen és ha eltérést találunk a hallgató közönségben (rokonság vagy magasabb rangú társadalmi csoport), akkor azt vajon köthetjük-e ahhoz, hogy akkor éppen más műfajú mese volt éppen a terítéken (Raffai, 2017).

A magyar nyelvterületen a mesemondás szempontjából a szórakozással összekötött társas munkáknak ősszel és télen volt nagy jelentősége, hiszen véget ért az aratás, a betakarítás, a mezőgazdasági munkák befejeztével több szabadidejük lett a falubelieknek. A földművelést erre az időszakra felváltja a társas munka, melyek közé sorolhatóak: a kukoricamorzsolás, a tollfosztás, a dohánysimítás, a disznótor és a fonó. Külön érdekesség továbbá az is, hogy egy-egy közös munka során a kor és a nem alapján milyen mesék kerültek elmondásra. Például igazi tündérmeséket kukoricamorzsolás során lehetett Kalotaszegen hallgatni, csakis férfiak számára. A tréfás mesék pedig a nők között kerültek mesélésre a fonóban, ahol varrni és fonni gyűltek össze. Ugyanakkor nem feltétlenül végeztek bármiféle munkát a mesemondás során. A téli időszakban szokás volt, hogy a szomszédok, barátok, rokonok összejártak kártyázni, beszélgetni, mely alkalmak adtán is előkerültek a mesék, a szórakoztatás céljából (Raffai, 2017). A vajdasági mesemondás jelentős helyszíneként emlegetik az utcát is, illetve a házak előtt lévő padot, ahol kora tavasztól késő őszig kiültek, ha elvégezték a munkát, vagy megetették a jószágot (Raffai, 2016). Sőt arra is volt példa, hogy valakit a mesebíró szerepével bíztak meg, ami azt jelentette, hogy az adott személy figyelt arra, hogy a mesék ne ismétlődjenek. Akadtak a mesemondásnak más évszakhoz köthető alkalmi is. A nyári lehetőségek között szerepelt a halászat. Voltak olyan falubeliek, akik távolabb eső vidéken dolgoztak idénymunkásként, ők munkatársaiknak meséltek monoton munkavégzés során vagy

lefekvés előtt. Magyarország északkeleti részén és Erdélyben a mesemondás legtipikusabb alkalmá a halottvirrasztás közben valósult meg (Raffai, 2017). „...a mesemondásnak meghatározott alkalmi voltak; az alkalmak összetevői: a mesemondás helye, időpontja, időtartama; a mesemondás ezekben a helyzetekben konkrét funkciót töltött be;” (Keszeg, 2007).

Manapság egyre több igényt tart a közművelődés a mesék, esetenként népmesék feldolgozására. A mai mesemondási alkalmak már teljesen más szerepet kapnak, töltenek be, mint egykoron. A jelenlegi mesemondók már nem azzal a céllal, illetve nem ugyanazt a célközönséget megszólítva szórakoztatnak, mint akkoriban. Mostanság a mesemondó általában egy idősebb ember, aki a helyi történeteket, mondákat mondja el, esetleg saját életrajzáról, tapasztalatairól mesél, de az is gyakori jelenség, hogy egy ismert mesemondót hívnak el, akinek komolyabb kötődése nincs az adott területhez. Napjainkban az élő mesemondás alkalmaira könyvtárakban, játszóházakban, táncházakban, fizetős táborokban és néhol művelődési házakban létrehozott mesedráma-műhelyekben van lehetőség az arra igényt tartóak számára. Az elmúlt néhány évben nagyobb hangsúly került a népmesére, a mesemondásra, a mese dramatizálásra, több kulturális érték- és hagyományteremtő rendezvény is létrejött. Példának okáért a vindornyalaki Mesefesztivál, de említhetném akár a Nyíregyházi Egyetem által már tradíciónak nevezett Őszi Meseegyetem rendezvényét is, vagy a szintén Nyíregyházán megrendezésre kerülő Vidor Fesztivál menetrendjében is találunk olyan alkalmakat, amikor a mesemondás kerül terítékre. Azonban találkozhatunk az interneten is különböző szövegekkel, játékos feladatokkal, illusztrációs pályázatokkal, honlapokkal, blogokkal egyéb esélyekre bukkanhatunk, ahol a mesével egy egészen különleges kapcsolat kialakítására kerülhet sor (Raffai, Dala, 2005).

A legfigyelemreméltóbb éltetője a mesemondás folklorizmusának a népmesemondóversenyek jelensége. A „hivatalos” mesélők kivételével a többi mesemondó versenyzőnek (többnyire gyermekek) azonban nincs saját repertoárja, leginkább a versenyre betanult, avagy betanított meséket adja elő különböző technikákkal. Egy mostani közösség nem rendelkezik azzal a tudásanyaggal sem a mesékről, mint ahogy az egykoron volt, ezért is van az, hogy szükséges egy bíráló bizottság. Összességében kijelenthető, hogy a mesemondás már nem rendelkezik azzal a komplex, társadalmi-kulturális szerepével, amivel eredetileg rendelkezett. Ugyanakkor mégis hatalmas szükség van ezekre az eseményekre, rendezvényekre is (Raffai, Dala, 2005).

A népmesemondó versenyek Magyarországon már a hetvenes években megyei szinten jelentek meg, azonban pontos történetük, hatásuk több kutatást igényelne (Raffai, 2017).

Az első, aki a jelenkorban népszerű színpadi mesemondás előadója volt, az nem más, mint Benedek Elek, kinek nevéhez a magyar gyermekmese létrehozatala is köthető (Raffai, 2017). A nagyszerű mesemondói készsége mellé társult az is, hogy kiváló meseátíró szerepet is betöltött (Nagy, 2003).

Ismerünk olyan paraszti mesemondót is, aki az új előadási módhoz igazodott, alkalmazkodott, mivel a tradicionális alkalmak az ő életéből eltűntek, viszont a mese értékeinek átadása, az identitás és az összetartozás kialakítása továbbra is kiemelkedően fontos maradt. Szemléltetésül Kovács Ágnes mesekutató a kakasdi Fábián Ágostonné bukovinai székelyek mesemondási szokásairól szóló munkájában, a mesemondó a foklorizmusnak minden formáját megvalósította: mesélés gyerekek számára óvodában, könyvtárban, idősek otthonában, színpadon, televízióban és rádióban, melyekről sokszor felvétel is készült (Raffai, 2017).

A magyar nyelvterület szabolcs-szatmári régiójának jelentősebb mesemondói közé tartozik: Ámi Lajos, Fedics Mihály, Görbedi István, Lacza Mihály, Jóni Ferenc, Bodnár Bálint, Papp János, Rostás Mihály, Béres János, Tarczali Ádám, Ruszkovics István és sok más kevésbé ismert nagyszerű mesemondó (Raffai, 2017).

Ámi Lajos (Vásárosnamény, 1886 - Apagy, 1962) életének nagy részét Szamosszegen töltötte, nagy repertoárral rendelkező, félig cigány mesemondó volt. Kétszázhatvanhét mesét vettek tőle sikeresen hangszalagra, melyek közül nyolcvanat rendszeresen előadott. Tudását édesapjától örökölte, de tanulta a meséket katonatársaitól és egy olasz tűzermestertől is az első világháború során. Rendkívüli beszélőképességgel és memóriával rendelkezett. Mesekincsének kiadója Erdész Sándor. Leírása szerint a világ dolgaiban jártas, közvetlen és igen barátságos ember volt. A legnagyobb nemzetközi ismertségű magyarországi mesélőként tartjuk szinte számon az 58 németre fordított meseszövegével. 1959-ben megkapta a Népművészet mestere díjat is (Népművészet Mesterei egyesített jegyzék, 2017-19).

Fedics Mihály (*Piricse, 1851 – Bátorliget, 1938*) szabolcsi mesemondó. Ortutay Gyulának negyven mesét nagyfokú beleéléssel és kiváló elbeszélőtehetséggel mondta el, melyből néhányat a Magyar Rádió stúdiója mesehangját is rögzítette. Az ő munkásságának, személyének köszönhetjük az egyéniségkutató módszer kialakulását. Előadására az ígék halmozása, lendületes stílus és a motívumok korlátlan bővítése volt a jellemző. Teljes repertoárja nagy sajnálattal nem került lejegyzésre (Raffai, 2017).

Ruszkovics István (*Gállocs, 1867–Baktalórántháza, 1958*) „mesemondó, csordás, gulyás, béres, majd kondás és juhász” (Erdész, Halmos, Kovács, 1968). Meséinek jelentős részét egy gállocsai szomszédjától tanulta még ifjúkorában. Gyermekkorának nyelvjárását haláláig

megőrizte meséiben. „*Erkölcsei kötelességének tartotta a meséket „szóról szóra” úgy továbbadni, ahogy hallotta.*” (Erdész & Halmos, 1968). A valóságban ez már nem teljesen tudott megvalósulni. Hőseit kiemelkedő tettekkel, cselekedetekkel és szavakkal igyekezett jellemezni. Hallgatóira bízta a tanulságok levonását. A mesemondó könnyen, szinte gondolkodás nélkül fogalmazta meg az általa kidolgozott meséket, de a szájhagyományhoz erősen kötődőek maradtak ettől függetlenül (Erdész & Halmos, 1968).

Jóni Ferenc (1899 - 1972) ramocsaházi mesemondóként ismert. 1959-ben Erdész Sándor jegyezte fel meséit, a Népművészet mestere díjat 1965-ben kapta meg. Meséit leginkább apjától sajátította el, azonban repertoárja folyamatosan bővült a virrasztók által, ahol mesélt és mesét is hallgatott. Mesélő tudatvilágában legenda, eredetmítosz, ponyvatörténet, monda keveredik a mesével. Meséinek forrásai közt Gaal György kiadványának egy változata sejthető. A legkiemelkedőbb műfaj repertoárjában a tündérmese (54), majd azt követi a tréfásmese (26), a hiedelemmonda (21), a novellamese (18), történeti monda (12), a legendamese (8), az állatmese (5) és néhány példa akad ostoba ördögmesére, rátótiádára, hazugságmesére, eredetmondára, parabiblikus történetre a sor pedig a hidegvérű szolga mesével zárul (Népművészet Mesterei egyesített jegyzék, 2017-19).

2.4. A mesemondó nemének jelentősége

Felmerülhet a kérdés bennünk, hogy: „... *a mese kinek a meséje?*” (Nagy, 2003).

A meséről szóló szakirodalmakban megfigyelhetjük az *anilis fabula* ókori megnevezést, melynek jelentése: vénasszony-mese. Ezek szerint akkor meséltek idős asszonyok is? Feltehetően meséltek, viszont ők nagy valószínűséggel a gyermekek körében tehették ezt, vagy esetlegesen vigasztalásra vágyó ifjú lányok társaságában. Csakhogy, ha jobban átgondoljuk, akik az ókori említést használták, leírták, férfiak voltak, mégis ellenérzést tápláltak a mesék iránt, már csak azért is, mert kitaláltak és fikciónak tartották, a mesemondó személyét pedig értéktelennek, figyelmen kívül hagyhatónak gondolták női mivolta és idős kora miatt (Nagy, 2003). A *Mährchen der Magyaren*, az első magyar mesegyűjteményként is számon tartott mű előszavában jegyzi meg Gaal György, hogy nálunk nem akadt sehol olyan mesemondónő, mint a Grimm testvérek által ismert Dorothea Viehmann. Habár pontosan nem tudni, mi az, amit ezzel kifejezni próbált, de arra hívta fel a figyelmet, hogy a nők között nincs egyetlenegy olyan kiemelkedő mesélő sem (Domokos, 2008).

A kutatások által szerzett adatokból az derül ki, hogy: „...*mesemondóink több mint fele férfi, de találunk köztük szép számmal nőket is*” (Raffai, 2017, p. 43). Bizonyára a férfiak felnőtteknek meséltek, nem gyerekeknek. Tudjuk, hogy minden téma, kérdéskör, ami érdekes lehet az ember, történetesen egy felnőtt számára, az a mese központi eleme. Gyanítható, hogy emiatt is mesélték férfiak a velük azonos korosztály számára, hiszen egyéni életük örömét, problémáit, kívánságait, érzéseit ki tudták fejezni a mese által (Nagy, 2003). A kutatók, akik a hagyományos mesemondásról írtak gyakran hangoztatják, hogy különféle közösségekben és különböző alkalommal, másmilyen beszédhelyzetekben meséltek a nők és a férfiak (Raffai, 2014). Ha a nemek társadalmi szerepét összehasonlítjuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a férfiak szereplési lehetősége nagyobb volt, mint a nőké (Raffai, 2017). A férfiak mesemondásukkal akár már a katonaságban, vagy a falujuktól távol eső munkaalkalmakkor, de közösségükben is kitűnhettek (Raffai, 2014). A nők csak kisebb körben, családon belül, esetleg csekély létszámú közösségi eseményen meséltek, többnyire gyerekek és asszonyok részére. Elvégre a nők javarészt kisebb társadalmi szereppel rendelkeztek (Raffai, 2017).

Női és férfi mesemondó között számos különbséget figyelhetünk meg. A legelső és egyben legmeghatározóbb szempont a mesék kiválasztásának módja. Mint már korábban említettem, a mesék műfajai között megannyi eltérés van, éppen ebből kifolyólag nem minden típust fog egy férfi és egy női mesemondó sem elmondani. Léteznek olyan műfajok, amelyeket a nők szívesebben, míg a férfiak kevésbé kedvelnek. Igaz ez fordítva is (Nagy, 2003). Nincs is

nagyobb különbség női és férfi mesemondók között, mint amit a műfaji eltolódás okoz (Raffai, 2016). Álláspontom szerint ez egy lényegi különbség, mivel az adott mesélő személye meghatározza a repertoár összetételét. Mindemellett nem minden műfajú mesét tud vagy akar elmondani egy-egy mesemondó, sőt már fiatal korban kialakul egy sajátos mesekészlet. A meséket zömmel egy egész életen át tanulják, van, hogy saját tapasztalataik, ízlésük által formálnak azokon, bár sokszor az először hallott mese szövegét meghagyják úgy, ahogyan az eredetileg is volt. Teljesen más élethelyzetekbe kerül élete során egy nő, mint egy férfi, ami által a mesemondás során ismét különbségeket vélhetünk felfedezni. Erre egy kiváló példa, hogy az üldözött hősnőkről kecsegtető meséket nagy valószínűséggel egy olyan nő, asszony hamarabb fogja mesélni, aki hasonló sorssal rendelkezik, ugyanis a szöveg által teljes mértékben át tudja érezni, életét be tudja azon keresztül mutatni (Nagy, 2003). Vannak mesemondók, akik egy bizonyos mesetípusra „szakosodnak”. A mesélő, a közönség igényeit, kívánságait figyelembe véve alakítja előadását, ezáltal a hallgatóság is alakít a repertoár kompozícióján (Raffai, 2016). Ebből a szempontból is lényeges, hogy a nők teljesen más nézőközönséggel rendelkeztek, így az egyes műfajú mesék akár teljesen elkerülhették repertoárjukat.

A mesemondók társadalmi megítélésének szemügyre vételekor is különbséget tapasztalhatunk. Fedics Mihály esetében a magával ragadó mesemondói képességei ellenére sem becsülték a szegregált társadalom részéhez tartozó, bohém, könnyelmű életvitele miatt, miközben Szücs László vagy Szöcs Boldizsár elismert mesemondói szerepet töltöttek be környezetükben, emellett más területeken is kiváló jellem- és karakterekként voltak jelen. Ebből a szempontból szintén a nők hátrányban szenvedtek, hisz olyan kiemelkedően meghatározó szerepet egy közösségben sem tudtak betölteni úgy, mint a férfiak. Az iskolai végzettséget tekintve is változatosságot vehetünk észre. Vannak mesemondók, akik olvasni, írni tudó emberek voltak, viszont akadnak köztük tudatlanok is. Az iskolázottság mértékének ellenére mindegyik mesemondóról kijelenthető, hogy logikus gondolkodással, kivételes, makulátlan memóriával és kifogástalan beszédképességgel, nyelvi kifejezőképességgel rendelkeztek (Raffai, 2017). Habár erről kutatás nem készült, hogy a nőket és férfiakat tekintve milyen arányban szerepeltek az írni és olvasni tudók.

Nagy Balázs *Illetlen nyelvhasználat a rozsályi népmesékben* című kutatásából kiderül, hogy a kötetben megjelenő mesemondók több, mint ötven százalékánál tapasztalható elítélendő nyelvi forma. Az illetlen kifejezések használata, annak előfordulása és a mesélők nemi eloszlása között nem fedezhető fel összefüggés. A női mesemondók is úgyszint alkalmaznak trágár

kifejezéseket, mint a férfiak. Az efféle szóhasználat inkább a mese típusától függ, mintsem a nemtől. „*Abban pedig, hogy egy mesemondó – legyen akár férfi, akár nő – melyik mesetípus iránt mutatott nagyobb vonzalmat, személyiségbeli vonások is szerepet játszottak, a beszélőképesség, az előadókészség és a hallgatóság igénye tovább árnyalják a képet*” (Nagy, 2023, p. 457).

Rendszeres adataink a mesemondókról vannak, viszont csak az 1940-es évektől kezdve (Raffai, 2016). A mesemondó neméről, illetve annak nemek szerinti eloszlásáról is csupán innentől találhatunk feljegyzéseket, egy-két kivétellel. A 19. századi lejegyzések alapján majdnem minden adatközlő férfi volt. Az első önálló női meserepertoárként Ipolyi Arnold csalóközi adatközlőjének, Marczi Angélának a meséit tartjuk. Tőle tizennégy mesét sikerült összegyűjteni 1847 és 1853 környékén. Női adatközlők szövegeinek publikálására mégis csak a 20. század elején került sor legelőször (Raffai, 2014). Arra is találunk példát, hogy a lejegyzések, szövegek rögzítésekor a kor követelményén kívül az írók egyénisége is érződik, bizonyos személyiségjegyek megtalálhatóak. Például Benedek Elek meséi úgy mond kissé férfias jellemzőket mutatnak, amelyekből nem maradtak ki a női mesék, csupán háttérbe szorultak (Nagy, 2003).

A férfi és női mesemondók arányát megyénkben eddig még senki nem vizsgálta. Teljes mértékben én sem tudok számadatokkal szolgálni, hiszen maradhattak olyan női mesemondók, akiknek repertoárja nem került gyűjtésre. Azonban vármegyénk területéről is szeretnék az eddig gyűjtött anyagokból példát mutatni. A rozsályi népmesék rögzítését Béres András adatgyűjtő végezte. Rózsály községben 36 mesemondótól rögzítettek meséket, amely adatközlők közül 23 férfi és 13 nő volt. Ez azt jelenti, hogy a településen élők női mesemondóinak aránya 36%-ot tesz ki. A kötet női is férfi mesemondóit külön csoportra bontva jellemzi, egy kivétellel Nagy Sándort és feleségét (Nagy Sándornét). Őket egymás mellett mutatja be. A nagyobb repertoárral rendelkező nők a lista elején szerepelnek. Tóth Bálintné rendelkezett a legnagyobb mennyiségű mesék tudásával, körülbelül 40 darabra tehető meséinek száma. Gyulai Miklósné meséinek száma olyan 30 darab környékén lehet, azonban azok tartalma miatt nem igazán közölhetőek. A női mesélőkre jellemző Rózsály községben, hogy sokkal szabadabb, illetve pikánsabb előadási stílussal rendelkeznek, mint a férfiak (Béres, 1967).

Megállapítható a Béres (1967) által írt bevezető részből az is, hogy a nők nagy része férfiaktól tanulta a meséket, túlnyomórészt apjuktól vagy éppenséggel férjüktől. Volt olyan, aki más térségből hozta tudását, viszont Nagy Sándorné első anyósától, míg Tóth Bálintné kiváló mesemondó édesanyjától tanulta a meséket. Nagy általánosságban a nők kedvelt mesetípusai

közé Rozsályban: a tündérmesék, a boszorkányos történetek, a tréfás mesék, a tanító jellegű mesék, erotikus töltettel rendelkező mesék és egyéb hiedelmek tartoznak.

A *Rozsályi népmesék* című kötetben található tartalomjegyzék alapján következtetéseket próbáltam levonni a mesék típusát és a mese mondói nemét illetően. A kiadványban szereplő 28 tündérmeséből huszonkettőt férfi mesemondó közölt a gyűjtő számára, hat darabot pedig női mesemondó. A legendamesék tekintetében a hat mese egyenlően oszlik el. A novellamesék közlésében viszont a női mesemondók vannak magasabb arányban. A 16 novellamesének több, mint 50%-a a nőket illeti meg, egész pontosan kilencet. A tréfás mesék, állatmesék, csalimesék, hiedelemmondák és valódi történetek tekintetében jelentősebb eredményt nem értek el a nők. Körülbelül 10-20 százalékát alkotják. Kiemelkedőbb számban trufák, leányoktatók és hazugságmesék terén találhatunk még női mesemondókat. Az efféle mesék több, mint 30%-át ők közölték a gyűjtő számára. Ezek az adatok csupán érdekességgként szolgálnak. Az eddigi kutatások által a női mesemondók kedvelt meséi között elsősorban tündérmesék szerepeltek, azonban ezen információk tudatában nem lehetünk benne teljesen biztosak. Érdemes figyelembe venni azt, hogy a férfiak döntő többségben szerepeltek.

A tyukodi gyűjtés a nőket tekintve teljesen más eredményeket generál. A *Tyukodi népmesék I-II.* kötetekben tíz férfi és hat női mesemondó található. A 116 meseszövegből 64 mesét közöltek férfiak, 52 darabot pedig a nők. A rozsályi gyűjtéssel ellentétben a nők és férfiak aránya sokkal kiegyenlítettebb. A két legnagyobb repertoárral rendelkező nő: Szuromi Péterné és Kiss Józsefné voltak. Rozsály községével szemben Tyukodon a női adatközlők leggyakrabban előadott meséihez a tündérmesék tartoztak. Elvértve találunk csak állatmeséket, hazugságmeséket, tréfás meséket és a legritkább esetekben néhány falucsúfolót, trufát és anekdotát is felfedezhetünk. Varga Istvánné esetében a négy közölt meséje mind tündérmese. Szuromi Mária mesekincsében pedig a legváltozatosabb mesetípusokra lelünk. Repertoárja két tündérmeséből, három trufából vagy anekdotából, egy hazugságmeséből és egy falucsúfolóból tevődik össze.

A különbségek kiemelésére további szemléltetés gyanánt a Vajdaság területének nemek szerinti megoszlását szeretném bemutatni. A Vajdaság területén 2007-ig 841, típuszámmal ellátott magyar népmesét rögzítettek, melyek közül 142 szöveg alkalmával a mesemondó személye ismeretlen volt, tehát 699 szöveg esetén ismerjük a mesélő, adatközlő személyét. A pontos adatok a vajdasági magyar népmese-katalógusnak és egyéb mese-adatbázisoknak köszönhetők. A 699 meseszövegből 525 darabot férfi mesemondótól gyűjtöttek, a maradék 174

szöveget pedig nőktől, ami által kijelenthető, hogy a vajdasági női mesemondók meséi a negyedét teszik ki az ottani népmesekincsből (Raffai, 2016).

A következő ábra is azt támasztja alá, hogy a nők jelentősen kisebb arányban szerepelnek.

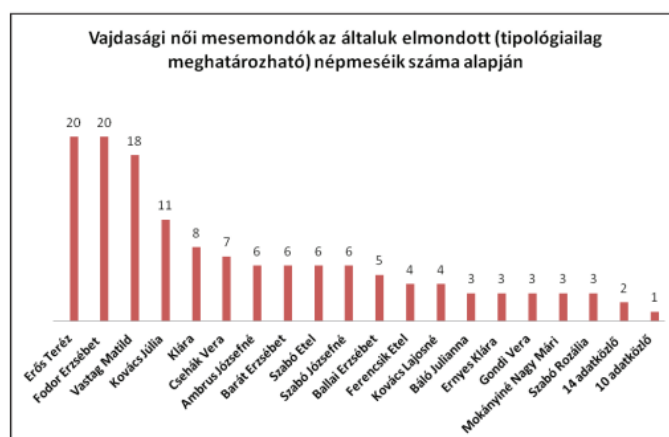
4. ábra – *A Vajdasági népmeseanyag nemek szerinti megoszlása*

A mesemondók tekintetében konkrét számadatokkal is rendelkezünk. A 699 vajdasági népmeseszöveget 43 női és 167 férfi adatközlő tudásának jóvoltából adatott lehetőség lejegyezni (Raffai, 2014).

5. ábra – *A vajdasági mesemondók nemek szerinti aránya*

Ha a népmeseanyag nagyságát vetjük vizsgálat alá, akkor az figyelhető és állapítható meg, hogy az egyik kiemelkedő meserepertoárral rendelkező női mesemondó a bukovinai székelyek közül származik (Raffai, 2016). Az is kijelenthető, hogy a gyűjtés során nagyobb, igazán jelentős meserepertoár nem került a közönség elé a női mesemondók meséiből (Raffai, 2014).

6. ábra – *Vajdasági női mesemondók az általuk elmondott (tipológiailag meghatározható) népmeséik száma alapján*

Ezenkívül a Hertelendyfalváról ismert női mesemondók esetében egy család 3 generációjának népmesetudásának tanulmányozására is lehetőségünk van, hiszen az említett generációk szövegei is rendelkezésre állnak (Kovács Márton – Kovács Júlia – Erős Teréz) (Raffai, 2014).

Néhány példa a nők kedvelt műfajáról, előadási módjáról, stílusáról:

- **Kovács Júlia** meséit édesapjától tanulta, de tudott olvasni és szeretett is. Az első világháború idején ponyvanyomtatványok felolvasásával szórakoztatta szomszédasszonyait, ami lánya önéletírásából derülhet ki számunkra. A feltételezett nagyobb meserepertoárból mindösszesen 11 tündérmesét sikerült csak lejegyezni. A mesemondó személye Penavin Olga szerint az alkotó típushoz tartozik, azaz szemléletesen, élénken, érzelmeit nem takarva, olykor poétikusan adott elő (Raffai, 2014).
- **Erős Teréztől** Penavin Olga 20 mesét rögzített. Anyja, Kovács Júlia meséitől rendkívül eltérő meséket mesélt. A tündérmesék mellett állatmeséket, tréfás meséket, formulameséket szintén előadott. Önéletrajzából értesülhetünk a hertelendyfalvi és családon belüli mesemondás alkalmaira, beszédhelyzeteire is fény derül, továbbá nagyapját és édesanyját is jó mesemondónak tartja, de saját magáról e tekintetben már nem ír. Önmagát leginkább énekesként és színészként definiálja (Raffai, 2016).
- **Barát Erzsébet** rendszeresen a közvetlen környezetében mesélt gyermekek számára. A falu hagyományos mesemondási alkalmain pedig nem vett részt. Népmeséit, illetve mesemondásának módját pedagógiai elvek szabályozták, rövidebb legendameséket és tréfás meséket ismert. Munkásságának és tudásának

elismerésére csak a folklorizmus után került sor a közösségben. Jelentős következményként pedig a mesemondó csoport megalakulását kiemelném (Raffai, 2014).

- **Szabó Józsefné** szintén kiváló női mesemondó. Majitevics Lajos mindösszesen hat mesét jegyzett le tőle, azonban Penavin a következő véleményen volt róla: „Született mesemondó. Élénk szelleme meséiben is visszatükröződik” (Penavin, 1984 idézi Raffai, 2014, p. 63).
- **Szabolcsi Julianna** közönsége nem csak hallgatósággént, de nézőként is funkcionált, mivel a mesék, történetek előadása során hevesen mutogatott például harcot vagy egyéb cselekedeteket (Raffai, 2014).

A mesekutatás során előfordul, hogy a női gyűjtők tevékenysége és a női mesemondók előfordulása összefüggésbe kerül (Raffai, 2014). Hiszen a férfiak esetében is megfigyelhetjük, egészen pontosan Benedek Elek munkásságánál, hogy a mese gyűjtése és mondása is fontos szerepet töltött be életében.

A következőkben (Ragan, 2010) kutatásának eredményeit szeretném bemutatni. Amellett, hogy a kutatás minőségi forrásokat használ, a világ kultúráinak megbízható reprezentációját is biztosítja. A vizsgálat, amely példaként szolgál a korábban leírtakra is, az Murdock, George Peter *Atlas of World Cultures* munkáján alapszik. Murdock, aki a kulturális és társadalmi jellemzők összehasonlításának módszertanát dolgozta ki, illetve nevéhez fűződik az egyik legátfogóbb adatbázis (atlasz/térkép) a világ különböző kultúráiról, egész pontosan több ezer kultúrát tartalmaz, és az egyes kultúrák jellemzőit különböző szempontok szerint kategorizálja. Valamint a világ kultúráinak rendszerezése is cél volt, továbbá annak elemzése, hogy hogyan különböznek vagy hasonlítanak egymáshoz különböző társadalmi és kulturális jellemzők. Ezen kívül egy függetlenül meghatározott osztályozási rendszert használt, amely egy olyan szabványt, reprezentatív mintát biztosít, amellyel minden világméretű népmesekutatás értékelhető. Ebből kifolyólag, a Murdock által létrehozott adatbázisnak köszönhetően a felmérésben szereplő adatok hitelességet mutatnak. A kutatás négy paraméter mentén haladt: Murdock kulturális területei, a gyűjtők és mesemondók neme, a férfi és női gyűjtők és mesemondók reprezentációja, valamint a mesék elérhetősége a kultúrákból. Az összes gyűjtemény megfelelt ezen kritériumoknak. Ezen paraméterek mentén a mesék kiválasztása véletlenszerű volt (Ragan, 2010).

Ez a kutatás összesen 1640 mesét tartalmaz, 353 különböző mesemondót – 232 férfit és 121 nőt – 46 különböző törzsből/helyszínről, amelyek Murdock 30 kultúrcsoportját képviselik.

Murdock hat nagy régiójából több is szerepel: Afrika: 92 mesével, Mediterrán körüli területek: 303 mesével, Kelet-Ázsia: 146 mesével, Csendes-óceán szigetei: 336 mesével, Észak-Amerika: 540 mesével, Dél-Amerika: 203 mesével került be a kutatásba. A kutatás specifikussága a hat nagy régióra vonatkozik. Ez a kutatás a mesemondó és a mese közötti kapcsolatot vizsgálja a nemek kontextusában (Ragan, 2010).

Négy kategória létezik:

1. Férfi mesemondó férfi gyűjtő számára közli a mesét.
2. Férfi mesemondó női gyűjtő számára közli a mesét.
3. Női mesemondó férfi gyűjtő számára közli a mesét.
4. Női mesemondó női gyűjtő számára közli a mesét.

A felmérés a gyűjtőt állandó változóként kezeli, hogy elemezze a mesemondó nemének és a mese nemének kapcsolatát. Így a férfi szereplőt tartalmazó meséket összehasonlítja a női szereplőt tartalmazó mesékkal, ezáltal az derül ki, hogy milyen arányban mesélnek férfiak és nők, férfi és női meséket, férfi és női gyűjtőknek. A férfi mese alatt azt érti a kutatás, hogy a történetben szereplő férfiak száma meghaladja a kétharmadot, ugyanígy a női mesék, szereplők esetében (Ragan, 2010).

Az elemzés eredményei, annak adatai a következő ábrákon találhatóak meg.

1. Mesék abban az esetben, amikor az egyik nem dominál kétharmaddal:

7. ábra – Mikor férfi az adatközlő, a mesemondó

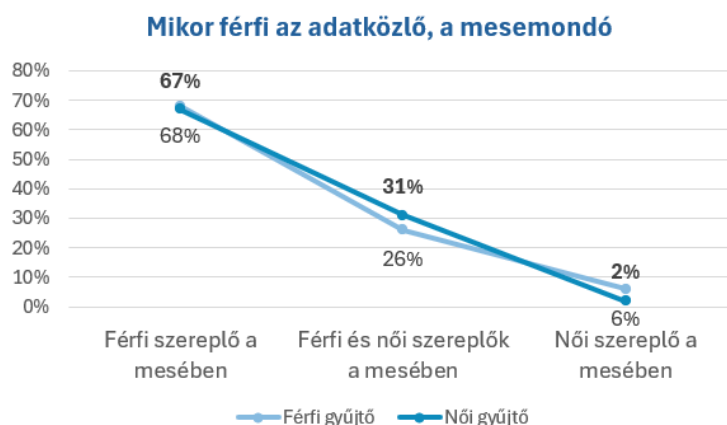

8. ábra – *Mikor nő az adatközlő, a mesemondó*

Az eredmények alapján elmondható, hogy a férfi mesemondók előnyben részesítik azokat a meséket, amelyek szereplői leginkább férfiak. Lényegi eltérés nincs aközött, hogy férfi vagy női gyűjtő számára mesélik, viszont női gyűjtő jelenlétében minimálisan magasabb számú férfi mese került elmondásra (97%). A nők viszont már teljesen más arányban mesélnek. Férfi gyűjtő jelenlétében kevesebb női mesét adtak át (28%), mint női gyűjtő jelenlétében (46%). Azonban a nők egyenlőbb arányban mesélnek férfi és női mesét is egyaránt (54% - 46%), a férfiakkal ellentétben (Ragan, 2010).

2. Az összes mese esetében, amikor férfi a mesemondó:

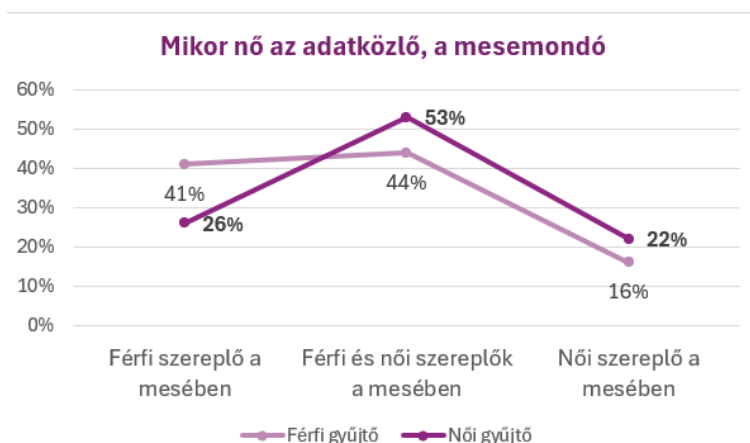
Egy harmadik kategória került bevezetésre a kutatás ezen szakaszában. Ez azt az esetet vizsgálja, amikor nincs elég szereplő egyik nem képviselőjére sem, nem lehet a kétharmadot kijelenteni, ekkor keletkezik a kettő metszete, keveréke (Ragan, 2010).

9. ábra – *Mikor férfi az adatközlő, a mesemondó*

A grafikon az ezt megelőzőekhez hasonlóan azt mutatja, hogy a férfiak leginkább férfiokról szóló meséket adnak elő. Észlelhető azonban az is, hogy nőtt a nők száma a mesékben (Ragan, 2010).

3. Az összes mese esetében, amikor nő a mesemondó:

10. ábra – *Mikor nő az adatközlő, a mesemondó*

A női adatközlők férfi gyűjtő jelenlétében kevesebb női szereplős mesét mondanak és több férfi szereplőjűt, de arányait tekintve az egyenlő arányban szereplő mesék százaléka a legmagasabb. Hasonlóképpen a női gyűjtőknél, ahol viszont jelentősen csökken a férfi szereplők száma a mesékben, ezzel fordítottan arányos a női szereplők aránya, vagy legalábbis nagyobb egyenlőség található a nemek között (Ragan, 2010).

A jelen tanulmány eredményei azt mutatják, hogy mérhető aszimmetria van a férfi és női mesélők között a nemek kontextusában. Amikor a férfi mesélők kifejezik prioritásaikat, döntően férfi meséket mondanak; amikor a női mesélők kifejezik prioritásaikat, nem döntően női meséket mondanak, hanem inkább egy kiegyensúlyozottabb nemi megoszlású mesékből válogatnak. Ez az eredmény a népi narratív rendszert kulturális jelenséggént is leírhatja (Ragan, 2010).

A női gyűjtők számottevően több mesét hallottak női mesemondóktól, mint férfiaktól, ezáltal és a női mesemondás alkalmával feltételezhető, hogy a nők által elmondott meséket többnyire nők őrizhették meg és adhatták tovább a következő generációnak. Valamint felveti azt a kérdést is, hogy a női mesélőktől igazán csak a női adatközlők tudták-e a meséket lejegyezni. Ez a kérdés abból a szempontból fontos a kutatásomat tekintve, hogy a nők hallgatóságát javarészt a gyerekek tették ki, ezáltal valószínűsíthető, hogy a gyermekekhez igazán illeszkedő mesék nők tudását képezték. Ezenfelül felmerülhet bennünk a kérdés, hogy

vajon azért került-e kevesebb női mesemondó repertoárja lejegyzésre, mert a férfi gyűjtők többségben voltak. Minden bizonnyal ez nem jelenthető ki teljes mértékben, hiszen férfi adatgyűjtők is kutatták a női adatközlők mesekészletét, azonban a férfi mesemondók nagyobb figyelmet kaptak, mint a nők.

A vajdasági kutatás is igazol efféle jellegzetességet, mivel a nagyobb meserepertoárral rendelkező nők szövegeit női gyűjtők jegyezték le. Ez az összefüggés magyarázható a nők mesélési környezetével, hiszen ezeken az alkalmakon leginkább nők vettek részt. Ennek ellenére sem tapasztalható negatív megítélés ebben az anyagban, mindösszesen a korábban már említett tény állapítható meg, hogy a vajdasági női mesemondók is női hallgatósággal rendelkeztek javarészt (Raffai, 2014).

1932 és 1968 között vármegyénk területén a népi hagyományok, szokások, meseszövegek adatgyűjtői között csupán négy nő szerepelt: Dégh Linda, Kovács Ágnes, Jakab Ilona és Kis Gabriella. Ezen időszak alatt közel 1800 mese került lejegyzésre. Gyűjtőink csaknem 70%-át férfiak tették ki. Annak ellenére, hogy a férfi gyűjtők többségben voltak nélkülözhetetlen a női adatgyűjtők munkájának eredménye. Női mesemondótól jelentősebb gyűjtést a *Tyukodi népmesék* című kötet táblázata alapján nem lehet megállapítani. A férfi és női adatgyűjtők egyaránt érdeklődtek mind a két nem mesemondói iránt, azonban a férfi gyűjtők több mesét gyűjthettek férfi mesemondótól, mintsem nőktől. (Tyukodi népmesék I-II., 2023)

2.5. A régió női mesemondói

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye számos női mesélővel büszkélkedhet. A tyukodi gyűjtés során hat női mesemondóval találkozhatunk, míg a rozsályi gyűjtés alkalmával tizenhárommal. Jelen kutatásban csak azért nem kerültek említésre, mivel olyan nők meséire próbáltam koncentrálni, akiktől még nem jelentek meg szövegek (Jóni Anna meséi egyáltalán nem kerültek kiadásra). További elemzések, tanulmányozások alkalmával az itt kiemelt szerepet nem kapott női adatközlők meséi és élettapasztalatai is érdekesek lehetnek. Tudjuk azt is, hogy a mesélés nem csak kifejezetten egy személy tevékenységeként, hanem akár család, illetve rokoni kapcsolat szintjén is értékelhető. Például előfordulhat, hogy egy házaspár vagy testvérpár, de elképzelhető az is, hogy egy teljes generáció életét meghatározza a népmese.

2.5.1. Jóni Anna és meséi

Jóni Anna mesegyűjteményének utolsó két számozott lapja a „Beszélgetés a meséről, életéről” címmel található egy visszaemlékezés, amelyben Anna az adatgyűjtő kérdéseire válaszolva mesél apja mesetudásáról és saját gyerekkori élményeiről. Bemutatkozása így szól: *„Engem az uramrul özvegy Horváth Jánosnénak hinak, jánynevem Jóni Anna”* (Erdész, 1959, p. 371). Jóni Anna Ramocsaházán született 1882. augusztus 14-én. Apja (idősebb) Jóni Ferenc, anyja pedig Csorba Eszter volt. Két testvére volt: ifjabb Jóni Ferenc és Jóni Mihály. Gyerekkorában a „Cugon” laktak Ramocsaházán. A Népművészet Mesterei díjazottakat bemutató leírás szerint a család a Ramocsaházától északnyugatra fekvő Dankó-telep „magyarcigány” közösségéhez tartozott. Őseik már magyarul beszéltek, és a gyűjtés idején főként alkalmi munkákból, vályogvetésből, sármunkából és kosárfonásból tartották el magukat. Kivételes esetekben pedig zenélésből is éltek. A mesemondás fontos szerepet töltött be közösségi életükben, hiszen a legfőbb szórakozási forma volt számukra (Erdész, 1959).

Jóni Anna meséit édesapjától tanulta. Véleménye szerint apja nagyon jól tudott mesélni, a pap prédikációjához hasonlította tudását. Az általa mesélt történetek valóságában hitt, hiszen apja azt állította, hogy a mesék igazak. Erősen hitt benne Anna, hogy a mesék valóban megtörténtek, mivel apja nagyapjától tanulta a meséket. Jóni Anna fentebb „idézett” szavai arra utalnak, hogy a mesék apai ágon generációkon keresztül át öröklődtek a családban (Erdész, 1959).

Az is kiderül, hogy az ő ura, férje nem tudott mesélni. Édesapja, idősebb Jóni Ferenc sok helyen megfordult és számos helyen mesélt. Mesélt gyerekeinek, mesélt a faluban is, gazdáknál, uraknál. Andrikó Péternél és egy Császáriban lakó „voji” -nál (Tamás Ferencnél, aki bíró volt) is mesélt. A mesék előadásáért ételt, ennivalót kaptak. A mesélésért cserébe szalonnához,

húshoz, liszthez és paszulyhoz jutottak hozzá. Jóni Anna maga is úgy tartotta, hogy megérte mesélni. Szegény édesapja is inkább mesélt, minthogy az ágyon ülve kosarat font volna. Jóni Ferenc járt a csomózóba is mesélni, ahol egy kis dohányt kapott érte, oda már lánya nem tartott vele (fél szemére vak volt) (Erdész, 1959).

Jóni Anna már egészen kicsi lány kora óta mesélt. Tudták, hogy édesapja mesemondó, így tőle is megkérdezték, hogy ismer-e ő is meséket. Persze, hogy tudott mesélni Anna. Az ember, akinél éppen kapált, leült, úgy hallgatta végig meséjét. Akárhányszor megálltak pihenni, mindig mesét kértek tőle. Tetszett ez a dolog Annának is, hiszen addig sem kellett dolgozni. Míg Anna mesetudása főként a családi hagyományokra támaszkodott, testvére és édesapja más forrásokból is bővítették repertoárjukat. Kimutatható az írott források és a környezetükben hallott történetek hatása is. A külső hatások például a virrasztók és a katonaságtól hallott mesékben fedezhetők fel. A testvérpár mesekincse alkalmas lenne egy közelebbi összehasonlításra, azonban dolgozatomban erre összpontosít. Mindazonáltal önkéntelenül is belefutottam olyan mesecímekbe, melyek mindkét testvérnél előfordultak (Erdész, 1959).

Jóni Anna férje, Horváth János taksás ember volt, tíz évig éltek együtt (ők nem tapasztottak sárral). Míg nem volt gyermekük, férje kapálni járt, Anna pedig munkát próbált keresni. Öt gyermekük született, közülük négy cseperedett fel (Erdész, 1959).

Mindamellet, hogy Jóni Ferencet nagyszerű mesemondóként tartjuk számon, Anna nevű nővére szintén kiváló mesemondó volt, mint ahogyan Jóni Mihály testvérük is, habár repertoárját sajnálatos módon már nem sikerült megörökíteni. Jóni Anna meséit azonban Erdész Sándor sikeresen felgyűjtötte. Ez a gyűjtemény 30 mesét tartalmaz, aminek eddig egyetlen darabja sem jelent meg nyomtatásban. Kézirat formájában a Jósza András Múzeum Néprajzi Adattárában találhatóak meg, jelenleg a Sóstói Múzeumfalva őrzi őket. Az összesen 372 gépelt oldalt tartalmazó két iratgyűjtő mappa fedelén az alábbi felirat áll: Horváth Jánosné Jóni Anna ramocsaházi cigányasszony meséi. Gyűjtötte: Erdész Sándor. Ramocsaháza, 1959. február 2–4. Erdész Sándor tervezte a mesék kiadását, amihez már az előszó is elkészült, a megjelenésre azonban máig nem került sor. A kiadáshoz tervezett előszó valószínűleg Kovács Ágnes hagyatékában található, amelyet sajnos még nem állt módomban tanulmányozni. A mesék gyűjtése is az utolsó pillanatokban zajlott, a rá következő években a környék legjobb mesemondójaként emlegetett Jóni Anna meghalt. Néhány életrajzi adatot tudunk róla, azt is csupán Erdész Sándor kéziratban fennmaradt előszavából, valamint Biczó Gábor hivatkozott rá Jóni Ferenc meséinek válogatásakor. Testvére, Jóni Ferenc esetében már több adat érhető el,

hiszen nővérénél 17 évvel fiatalabb volt, jóval később hunyt el, illetve még élete során megkapta a Népművészet Mestere díjat, ami nagyobb érdeklődést kölcsönzött számára.

Erdész Sándor 30 népmesét gyűjtött Jóni Annától, mely mesék címei a következők:

1. Pista
2. Magyar Balázs /Szamárcsuda/
3. A cigány
4. Lamek
5. Évike
6. Hasápos Nyalápos Inas
7. Ickó Mickó király
8. Hercegfiu és a gróffiu
9. Kovács János
10. Huzom Péter
11. Isten fia, Lacika
12. Oktáb János császár
13. Az aranyhaju gyermekek
14. Taksás vót a cigány a királynál
15. Hamupepejke
16. Évike
17. A három nádszál kisasszony
18. A cigány, aki a papnál járt
19. Háromszázhatvanhatot egy csapásra
20. A királykisasszony lábbelit szaggat
21. Cicella és Hollendus
22. Piros óriás, fekete óriás
23. A hét cigány
24. A kis kemence
25. Gejfi
26. János szóga
27. Csunya Juliska
28. Szegfűhaju János
29. A halászlegény
30. A mészáros legény (Erdész, 1959).

2.5.2. Varga Józsefné Nagy Erzsébet és meséi

Erdész Sándor kiszállási jelentése alapján 1958. február 10–12. és 14–15. között, vagyis 5 napig tartózkodott Nyírvásváriban. Ez idő alatt 59 népmesét és 34 népdalt sikerült hangszalagra venni magnetofonnal. Elsősorban Nyíri Mihály repertoárjáért indult, azonban a Varga-házaspárban jobb mesemondókat vélt felfedezni. A gyűjtőút mégis félbemaradt anyagi háttér hiányában. Amint a lehetőségek tárháza ismét megnyílt volna előtte, folytatni kívánta gyűjtését, hiszen még volt olyan mesemondó, akivel nem is találkozott, illetve a már ismert adatközlőket sem tudta teljes mértékben meghallgatni. A gyűjtés célja nem a mesélés, annak alkalmairól, körülményeiről, előadóirol való információszerzés volt, kizárólag minél több meseszövegnek a rögzítése állt Erdész szándékában (Erdész, 1958).

Négy népmese Nyírvásváriból címen szereplő iratgyűjtőjében a mesemondókra vonatkozó adatokat találhatunk. Ebben a mappában leginkább Varga Józsefről, mintsem feleségéről tudunk meg új információkat. Varga Józsefné életrajzi adatairól szinte nincs semmilyen tudomásunk, mindösszesen következtetni tudunk férje beszámolójából. Nagy valószínűséggel tőle tanulta meséit is. Varga József apja, Varga Józsefné apósa Varga György földműves volt, aki a házaspárhoz hasonlóan Nyírvásváriban lakott. Férje édesanyjának neve Andróczi Eszter. Tíz testvére volt házastársának, közülük csak négyen maradtak életben. Varga József 1900. június 24-én született Nyírvásváriban. Negyedosztályos korában megbukott, tíz éves korától kezdve már nem járt iskolába, így az idő elteltével az írás- és olvasástudását is elfelejtette. Varga József pásztor életét az iskola otthagynását követően kezdte meg. Az első két esztendőben apja mellett dolgozott, aki „A rozsdás lámpa” című mesét tanította meg fiának. Majd Csanáloson kezdett el bojtárkodni, ahol Ádám Sámuel és Bottyán János mérki származású fiatalemberektől szintén több mesét tanult. A mesélésre a munka során leginkább a nyári időszakban volt lehetőség. Bottyán Jánostól a „Csinos Drága” című mesét sajátította el, amire a gyűjtés napjáig is tisztán emlékezett. Tóth József, gulyásszámadója szintúgy szerette a meséket, rá a „Bíró Mariska” című történettel emlékszik vissza. Később visszatért szülőfalujába, Nyírvásváriba és Miklós István bojtárja lett. 1918-ban, vagyis 18 éves korában besorozták katonának. Katonáskodása során sokat mesélt, ami miatt hamar megkedvelték, nagyra is becsülték őt. Sokat meséltették társai, ami természetesen jutalommal is járt (itallal és pénzzel). 1922-ben nősült meg, ezt követően Pletyák János uradalmi pásztorhoz került, aki egyaránt kiváló mesemondó volt, ugyancsak megosztották tudásukat a mesékről egymásnak (Erdész, 1958).

Erdész Sándor a legjobb mesemondóknak Nyírvásváriban a Varga-házaspárt, Varga Józsefet és feleségét tartotta. Tőlük 33 népmesét gyűjtött Erdész. Az adatgyűjtő szerint a

háaspár tájszólása a nyelvjárások közül az északkeleti részhez tartozik. A pár mindkét tagja rendkívül kedveli a tündérmeséket és a tréfás meséket egyaránt. Repertoárjukban leginkább ilyen típusú mesék jelennek meg. Javarészt a téli időszakban mesélték esténként, nagy hírű, népszerű meséiket. Közönségük általában a szomszédságból tevődött össze, de előfordult az is, hogy csak egymásnak meséltek. Rendelkeztek rádiókészülékkel is, azonban a népmesék és a népdalok nagyobb kulturális értéket jelentettek számukra. Varga József otthona évtizedeken át a népmesék táptalajaként is funkcionált. Nemcsak a mesét hallgatni kedvelők, hanem mesemondók is rendszeres látogatóik voltak. Többek között hozzájuk járt Karászi János, ismert mesemondó, aki a házaspár repertoárjára is nagy hatással volt, hiszen tőle is tanultak meséket. Varga Józsefné férje minden meséjét elsajátította, s ezzel kimondható az, hogy a 33 közös népmesét közel azonosan ismerték és adták is elő. Nyilvánvalóan korábbi ismeretük nem ennyi mesét tartalmazott, viszont az idő előrehaladtával a kevésbé izgalmas, a figyelmet alig megragadó mesék feledésbe merültek. Erdész Sándor szerint közönségük száma továbbra sem csökkent, megannyian érdeklődtek még történeteik iránt (Erdész, 1963).

Erdész Sándor adatgyűjtő 1963-ban állította össze Az öreg festő című kisebb kiadványt, amely a Nyírvasváriban gyűjtött 33 népmeséből ötöt jelentett meg a házaspár repertoárjából. Az öreg festő című válogatás a Nyírbátori Báthori István Múzeum Füzetek között jelent meg. Ebben a füzetben Varga Józsefnek három, feleségének Varga Józsefnének kettő meséje olvasható. **Varga József meséi:** „Az öreg festő”, „A gazdaember a kriptába maradt”, és „A két duccos cigány” című történetek. **Varga Józsefné meséi:** „A rest lány” és „A disznó a templomban”. Meséik felváltva követik egymást a füzetben. A mesékhez tartozik jegyzet is, amely azok típusáról is leírást ad. A jegyzetből derül ki az is, hogy a meséket Varga Józsefné Nagy Erzsébet az „...58 éves parasztasszony mondotta el.” (Erdész, 1963 p. 14). Mivel 1959. decemberével keletkezett Erdész, ezért az következtethető ki, hogy Varga Józsefné nagyjából egy idős lehetett férjével, maximum 1 év korkülönbség lehetett köztük. „A Varga-házaspár öt meséjének közreadásával az volt a célunk, hogy az általuk őrzött évezredes hagyományt a szélesebb olvasóközönség is megismerhesse, s a továbbiakban mind többen igyekezzünk támogatni a néphagyományok feltárásának és megőrzésének ügyét.” (Erdész, 1963 p. 14).

A gyűjtés anyagát alapul véve az alábbi mesék tartoznak Varga Józsefnéhez:

1. A borju, mint Virág ügyvéd.
2. Az Isten parancsot ad.
3. A pap és a cigány tehenet lop.
4. Zsuzsi néni.

5. Lavorütő vár.
6. Disznó a templomban.
7. A kanáli madár.
8. A rest lány.

A házaspár 33 népmeséjéből nyolc Varga Józsefné nevéhez kötődik, 25 pedig férje nevéhez fűződik, Varga Józseféhez.

3. Regionális mesék feldolgozása óvodai mesefoglalkozásokon

A népmesék eredeti és átdolgozott szövegeit, azok terjedelme miatt a kiegészítő dokumentum részeként csatolom.

3.1. Jóni Anna – *A kis kemence* című meséjének feldolgozása

Jóni Anna repertoárjának áttekintése, átolvasása után már csak néhány mesét tartottam igazán megfelelőnek óvodai felhasználásra, mind témáját, mind nyelvezetét illetően. Jelentősebb módosítások révén ugyan felhasználható lenne mindegyik meséje, azonban a drasztikusabb változtatások már nem ugyanazokat az értékeket képviselnék. Meséi között rengeteg obszcén szóval találkozhatunk, ami szórakoztató lehet egy felnőtt számára, azonban emiatt egyértelműen nem vihető eredeti állapotában gyermekek elé. Valamint nyelvezete erősen archaikus, régies kifejezések sorozatával találkozhatunk, ami miatt egy mai gyermek számára nem egészen értelmezhető. Azonban van, ahol ez kiküszöbölhető, vagy esetlegesen egy-egy szómagyarázattal, szinonimával megoldható. Mindemellett Jóni Anna meséinek terjedelme rendkívül hosszú, amely szempont jelentősen lecsökkentette a választási lehetőségeket, hiszen a gyermekek, főként egy kisebb korosztályú gyermek figyelme nem tart hosszú távon. Mesekincséből egyelőre két darab mese került kiválasztásra általam, majd pedig átdolgozásra.

Az alábbi két mese jutott kijelölésre: „*A kis kemence*” és „*A három nádszál kisasszony*”. Meséi többnyire a tündérmesék mesetípusába sorolhatók. Meséinek átdolgozása során arra törekedtem, hogy tartalmi szempontból a mese cselekménye ne változzon, mindösszesen csak a mai helyesírási szabályoknak megfelelően, továbbá az indokolatlanul sok ismétlődést egyszerűsítettem. A kis kemence című mese régies nyelvhasználatára példa a „vór” vagy „kigyönni”, „megyen” szavak. A megkettőzött betűk, mint az „ollyan” esetében egyértelműen változtatás volt indokolt. A gyermekek szempontjából esetleges erőszakosabb, durvább részleteket kiemeltem a szövegből, vagy valamilyen kevésbé bántó kifejezéssel helyettesítettem „(...) ezt a gyönyörű barna jányt pedig mindig vizes kötéllal ütötte (Erdész, 1959, p. 112). Ennek a részletnek a kihagyásával is szintúgy éreztetni tudtam a mostoha anya szerepét. A párbeszéd során volt leginkább tapasztalható az ismétlődés, ezért azok is egyszerűsítésre kerültek, mivel lényegi változást nem eredményeztek. Az ismétlődésre hasonlat az „azt mondja” szókapcsolat, ami szinte minden meséjében okvetlenül sokszor megtalálható.

A kis kemence című meséje szerkezetét és tartalmát tekintve is nagyon hasonlít a közismert népmesék közül „A szorgalmas és rest leány” -ra, viszont cselekménye eltérő. In medias res kezdettel indul a mese: „Na, egyszer volt egy szegény ember.” (Erdész, 1959, p. 112). Az egyszer volt, hol nem volt mesekezdő formulát nem fedezhetjük fel e meséjében, ugyanakkor

a hármas meseszámot, illetve szerkezetet és a mesebefejező formulát megfigyelhetjük. A mesében visszatérő elem a próbák sorozata, először is a kemence tisztítása, majd a körtefa megsegítése, és végül a szolgálat teljesítése az ördögös asszonynál, ahol a véka köles kását és a hamut kell szétválogatni. Az árva lány az ártatlanságot, a szorgalmat és az alázatosságot tükrözi vissza a mesében, amit a jutalom követ, hiszen a jó elnyeri megérdemelt elismerését. A mostoha anya és lánya, a rosszak, az irigység és a gonoszság megtestesítői pedig az önmagukhoz méltó büntetést nyerik el. Motívumait szemlélve a mese egyértelműen a paraszti társadalom értékeit képviseli. Példának okáért a történet kiemeli a szorgalom értékét, amely a paraszti élet egyik alapvető erénye. Vagy a kemencében sült kalács, a fa gyümölcse és a köles is a mindennapjaik részéhez tartozott egykoron.

A három nádszál kisasszony című meséje a *Világszép nádszál kisasszony* című Benedek Elek által gyűjtött mesére emlékeztet. Az ismert mesekezdő formulával itt sem találkozhatunk. Viszont egy nagyon különleges mesebefejező formulát figyelhetünk meg. A második lakodalom kezdetével zárul a történet, amikor is egy dal- vagy versrészlettel zárul le a mese. Ennek az eredetét vagy kapcsolódási pontját a mesemondó nőhöz sajnos nem tudom. Azonban a hármas meseszám itt is feltűnik, ami rendkívül gyakori motívum. A hármas szám az egység és a teljesség szimbóluma. Ebben a mesében, mint ahogyan az előzőben is, némi agresszivitás tűnik fel a három nádszál elvágásakor. „(...) *hogya három nádszál alól piros vér bugyogott*” (Erdész, 1959, p. 92). Ebben a szövegben is találkozhatunk nem kevés régies kifejezéssel. Erre néhány példa az: „*eccer*” vagy a „*frajcémerje*” és a „*pippet kapott*” (Erdész, 1959, p. 89-98). A királyfiú elszánt és bátor, mindent megtesz azért, hogy legalább olyan szép felesége legyen, mint bátyjának. A mesében számos szimbolikus elem megjelenik. Mint például a nádszál, ami az átalakulás és a rejtett szépség jelképe. A nyolclábú ló egyfajta spirituális útmutató, segítő szerepet tölt be a királyfi mellett. A mese tetőpontja az, amikor vér bugyog fel a nádszálak alól, amely „jelenet” a hős moralitásának és érzelmi fejlődésének motívumaként is értelmezhető. A mesében a vér az élet és a halál közötti határt jeleníti meg. A „*három nádszál kisasszony*” egy rendkívül összetett népmese, bonyolult cselekményszála következtében a nagycsoportos gyerekek számára ajánlatos. A történetben szereplő archetípusok, szimbolikus elemek és erkölcsi tanulságok egy nagyobb korú gyermek számára könnyebben és jobban érthetőek, mint egy kisebb számára. A mese arra tanítja a gyermeket, hogy a türelem, a tisztelet és a szabályok betartása vezetheti el őt a boldogsághoz.

A kis kemence című mesét igyekeztem komplex módon bevinni az óvoda csoportszobájának falai közé. Természetesen a tevékenység céljai közé tartozott a

hagyományörzés, valamint a korábbi generációk szokásainak megismerése. Emellett az irodalmi alkotások megszerettetése és a közösségi érzés erősítése sem merült feledésbe. A tevékenység fő részét értelemszerűen a mesélés jelentette, majd ezt igyekeztem a mozgás tevékenységi formával összekapcsolni. A mesében szereplő kalács által a „Várjuk a telet, a Mikulást” című témahéttel kötöttem össze. Sorjátékkal valósult meg például a kalács szimbólumának továbbvitele. Ugyan *A kis kemence* című tündérmese kissé összetett, mégis azt gondolom, hogy a benne rejlő archetípusok, erkölcsi értékek és az ismétlődő szövegrészek által már a kisebb korosztályú, négy-öt éves gyermekek számára is befogadható.

A kemence gyakran jelenti a biztonságot, a melegséget, bizonyos esetekben a gondoskodás jelképe is lehet. A mese során akár erőforrásként, illetve menedékként is értelmezhetjük. A kemence a közösségi életre is utal, a paraszti társadalomhoz, a vidéki élet mindennapjához is tartozik. A mesében a kemence és a körtefa is természetfeletti képességekkel rendelkezik. A kemence és a körtefa is egyaránt segítő „személyként” van jelen a cselekményben. A jól ismert „*Jótett helyébe jót várj!*” című mondás a mese egészében fellelhető. Ha nem segített volna számukra, végső szolgálatát képtelen lett volna teljesíteni. A mostoha testvér és mostoha anya szerepek is bemutatásra kerülnek, melyekből új információk nyerhetők. Egyrészt megváltozott családi körülményekre tekinthet a gyermek, másrészt a jó és a rossz megkülönböztetésére is nagyszerű célt szolgál.

3.2. Varga Józsefné Nagy Erzsébet - *A rest lány* című meséjének feldolgozása

Repertoárját átolvasva sokkal könnyebb volt a gyermekeknek megfelelő mese kiválasztása. Míg Jóni Anna meséi lényegesen nagyobb terjedelműek, Varga Józsefné Nagy Erzsébet meséi minimum 1,5-2 maximum 3 oldal hosszúságúak. Mesekincsének kisebb-nagyobb átdolgozásával szinte egésze bevihető lenne az óvodás korú gyermekek számára. Repertoárjából jelenleg két darab mesét választottam ki, majd dolgoztam át. A választott mesék: „*A rest lány*” és a „*Lavorütő vár*” címen szerepelnek a gyűjtésben. Az átdolgozás során itt is arra összpontosítottam, hogy a mesén tartalmi szempontból jelentős változást ne végezzek, csak a gyermekek számára megfelelő nyelvi helyességgel formáljam át a szövegeket.

A rest lány című történetet a népmesék egyik ismert típusa közé sorolhatnánk be, az ATU (AaTh) 501-es kategóriába. A három öregasszon című mese 2009-es átdolgozott változatában találhatunk hasonló részeket, amely Sebestyén Ádám néprajzi gyűjtésében, a Bukovinai székely népmesék I. kötetében olvasható. Az adatgyűjtő szerint a mesének még számos további változata él. A mese más variációit megtaláljuk Benedek Elek és a Grimm testvérek ponyvakiadványának gyűjteményében is (Sebestyén, 2009).

A mese jellemzője, hogy a hősnek vagy hősnőnek lehetetlen feladatot kell elvégeznie, amit külső segítséggel tud csak megoldani. Ez a külső segítség általában természetfeletti jelenséggel vagy különös segítők jelenlétével oldódik meg. Ezek a mesék a látszat és a valóság ellentétét igyekeznek tükrözni. A mese tanulsága kétértelmű. Egyrészt a szorgalom kiemelése, dicsérete, aztán a szerencse és a ravaszság, mint erények hangsúlyozása. Egyértelműen nem azt a tanulságot hangsúlyoztam előadásom során a gyermekek számára, hogy pusztán a véletlenek egybeesésével és huncutsággal oldható meg minden, de olykor ezen eszközökkel is elérhetjük célunkat.

Az eredeti gépirat egy szövegtömböt alkot, nincs részekre bontva. A mese átdolgozása során már próbáltam kisebb bekezdésekre, illetve párbeszédre szedni. Ez a forma mindegyik meséjére igaz. *A rest lány* című történet is tartalmaz archaikus kifejezéseket: „(...) az egész éccaka mindég dógozott!” és a „(...) bevitték neki az ebédet, früstököt, a jány felkőtt, evett, jót nevetett a markába, hogy ü nem csinált semmit.” (Erdész, 1958, p. 164).

A történet tartalma miatt a mesét a „Mesterségek, foglalkozások” című témahéthez kapcsoltam. A verselés, mesélés tevékenység ez alkalommal szintén komplex módszerrel került lebonyolításra. A foglalkozást népi dalokkal, körjátékokkal egészítettem ki, amelyek szintén a vármegyénk területéről származnak. Az érdeklődés felkeltését követően, de a mesét megelőzően egy beszélgető körrel indítottunk, amikor a népmesékkal kapcsolatosan érdeklődtem a gyerekektől, illetve a mese tartalmához szorosan kapcsolódó eszközöket vittem, azok felismerése volt a feladvány. Illetve egy kisebb kézműves tevékenységet is felajánlottam számukra, amivel nagy öröömre éltek is, pedig nem volt egyszerű (a saját jelek fel-le öltögetés módszerével való „hímzése” gyermektűvel). Az alkotási munkálatokkal vezettem át a tevékenységet szabad játékba. Azt gondolom, hogy a négy kiválasztott mese közül, ez illet leginkább a négy-öt éves korosztályú, középső csoportos gyermekek számára. A mese nyelve egyszerű, színes és egyben humoros. Az öregasszonyok leírásában találhatunk groteszk elemeket is. Az ismétlődő próbatételek és a segítők visszatérése ritmust és szerkezetet biztosít a mesének.

A mesében megfigyelhetőek a tipikus karakterek és motívumok egyaránt. Tanulsága, értelmezése alapján két részre bontható. Az öregasszonyok példáján keresztül a mese azt üzeni, hogy a túlzott munka fizikai és lelki károsodáshoz vezethet. A királyfi tanulsága, hogy ne várjon el feleségtől hatalmas áldozatokat. A népmese másik, kissé ironikus tanulsága az, hogy a lustaság nem minden esetben jelent hátrányt. Ez egészen eltér a népmesék hagyományos értékeitől.

A *Lavorütő vár* című mese cselekménye egy klasszikus népmesei „mintázatot” követ: az árva lány szenvedéssel teli útja a valódi méltóságának való felfedezésével zárul. A történet fő konfliktusa a lány folyamatos megaláztatása és kínlódása, amit kitartása, tisztelete, önzetlensége, bölcsessége által és az öregember misztikus segítségével küzd le. A tanulság az, hogy a kitartás és a belső értékek győzedelmeskednek a külső megítélés felett. A lány annak ellenére, hogy pulykapásztor a mese végére elnyeri a király elismerését.

A paraszti társadalom hétköznapi tárgyai (lavor, kefe, pálca) itt a bántalmazás eszközei, de szimbolikusan a lány szenvedéseinek állomásait is jelentik. A várak megnevezése (Lavorütő, Kefeütő) játékos utalásként szolgál arra, hogy a lány nem felejt el sérelmeit, hanem szimbolikusan szembeállítja azokat a királlyal. A diók a varázslatos segítség jelképei, amelyek különleges lehetőségeket rejtenek magukban. Mindhárom dióban egy-egy ruha rejlik, amelyek a lány fokozatos átváltozását és felemelkedését jelképezik (ezüst, arany, gyémánt).

A mese népi, archaikus nyelvezetet használ, amely a szöveg hitelességét és hangulatát igazolja. Az ismétlések, a „*megént*” szó használata, fokozzák a mese ritmusát és a történet drámaiságát (Erdész, 1958, p. 82). Az élőbeszédszerű fordulatok („*Minek mentél be?*”) és az egyszerű, tiszta narráció a szöveg népmesei gyökerét hangsúlyozzák. A mese érdekessége, hogy a lány szenvedéseit humoros formában mutatja be, különösen a várak játékos megnevezésével („*Lavorütő vár,*” „*Kefeütő vár*”), ami egyedi színezetet ad a történetnek. A magyar népmesékben gyakori „mágikus három” szám is hangsúlyos, mind a diók, mind a bálók ismétlődése révén. Ezt a mesét tréfás szóhasználata és egyszerűbb cselekménye által már négy-öt éves korú gyermekek számára is befogadhatónak találom.

Összegzés

A következőkben pályamunkámat szeretném összefoglalni. A Szabolcs-szatmári női mesemondók repertoárjának felhasználása az óvodai nevelésben címet kapta az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára szánt munkám. Kutatásom során igyekeztem olyan női mesemondók repertoárját feltérképezni régiókban, amelyek az óvodák falai között még nem járhattak.

Mint ahogyan azt a bevezetésben is említettem, a Nyíregyházi Egyetem Őszi Meseegyetem című rendezvénysorozata, illetve egyetemi oktatóim inspiráló lelkesedése indított el engem a kutatói munka útján. A kutatásom alatt több alkalommal is jártam a Jósza András Múzeumnak a Sóstói Múzeumfaluban őrzött Néprajzi Adattárában, ahol Kosztyu Brigitta muzeológus mindig nagy lelkesedéssel és odaadással segítette munkámat. Jóni Anna és Varga Józsefné Nagy Erzsébet meséinek kéziratait tanulmányoztam az adattárban. A kéziratok áttekintését követően kiválasztottam két-két népmesét a repertoárjukból. Az átdolgozásra kijelölt mesék szövegeit („*A három nádszál kisasszony*”; „*A kis kemence*”; „*A rest lány*”; „*Lavorütő vár*”) a mai nyelvhasználatnak és az óvodás gyerekek általi befogadhatóságnak megfelelően módosítottam.

Ezt követően tartottam két verselés, mesélés tevékenységet egy-egy kiválasztott mesével a Nyíregyházi Eszterlánc Északi Óvoda Kerekerdő Tagintézményében. Többek között azért is került ez az óvoda a kiválasztásra, hiszen programjában kiemelt szerepet kap a néphagyomány. Az intézmény magyar kultúra és a szülőföld értékeinek továbbörökítésére nagy hangsúlyt fektet. A népi kismesterségek és a népművészeti alkotások, a népzene általi értékközvetítés kitűzött célja az ott dolgozó óvodapedagógusoknak. Komplex szemléletmóddal valósulnak meg a tevékenységek, amik a népmesék tekintetében is előnyösek voltak számomra. Valamint az óvodai programok, események is a jeles napokhoz fűződnek. A tagintézmény-igazgató, illetve az ott dolgozó óvodapedagógus (egykori mentorom) is módfelett örült a kezdeményezésemnek. Azt fontos kiemelnem, hogy a gyerekeket az eddigi gyakorlataim által már korábbról ismertem. Ettől függetlenül a tervezett tevékenységeket a csoport óvodapedagógusa mindig nagy figyelemmel kísérte, előzetesen minden esetben tájékoztattam a foglalkozás menetéről. Teljes mértékben nyitott volt felém, nem csak irányomba, hanem a téma iránt is.

Nem hagyhatom szó nélkül azt sem, hogy a gyerekek rendkívül élvezték ezeket a foglalkozásokat. A népmesék ereje varázslatként hatott rájuk. Hatalmas szórakozási lehetőséget, továbbá biztonságérzetet nyújt egy gyermek számára a népmese, amely hatás mellett nem mehetünk el szó nélkül. Valóban kifejezetten nagy szüksége van arra egy óvodapedagógusnak, hogy minél szélesebb körű „repertoárja” legyen a regionális népmeséket

tekintve. Azt a szemléletmódot, amit mi magunk is képviselünk, azt nem tudjuk más régió népmeséivel elérni, csupán azokkal, amik ehhez a térséghez kötődnek, itt született mesemondók meséltek.

Összességében kutatásom célja megvalósult, hiszen két szabolcs-szatmári női mesemondó meséjét is feldolgoztam úgy, hogy azok az óvodai környezetnek, a gyermekek számára megfelelőek legyen. Empirikus, tapasztalati vizsgálatomat megelőzően elméleti ismeretekkel igyekeztem megalapozni. Az elméletet és a gyakorlatot összevetve megállapítható, hogy a pályán lévő óvodapedagógusok nem, vagy csak nagyon kivételes esetekben kutatnak a helyi, regionális hagyományok, szokások, értékek, népmesék, népdalok után. Ezért újabb helyi népmesék, regionális szokások, értékek feltérképezésére szeretném sarkallni mind a jelenleg dolgozó óvodapedagógusokat, illetve az óvodapedagógia szakos hallgatókat is. Hiszen a korábbi generációk gondolatait, szokásait, életvitelét csak ezáltal tudjuk tovább örökíteni. Mindemellett, ha a saját értékrendünkhöz szeretnénk továbbra is hűek maradni, ahhoz is elengedhetetlen a regionális népmeséknek és más néprajzi gyűjtések eredményeinek a felhasználása. Amennyiben további lehetőségek állnak rendelkezésemre kutatásom folytatásához, minél több női mesemondó meséjére fogok orientálódni, amelyből esetlegesen egy az óvodapedagógusok számára mindennapi használatra alkalmas meseszöveget tartalmazó anyagot szeretnék összeállítani.

Irodalomjegyzék

Nyomtatott források

1. Andrásfalvy Bertalan, Kovács Ágnes (2023). *Tyukodi népmesék I-II.* Antológia Kiadó. Lakiletek.
2. Bajzáth Mária (2022). *Mesefoglalkozások gyűjteménye 1. Pedagógusoknak.* Lampion Könyvek Kiadó. Budapest.
3. Bakonyi Pálné & Szabadi Ilona (1976). *Az óvodai nevelés országos alapprogramja.* Tankönyvkiadó. Budapest.
4. Béres András (1967). *Rozsályi népmesék,* Akadémiai Kiadó. Budapest. (Új Magyar Népköltési Gyűjtemény)
5. Biczó Gábor (szerk.) (2019). *Jóni Ferenc meséi (Válogatás Erdész Sándor gyűjtéséből)* Szöveggyűjtemény. Didakt Kft. Debrecen.
6. Bruno Bettelheim (1985). *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek.* Corvina Kiadó. Budapest.
7. Bujdosóné dr. Papp Andrea (2015). *Tevékenységek a kompetenciák kialakulásához. Mese-vers tevékenység.* In: Pálfi Sándor (szerk.), *Óvodapedagógiai módszertani kézikönyv.* SZAKTÁRNET (TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0009). Debrecen.
8. Csákai Nikolett (2023). *A lokális hagyományok szerepe az óvodások nemzeti identitás fejlesztésében.* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Beregszász.
9. Dankó Ervinné (2016). *Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában.* Flaccus Kiadó. Debrecen.
10. Domokos Mariann (2008). *Mesemondók és mesegyűjtők a 19. században: Marosi Gergely és mesélői* In: Gulyás Judit (szerk.), *Tanulmányok a 19. századi magyar szövegfolklórról.* ELTE BTK Folklore Tanszék. Budapest. (242-279.o.)
11. Erdész Sándor (gyűjt.) (1958). *Népmesék Nyírvásvárriból, magnetofon-felvétel.* JAMNA. Itsz. 105-67. Nyíregyháza. /Kiszállási jelentés, Tartalomjegyzék/
12. Erdész Sándor (gyűjt.) (1959). *Horváth Jánosné Jóni Anna ramocsaházi cigányasszony meséi,* JAMNA. Itsz. 2897-67. Nyíregyháza. /Beszélgetés a meséről, életéről 371-372./
13. Erdész Sándor (gyűjt.) (1959). *Négy népmese Nyírvásvárriból.* JAMNA. Itsz. 117-67. Nyíregyháza. /Mesemondóra vonatkozó adatok/
14. Erdész Sándor (1963). *Az öreg festő. Eredeti népmesék Nyírvásvárriból.* A nyírbátori Báthori István Múzeum Füzetei. Nyírbátor.

15. Erdész Sándor (1964). *A Szabolcs-Szatmári népmeseekutatás*. Szabolcs Szatmári Szemle. 1964. 2. sz. (47 – 49.o.)
16. Erdész Sándor, Halmos István (1968). *Ruszkovics István meséi*. Jósa András Múzeum. Nyíregyháza.; Néprajzi Múzeum, Budapest.
17. Erős Vivien Emese (2024). Regionális népmesék feldolgozásának lehetőségei az óvodában. In: Imre Rubenné & Nagy Balázs (szerk.), *A gyermekkultúra és a meseekutatás új eredményei*. Acta Academiae Nyiregyhaziensis. Nyíregyháza
18. Frang Gizella (2022). *A hagyományok felelevenítése a kisgyermeknevelésben*. J. Selye University. Komárom. (Szlovákia)
<https://doi.org/10.36007/4478.2023.49>
19. G. Gödény Andrea, Koósné Sinkó Judit (2013). Interaktív mesék az óvodás években és óvoda – iskola átmenet idején. In: Podráczky Judit (szerk.), *Művészeti nevelés kora gyermekkorban*. (65-71.), Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. Budapest.
20. Gönczöl Andrea (2013). Ariadné fonala – A meseprodukció formái. In: Podráczky Judit (szerk.), *Művészeti nevelés kora gyermekkorban*. (73 – 81.) Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. Budapest.
21. Honti János (1962). *A mese világa*. Magvető Kiadó. Budapest.
22. Imre Rubenné (2012). Dramatikus játékok az óvodában. In: Brezsnaynszky László, Györgyiné Harsányi Judit & Jenei Teréz (szerk.), *Tanulmányok a kora gyermekkor pedagógiája, pszichológiája köréből*. (123-138.) Nyíregyházi Főiskola Bessenyei Könyvkiadója. Nyíregyháza.
23. Karácsony-Molnár Erika (2021). Van-e helye a néphagyománynak a 21. századi nevelésben, oktatásban? – jeles napi ünnepi szokások az óvodai nevelésben. In: Lovassy Attila, Pázmány Ágnes (szerk.): *Kihívások a 21. századi nevelésben-oktatásban*. AVKF. Vác.
24. Kerekes Valéria (2022). *Mese és gyermek kapcsolata az óvodai nevelésben*. Mese összművészeti folyóirat. /Mese és gyermek/ 2022. 1. évfolyam
25. Keszeg Vilmos (2007). *A népmese előadásának módja és kontextusa*. Ethnographia (118/2007. 1.sz.)
26. Komáromi Gabriella (1999). *Gyermekirodalom*. Helikon Kiadó. Budapest.
27. Kosztyu Brigitta (2019). *A szabólegény macskája - Népmesék a Nyírségben*. Sóstói Múzeumfal. Nyíregyháza.
28. Kovács Ágnes (1972). *Icinke-picinke*, Móra Ferenc Könyvkiadó. Budapest.

29. Lázár Katalin (2008). *Gyertek, gyertek játszani! IV. Játékközlés: Alföld.* Eötvös József Könyvkiadó. Budapest
30. Lendvai Lászlóné (2018). *Óvodai nevelés országos alapprogramja.* MÓD-SZER-TÁR Oktatásszervező és Tanácsadó Bt. Budapest.
31. Országos Pedagógiai Intézet (1989). *Az Óvodai Nevelés Programja.* Tankönyvkiadó Vállalat. Nyíregyháza.
32. Papp Melinda (2023). *Hogyan meséljünk az óvodás korosztálynak? A mesemondás hatékony módszerei óvodáskorban.* Anyanyelv-pedagógia 3(16)
DOI: [10.21030/anyp.2023.3.1](https://doi.org/10.21030/anyp.2023.3.1)
33. Papp Kornélia (2012). *Szájról szájra, kézzől kézre III. kötet.* Geobook Hungary Kiadó. Szentendre.
34. Pásztor Enikő (2019). *Nemzeti nevelés az óvodákban a megváltozott Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja szellemében.* Képzés és Gyakorlat 3-4.(17)
DOI: 10.17165/TP.2019.3–4.17 (<http://doi.org/10.17165/TP.2019.3-4.17>)
35. Raffai Judit (2016). *Mesemondók és mesetípusok. Értekezés a vajdasági magyar mesemondásról,* Életjel Kiadó, Budapest.
36. Raffai Judit (2017). *A magyar mesemondás hagyománya.* Hagyományok háza, Budapest.
37. Téglás Zsolt Gábor (2009). *A hagyományápolás szerepe az óvodai és az iskolai nevelésben.* Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola, Budapest.
38. Voigt Vilmos (szerk.) (1998). *A magyar folklór.* Osiris Kiadó. Budapest.
39. Zalka Csenge Virág (2016). *Mesemondók márpedig vannak. A nemzetközi mesemondás világa.* Pont Kiadó. Budapest.

Internetes források

1. 363/2012. (XII. 17.) Kormány rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról (2024.04.17.)
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>
2. Bumberák Maja (2019). Mesegyűjtő misszió Szabolcs-Szatmár-Bereg megye falvaiban (2024.06.25.)
<https://majamesel.wordpress.com/2019/07/04/mesegyujto-misszio-szabolcs-szatmar-bereg-megye-falvaiban/>
3. Erdész Sándor, Halmos István (1968) Ruzskovics István meséi. Tartalom (2024.10.15.)

<https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-1067.html>

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/r-738B0/ruszkovics-istvan-galocs-1867baktaloranthaza-1958-739B3/>

4. Hagyományok háza. Rendhagyó irodalomóra A rest leány meséjével (2025.01.10.)
<https://hagyomanyokhaza.hu/hu/node/4643>
5. Nagy Balázs (2023). Illetlen nyelvhasználat a rozsályi népmesékben (Magyar Nyelvőr 147. 2023; 442-460.) (2024.09.10.)
<https://nyelvor.mnyknt.hu/wp-content/uploads/147403.pdf>
6. Nagy Ilona (2003). A népmese: az előszótól a nyomtatásig. Ifjúságiirodalom, Elektronikus Könyv és Nevelés V. évf., 2003. 3. sz. – EPA (2024.09.10.)
<https://epa.oszk.hu/01200/01245/00019/21NAgyI.html>
7. Népművészet Mesterei egyesített jegyzék (2017-19). Szabolcs-Szatmár-Bereg személyei (2024.11.30.)
<http://nepmuveszetmesterei.hu/index.php/megyek/30-szabolcs-szatmar-bereg>
<http://nepmuveszetmesterei.hu/index.php/dijazottak-neve/3-ami-lajos>
<http://nepmuveszetmesterei.hu/index.php/dijazottak-neve/133-joni-ferenc>
8. Raffai Judit, Dala Sára (2005). Napjaink mesemondása (Napkút Kiadó) (2024.11.20.)
http://www.naputonline.hu/naput-kiadvanyok-arhiv/naput_2005/2005_01/109.htm
9. Raffai Judit (2014). Vajdasági női mesemondók. Országos Széchenyi Könyvtár, Híd, 2014. június (2024.10.10.)
https://epa.oszk.hu/01000/01014/00115/pdf/EPA01014_hid_2014_06_058_067.pdf
10. Ragan, Kathleen (2010). Asymmetry in Male and Female Storyteller Priorities: An analysis by gender of a selection of published folk narratives collected from storytellers worldwide (2024.12.08.)
<https://www.researchgate.net/publication/382307429> Asymmetry in Male and Female Storyteller Priorities An analysis by gender of a selection of published folk narratives collected from storytellers worldwide
11. Sebestyén Ádám (2009). Bukovinai székely népmesék I.; Fábián Ágostonné Márka meséi (átdolgozott kiadás), Szekszárd (2025.01.10.)
http://users.atw.hu/nepmesek/b_sz_n/bszn_1/marika_1.pdf

12. Tancz Tünde (2009). Népmesék az óvodai anyanyelvi-kommunikációs nevelésben /Anyanyelv-pedagógia/ II. évfolyam. 2. szám (2025.01.10.)
<https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=161>
13. Zókai Katalin (2007). A meseválasztás kérdései az óvodában. Pedagógiai Folyóiratok (2024.04.30.)
<https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-mesevalasztas-kerdesei-az-ovodaban>

Ábrajegyzék

1. **ábra:** *A Tyukodi népmesék I-II.* című kötetek; (168. hu) 168/MTI – Népmesekötet mutatja be Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye egykori népi életét (A kép eredeti forrása: a Néprajzi Múzeum.)
Letöltés dátuma: 2025.01.10.
<https://168.hu/kultura/nepmesekotet-mutatja-be-szabolcs-szatmar-bereg-varmegye-egykori-nepi-eletet-260797>
2. **ábra:** *Ruszkovics István meséi* című kötet; (bookline.hu)
Letöltés dátuma: 2025.01.10.
https://bookline.hu/product/home.action?_v=Ruszkovisz_Istvan_Ruszkovics_Istvan_mes&type=20&id=147502
3. **ábra:** *A szabólegény macskája* című kötet; Sóstói Múzeumfalu, Nyíregyháza (2019) – A szabó legény macskája: Népmesék a Nyírségből (josamuzeum.hu)
Letöltés dátuma: 2025.01.10.
<https://josamuzeum.hu/termek/a-szabo-legeny-macskaja-nepmesek-a-nyirsegbol/>
4. **ábra:** *A Vajdasági népmeseanyag nemek szerinti megoszlása;* Raffai Judit (2014) – Vajdasági női mesemondók
Letöltés dátuma: 2024.10.10.
https://epa.oszk.hu/01000/01014/00115/pdf/EPA01014_hid_2014_06_058_067.pdf
5. **ábra:** *A vajdasági mesemondók nemek szerinti aránya;* Raffai Judit (2014) – Vajdasági női mesemondók
Letöltés dátuma: 2024.10.10.
https://epa.oszk.hu/01000/01014/00115/pdf/EPA01014_hid_2014_06_058_067.pdf
6. **ábra:** *Vajdasági női mesemondók az általuk elmondott (tipológiailag meghatározható) népmesék száma alapján;* Raffai Judit (2014) – Vajdasági női mesemondók
Letöltés dátuma: 2024.10.10.
https://epa.oszk.hu/01000/01014/00115/pdf/EPA01014_hid_2014_06_058_067.pdf
7. **ábra:** *Mikor férfi az adatközlő, a mesemondó;* Ragan, Kathleen (2010) – Asymmetry in Male and Female Storyteller Priorities: An analysis by gender of a selection of published folk narratives collected from storytellers worldwide
Letöltés dátuma: 2024.12.08.

https://www.researchgate.net/publication/382307429_Asymmetry_in_Male_and_Female_Storyteller_Priorities_An_analysis_by_gender_of_a_selection_of_published_folk_narratives_collected_from_storytellers_worldwide

8. **ábra:** *Mikor nő az adatközlő, a mesemondó;* Ragan, Kathleen (2010) – Asymmetry in Male and Female Storyteller Priorities: An analysis by gender of a selection of published folk narratives collected from storytellers worldwide

Letöltés dátuma: 2024.12.08.

https://www.researchgate.net/publication/382307429_Asymmetry_in_Male_and_Female_Storyteller_Priorities_An_analysis_by_gender_of_a_selection_of_published_folk_narratives_collected_from_storytellers_worldwide

9. **ábra:** *Mikor férfi az adatközlő, a mesemondó;* Ragan, Kathleen (2010) – Asymmetry in Male and Female Storyteller Priorities: An analysis by gender of a selection of published folk narratives collected from storytellers worldwide

Letöltés dátuma: 2024.12.08.

https://www.researchgate.net/publication/382307429_Asymmetry_in_Male_and_Female_Storyteller_Priorities_An_analysis_by_gender_of_a_selection_of_published_folk_narratives_collected_from_storytellers_worldwide

10. **ábra:** *Mikor nő az adatközlő, a mesemondó;* Ragan, Kathleen (2010) – Asymmetry in Male and Female Storyteller Priorities: An analysis by gender of a selection of published folk narratives collected from storytellers worldwide

Letöltés dátuma: 2024.12.08.

https://www.researchgate.net/publication/382307429_Asymmetry_in_Male_and_Female_Storyteller_Priorities_An_analysis_by_gender_of_a_selection_of_published_folk_narratives_collected_from_storytellers_worldwide

Mellékletek

Tevékenységi / foglalkozási terv – Jóni Anna *A kis kemence* című meséjéhez

A tevékenység helye:	Eszterlanc Északi Óvoda, Kerekerdő Tagintézmény 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 31.
A tevékenység időpontja:	2024.12.03.
A tevékenység vezetője:	Szabó Nikoletta, óvodapedagógus hallgató
A tevékenység tárgya:	Verselés - <u>mesélés</u>
A csoport neve:	Pillangó csoport
Korcsoport:	4 - 5 évesek
A tevékenység témája:	Várjuk a telet, Mikulást, Az új mese: Jóni Anna - A kis kemence, mikulás dalok.
A tevékenység helyszíne:	A csoportszoba.
A tevékenység céljai:	Hagyományörzés, korábbi generációk szokásainak megismerése. Az irodalmi alkotások megszerettetése, közösségi érzés erősítése, a gyermekek önkifejezési vágyának kielégítése, a gyermekek mesedramatizálásának előkészítése. A mozgáskoordináció fejlődésének elősegítése örömteli, változatos gyakorlási formákkal és játékokkal.
A tevékenység feladatai:	Az anyanyelv szépségének, játékosságának átélése, nyelvi és kommunikációs nevelés, erkölcsi érzelmek fejlesztése. A pozitív énkép, önkontroll erősítése; érzelmi nevelés (együttműködés, vidám légkör); értelmi nevelés (figyelem fejlesztése, a feladatok megértése, végrehajtása.)
A tevékenység tartalma / anyaga:	Verselés, mesélés és mozgás tevékenységi formákba adaptált tevékenységek. A természetes mozgások gyakorlása: kúszás, csúszás, mászás. Játék: levélgyűjtés, sorjáték, akadálypálya.

Előzménye:	A téli évszokról, időjárásról, öltözködésről, a közelgő ünnepekről való beszélgetés. A csoportszoba közös feldíszítése. Közös éneklés, versek tanulása a Mikulás érkezésére várva.
A tevékenység módszerei:	Motiváció, megfigyelés, szemléltetés, bemutatás, magyarázat, beszélgetés, ellenőrzés, értékelés, egyéb:
A tevékenység tevékenységi formái:	Egyéni – csoportos – frontális – mikrocsoportos – páros – egyénre szabott
A tevékenység szervezeti formája:	Párhuzamosan is végezhető differenciált tevékenység (kötetlen)
Képességfejlesztés: (értelmi, szociális, kommunikációs, testi, egyéb)	Beszéd - és beszédértés fejlesztése, kifejezőkészség fejlesztése, gondolkodás, figyelem, képzelet fejlesztése, szövegértés, rövidtávú memória, szókincsbővítés, türelem, metakommunikáció fejlesztése, becsületességre, őszinteségre való nevelés, önbizalom, bátorság, vázizomzat erősítése, helyes testtartás kialakítása, kondicionális képességek fejlesztése (erő, állóképesség), térérzékelés, téri tájékozódás, testséma fejlesztése.
Szervezési feladatok:	A hely biztosítása, nyugodt légkör kialakítása, felkészülés a mese elmondásához, előadásához, mesesarok kialakítása, szükséges eszközök előkészítése.
Eszközök:	Bábok, háttér, kartonból készült színház, szemléltető eszközök, furulya, tű, cérna, szalag, papírtányérok, gombok, meseképek/kártyák, apró fából készült szívecskék

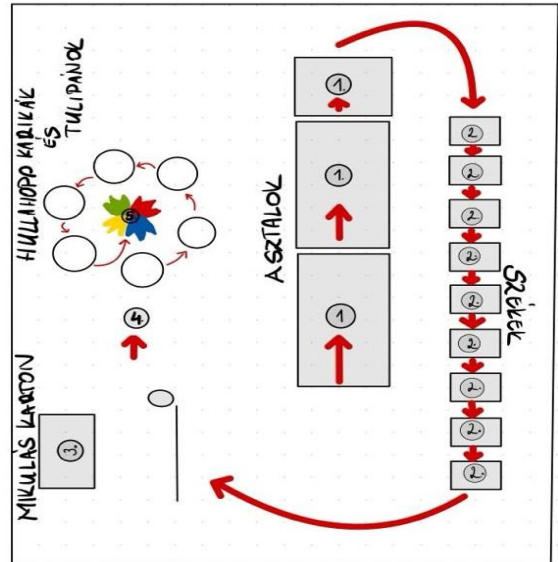
A TEVÉKENYSÉG FELÉPÍTÉSE

Idő	A fejlesztő tevékenység felépítése, a foglalkozás menete	A fejlesztés módszerei, munkaformák, eszközök, megjegyzések
3'	1. Szervezési feladatok: Az irodalmi élmény befogadásához megfelelő helyszín biztosítása: <i>mesesarok</i>. Eszközök, kellékek elhelyezése: <i>bábok előkészítése, a lezárás eszközeinek előkészítése (furulya, mesekártyák, háttér)</i>. Csoportszoba szellőztetése, nyugodt légkör kialakítása. 2. Motiváció: A gyermekek kíváncsiságára, az átélt tapasztalatokra, a tevékenységvágyra építve. • Maga a bábok, a háttér előkészítése. • Mikulás öltözék (felső) felvétele. • A gyerekek figyelmének felhívása a Mikulástól érkező levélre. • Csengő rázása, mintha a Mikulás megérkezett volna a szánal.	Kötetlen szervezeti keret. A gyermekek kényelmes elhelyezkedése a mesesarokban, kör alakzatban. Figyelemfelkeltés. Csoportos - mikrocsoportos foglalkoztatási forma.
8'	3. Küldött nekünk egy levelet, egy mesét a Mikulás, hallgassátok meg figyelmesen!	A Mikulás által küldött levél tartalmazza a tanulságos mesét.

A mesével kapcsolatosan kérdéseket teszek fel a gyerekek számára, amire a mese során figyelni kell. <u>Kérdések:</u> • Figyeljétek meg, hogy milyen szolgálatokat kell teljesíteni a szegény ember lányának! • Miért nem kapott segítséget az özvegyasszony lánya a szolgálatához? • Szerintetek miről szólt a mese? Mi volt a tanulsága? • Szerintetek mit jelent az a mondás, hogy: <i>Jó tett helyébe, jót várj!</i> • A Mikulás mit szokott adni a rossz gyerekeknek és mit a jó gyerekeknek? 4. A mese bemutatása: Kör alakítása a gyerekekkel, beszélgetés. <i>Mesemondás:</i> A mese címe: A kis kemence (Jóni Anna) <u>Alaphelyzet:</u> egy szegény ember újra megházasodik. <u>Bonyodalom:</u> a szegény ember új felesége nem szereti a mostoha lányát, elüldözi otthonról. <u>Kibontakozás:</u> szolgálatot talál a kemencénél, a körtefánál meg az	 A gyerekek mindvégig nagyon türelmesek és figyelmesek voltak. Amikor az özvegyasszony lánya indult szolgálatra, már tudták, hogy miket kell elvégeznie és velem együtt közösen meséltek. Nagyon ügyesen válaszoltak a kérdésekre, ahol pedig szükség volt egy kis segítségre, újabb kérdésekkel próbáltam rávezetni őket. Természetesen hagytam időt a gondolkodásra, illetve más élmények megosztására is. Kommunikációs és beszédkésztség fejlesztése érdekében a mesemondás közben ügyelek a hangsúlyozásra, testtartásra, mimikára, a szöveg érthető elmondására, a tagoltságára, a tempóra. Az ismétlődő meserészt közösen mondhatjuk a gyerekekkel (közösségi érzés fejlesztése). A báb segítségével az érdeklődés fenntartása.
---	--

6'	ördögös asszonynál és sikereket ér el. <u>Tetőpont:</u> hazaér a lány aranybársonyba, (amit a kakas kukorékol) erre fel a szegény ember felesége elküldi a saját lányát is szolgálatot keresni. <u>Megoldás:</u> a jót megjutalmazták szolgálataiért, a rosszat pedig pórul jár. • Képzeljétek el gyerekek, hogy: Valamikor réges-régen Ramocsaházán élt egy néne. Ott mesélte történeteit Jóni Anna néni. Hogy igaz-e azt nem tudni, Mindenesetre szeretném nektek elbábozni. • Kíváncsiak vagytok rá? 5. A Mikulás többi leveleivel szoborjáték: A Mikulás a nagy készülődés során elhagyott leveleket, ezeket nagyon sürgősen vissza kell juttatnunk hozzá, mivel így nem jut el más gyerekek kívánsága hozzá. Keressük meg, gyűjtsük össze gyorsan, hogy még időben kézbesíteni tudjuk számára. De óvatosan kell a leveleket gyűjteni, mert csak akkor lehet felvenni egy-egy levelet és a kosárba tenni, ha a	A mese elmondása után a gyermekek kérésének megfelelően újramondás, illetve a dramatizáláshoz való előkészületek megvalósítása. A dramatizáláshoz szereplők választása, kiosztása. A mese eljátszása óvodapedagógusi segítő - támogató attitűddel. Mikulással kapcsolatos énekek, dalok forrása: https://www.youtube.com/watch?v=DYpDwLDjkek
----	---	---

	Mikulással kapcsolatos ének szól. Ha nem szól a dal vagy ének, akkor a leveleket betakarja egy hatalmas hótakaró és akkor már nem lehet megmenteni a kívánságokat.	 A játékosság biztosítása, tevékenykedtetés.
5'	6. Sorjáték a kemencében sült kaláccsal: A kemencéből forrón kikerült hamuban sült kalács, pogácsa (babzsák) adogatása egyik kézből a másikba kétszer, majd harmadikra páros kézzel a fejük fölött hátra adása a következő gyereknek. A legutolsó gyerek pedig a mozdulatokat megismételve a kosárba teszi.	 Ez a játék fejleszt a türelmet, az empátiát, az együttműködési készségeket. Kialakítja és mélyíti a gyermekekben a szabálytudatot.
8'	7. Akadálypálya felállítása: <u>1. feladat:</u> <i>Bújjatok fel a kéményen!</i> - asztalok alatt kell kúszni, mászni a gyerekeknek. <u>2. feladat:</u> <i>Egyensúlyozzunk a háztetőn!</i> - székeken vagy padon való sétálás, ha szükséges, akkor segítséggel. <u>3. feladat:</u> <i>Hógolyózzunk egyet a mikulással!</i> - karton dobozból készített Mikulásba pingpong labdák dobálása. Az mehet tovább a következő akadályra, aki sikeresen bedobott egy labdát.	

	4. feladat: <i>Ugorjuk át a hóbuckát, mint ahogyan a szánt húzó rénszarvasok!</i> - ugrás a hullahopp karikákba. 5. feladat: <i>Táncoljatok, mint a manók!</i> - táncolunk, mert minden gyerek megkapta az ajándékot. Így tedd rá! program alaplépéseinek, tulipánjainak bevitele. A balesetveszélyre felhívtam a figyelmet, illetve jeleztem, hogy figyeljenek egymásra a gyerekek. A különböző akadályoknál az első gyereket én indítottam. 3' 8. Játék - saját kívánság lehetőségének küldése: Én, mint a Mikulás segédje, egy lehetőséget ajánlok fel a gyerekeknek. Készíték számukra egy postaládát, amit magam juttatok el az északi sarkra. Minden gyerek kiválaszt egy dolgot, amit a Mikulástól szeretne kérni, azt lerajzolja és bedobja az általam készített postaládába. 2' 9. <u>Tevékenység értékelése:</u> Egyéni és csoportos értékelés is történik a foglalkozás végén. Az	 „Mikulás-karton” Képességfejlesztés: egyensúlyérzék, koordináció, erő- és állóképesség, térbeli tájékozódás, finommotorika, kitartás, önbizalom, együttműködés, egészséges versenyszellem, kreativitás. Segítséget bármely gyerek kérhetett tőlem, ugyanakkor figyeltem, hogy kinek van rá szüksége. A gyerekek rendkívül élvezték a feladatot, hiszen szabadon szárnyalhattott képzeletük. Aki valami különlegességet szeretett volna kérni a Mikulástól, amit még sosem rajzolt le, annak igyekeztem segíteni. Az egyéni és csoportos értékelés, dicséret egyértelműen pozitív, serkentő hatású,
--	--	--

értékelés célja, hogy ne legyen megtévesztő, a gyermek pontos visszajelzést kapjon a megfelelő kereteken belül, ezáltal pozitív énképet tudjon alkotni magáról. • Az élménynyújtás nevében, érdekében egy kisebb ajándékot is kap minden gyermek, ami a sajátja lesz. (egy kisebb díszgömböt, illetve egy szaloncukrot, kisebb csokoládét kap minden gyermek, aki részt vesz) 10. <u>Tevékenység lezárása, átvezetése, továbbélése:</u> • szabad játékba való visszatérés • beszélgetés a meséről, hogy mi tetszett a legjobban • a bábok odaadása az újrajátzás érdekében • a témával kapcsolatos rajzok készítése • színező felajánlása.	motiváló jellegű. További cselekvésre készíti a gyermekeket. Fontos, hogy a gyerekek élvezzék a tevékenységet, játékos legyen, mozgásigényt is kielégítsen. Az értékelés célja az is, hogy mások munkáit megbecsüljük a sajátunk mellett. A gyermekek önkifejezésének segítése. Közös játékos tevékenykedtetés. Segíti az új íz megismerését.
---	---

REFLEXIÓ

Rendkívül fontosnak tartottam, hogy az általam kezdeményezett tevékenységben való részvétel a gyermeki önkéntességre alapozzon. A komplexen való gondolkodásom által számos oldalról közelítettem meg a mese témáját, kihasználva a tevékenységek kapcsolódását. A népmese kiválasztásánál elsődleges szempont volt, hogy a mese terjedelme, tartalma a 4-5 éves gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő legyen. Nyelvezete, stílusa érthető legyen, továbbá kiváló élményt nyújtson számukra. A tevékenység fő célja: az irodalmi élménynyújtás és a népmeséssel való ismerkedés volt. Nevelési feladatként céloml tűztem ki a közösségi érzés erősítését, érzelmi, erkölcsi nevelést, egymás iránti tiszteletre, türelemre, kitartásra nevelést. A tevékenységet kötetlen szervezési formában (párhuzamosan is végezhető differenciált tevékenységként) valósítottam meg. Változatos módszereket használtam: bemutatás, bemutattatás, szemléltetés, magyarázat, értékelés. Törekedtem a gyerekek személyiségének fejlesztésére, illetve egyaránt figyeltem mozgásigényük kielégítésére is. A kezdeményezést szabadjátékból indítottam, majd különböző mozgásformák elvégzésével folytatódott. A tevékenység rajzolással, kreatív munkával zárult. A foglalkozás ideje körülbelül 30 - 35 perc volt. A mese bemutatása során előadásommal, változatos hangszínnel a párbeszéd hangúlyos kiemeléssel, a mimika, a gesztus segítségével arra törekedtem, hogy a gyerekek számára élvezetesebbé tegyem az előszavas mesemondásomat. Próbáltam figyelmemet a gyerekek között a lehető legjobb módon megosztani, egyrészt a balesetvédelem érdekében, másrészt a megfelelő segítségnyújtás érdekében. A szemkontaktust végig fenntartottam a gyerekekkel, igyekeztem a figyelmüket is mindvégig fenntartani. A mese tudatos kiválasztásával a gyerekeket hagyományaink tiszteletére, megbecsülésére neveltem. A mesében található szófordulatok bővítették a gyerekek szókincsét. Az anyanyelvi nevelés mellett szem-kéz koordinációs és finommotoros képességeket is fejlesztettem. A tevékenység sikerességét az is alátámasztotta, hogy mindenki részt vett a foglalkozáson.

**Tevékenységi / foglalkozási terv – Varga Józsefné Nagy Erzsébet *A rest lány*
című meséjéhez**

A tevékenység helye:	Eszterlanc Északi Óvoda, Kerekerdő Tagintézmény 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 31.
A tevékenység időpontja:	2024.10.15.
A tevékenység vezetője:	Szabó Nikoletta, óvodapedagógus hallgató
A tevékenység tárgya:	Verselés - <u>mesélés</u>
A csoport neve:	Pillangó csoport
Korcsoport:	4 - 5 évesek
A tevékenység témája:	Hagyományörzés, korábbi generációk szokásainak megismerése, a varrás, mint szakma/mesterség bemutatása Varga Józsefné Nagy Erzsébet – A rest lány című nyírségi mesén keresztül.
A tevékenység helyszíne:	A csoportszoba.
A tevékenység céljai:	Az irodalmi alkotások (népmese) megszerettetése, közösségi érzés erősítése, a gyermekek önkifejezési vágyának kielégítése, a gyermekek mesedramatizálásának előkészítése. Az anyanyelv szépségének, játékoságának átélése, nyelvi és kommunikációs nevelés, erkölcsi érzelmek fejlesztése.
A tevékenység feladatai:	Értelmi nevelés: a mesetudat kialakítása, belső képalkotás képességének alakítása, új ismeretek nyújtása. Érzelmi nevelés: a nyugodt mesehallgatási légkör biztosítása. Esztétikai nevelés: előszavas előadásmóddal és a nonverbális eszközök alkalmazásával együtt irodalmi – esztétikai élmény nyújtása.

	Erkölcsei nevelés: a mesék erkölcsi tanulsága által. Anyanyelvi nevelés: szókincsbővítés, szómagyarázat segítségével. Didaktikai feladat: az új meseszöveg és ismeretek (a varrás, szövés folyamata) bemutatása a mesén keresztül.
A tevékenység tartalma / anyaga:	Verselés, mesélés és ének, zene, énekes játék, gyermektánc és rajzolás, festés, minázás, kézi munka tevékenységekbe integrált tevékenység.
Előzménye:	Olyan foglalkozásokról, mesterségekről való beszélgetés, amik manapság nem a leginkább elterjedtek. Érzékszervi (tapintás, hallás) játékok, amelyek a foglalkozások témáját előkészítik. Beszélgetés az idősebb rokonok, nagyszülők, szülők munkahelyéről (ki hogyan képzei el a munkát).
A tevékenység módszerei:	Szabadjátékból indított motiválás, irodalmi élménynyújtás, megfigyelés, szemléltetés, bemutatás, bemutattatás, magyarázat, beszélgetés, ellenőrzés, értékelés.
A tevékenység tevékenységformái:	Egyéni – csoportos – frontális – mikrocsoportos – páros – egyénre szabott
A tevékenység szervezeti formája:	Párhuzamosan is végezhető differenciált tevékenység (kötetlen)
Képesség és készségfejlesztés: (értelmi, szociális, kommunikációs, testi, egyéb)	Beszéd - és beszédértés fejlesztése, kifejezőkészség fejlesztése, gondolkodás, figyelem, képzelet fejlesztése, szövegértés, rövidtávú memória, szókincsbővítés, metakommunikáció fejlesztése, becsületességre, őszinteségre való nevelés, önbizalom, bátorság.
Szervezési feladatok:	A hely biztosítása, nyugodt légkör kialakítása, felkészülés a mese elmondásához, előadásához, mesesarok kialakítása, eszközök előkészítése.

Eszközök:	Síkbábok, háttér, kartonból készült színház, szemléltető eszközök, furulya, tű, cérna, szalag, papírtányérok, gombok, meseképek/kártyák, apró faanyagból készült szívecskék.
------------------	--

A TEVÉKENYSÉG FELÉPÍTÉSE

Idő	A fejlesztő tevékenység felépítése, a foglalkozás menete	A fejlesztés módszerei, munkaformák, eszközök, megjegyzések
2'	1. Szervezési feladatok: Az irodalmi élmény befogadásához megfelelő helyszín biztosítása: mesesarok. Eszközök, kellékek elhelyezése: bábok előkészítése, a lezárás eszközeinek előkészítése (furulya, mesekártyák, háttér). Csoportszoba szellőztetése, nyugodt légkör kialakítása. 2. Motiváció: A gyermekek kíváncsiságára, az átélt tapasztalatokra, a tevékenységvágyra építve. • Maga a bábok, a háttér előkészítése. • Szemléltető eszközök a témához kapcsolódóan. • A népmese ismert betétdalának megszólaltatása furulya segítségével.	Kötetlen szervezeti keret. A gyermekek kényelmes elhelyezkedése a mesesarokban, kör alakzatban. Figyelemfelkeltés. Csoportos - mikrocsoportos foglalkoztatási forma.

3'	3. <u>Az érdeklődés felkeltése,</u> <u>beszélgető kör:</u> Kérdések feltétele, beszélgetés kezdeményezése. • Ki ismeri fel ezt a dallamot? • Ki szereti a népmeséket? • Tud nekem valaki mondani népmesét? Kinek melyik a kedvenc meséje? • Megkérem a gyerekeket, hogy bizonyos dolgokra figyeljenek a mesehallgatás során, mivel a történet végén újabb kérdésekkel fogok elő állni és a mese cselekményét, a mesekártyákat sorba kell tenni. (Milyen feladatok vártak a rest lányra? Milyen sorrendben történtek az egyes feladatok?) (Mivel érkezett a király a leányért?)	A beszélgető kör alapját az általam előre elkészített szemléltető eszközök jelentik. Azon kívül, hogy a népmeséről beszélgetünk, illetve közösen tervezzük meg a mesélés folyamatát, arra is sor kerül, hogy a mesterségek közül, a szabó, a varró munkájáról, annak fontos és kiemelkedő tulajdonságairól is szót ejtsünk. A játékosság biztosítása, tevékenykedtetés, a környezethez való pozitív viszonyulás segítése, a közös játéktevékenységgel a szociális kompetenciák fejlesztése.
12'	4. <u>Mese bemutatása:</u> Kör alakítása a gyerekekkel, beszélgetés. Mesemondás: A mese címe: A rest lány (Varga Józsefné Nagy Erzsébet) <u>Alaphelyzet:</u> a rest lányt az édesanyja munkára akarja tanítani, de hiába, mivel a lánya semmilyen munka végzésére nem hajlandó. <u>Bonyodalom:</u> a lány mihaszna, nem akar dolgozni, azonban a király magához veszi és rengeteg munkával látja el. Csakhogy a	

lány, nem tudja elvégezni a munkát, mert nem képes rá. <u>Kibontakozás:</u> a lányt a munkával öreganyók segíti ki, ők csinálják meg helyette. Minden újabb munkát egy-egy öreganyó készít el, amiért nagyon hálás a rest lány. <u>Tetőpont:</u> a szakácsné szerint a lány minden munkát elvégez, amire megkéri a király, ezért az ügyessége miatt a király rögtön feleségül szeretné kérni. <u>Megoldás:</u> a lány meghívja az esküvői vacsorára a három öregasszonyt, akik a feladatok elvégzésében segítettek neki, ezzel meghálálva munkájukat. Az öreganyók furcsa külső jegyekkel rendelkeznek, amit a király azonnal észre is vesz, továbbá meg is jegyzi őket. A párbeszéd (a király és az asszonyok között) során megfogadja a király, hogy feleségét sosem hagyja majd ennyit dolgozni, hogy ha ilyen csúnyává válik tőle. Majd boldogan éltek együtt a királlyal. • Képzelték el gyerekek, hogy ezt a mesét réges-régen egy nagyon idős néni mesélte egy Nyíregyházához közeli faluban. Úgy hívták, hogy: Varga Józsefné Nagy Erzsébet.	Kommunikációs és beszédkésztség fejlesztése érdekében a mesemondás közben ügyelek a hangsúlyozásra, testtartásra, mimikára, a szöveg érthető elmondására, a tagoltságára, a tempóra. Az ismétlődő meserészt közösen mondhatjuk a gyerekekkel (közösségi érzés fejlesztése). A báb segítségével az érdeklődés fenntartása. A mese elmondása után a gyermekek kérésének megfelelően újramondás, illetve a dramatizáláshoz való előkészületek megvalósítása. A dramatizáláshoz szereplők választása, kiosztása. A mese eljátszása óvodapedagógusi segítő - támogató attitűddel.
--	---

8'	5. <u>A mese továbbéltetése dalokon keresztül, dalos népi játékkal, mondókával:</u> • <i>Kör, kör, ki játszik?</i> <i>„Járok egyedül, félek mindentől, Királyasszony kit adsz nékem, kivel haza menjek?”</i> (Papp, 2012, p. 132). • <i>„Lánc, lánc, lánc, Eszterlánc, Eszterlánci cérna, Cérna volna, selyem volna, Mégis kifordulna, Pénz volna karika, karika, Forduljon ki Mariska, Mariskának lánc.”</i> (Lázár, 2008, p. 366). • <i>„Töröm, töröm a mákot, Sütök vele kalácsot!”</i> (Lázár, 2008, p. 355). Na gyerekek mi lehet a foglalkozása annak, aki mákot tör és kalácsot süt? • <i>„Elmentem én az erdőbe Fát szedegélni, Utánam jött édesapám Bottal veregélni, Nád közé ugrottam, Nádból sípot csináltam, Az én sípom így szólott: Díb-dáb, daruláb, Három kutya mezítláb!”</i> (Lázár, 2008, p. 442)	A dalos játék eljátszása a gyermekek igénye szerint, de legalább kétszer megismétljük. Zenei hallásfejlesztés, játékoság biztosítása. Dallam és szöveg pontosságára ügyelni kell, ellenőrizzük, javítok. A dalok rövidejsége miatt a teljes dalt dúdolom, majd éneklek is a zenei emlékezet fejlesztése érdekében.
----	---	--

5'	6. <u>Alkotás. vizuális tevékenység:</u> - A gyerekek kihímezhetik különböző színű fonalakból a saját jelüket (fel-le öltögetés módszerével). - Mindezt gyerekek tüvel teszik meg, aminek a vége tompa ugyan, de azért mindenképpen felhívom a figyelmet arra, hogy az eszköz balesetveszélyes, ezért fokozott figyelmet igényel. Továbbá a használata során csak és kizárólag a feladat elvégzésére használjuk.	Katarzis élménye manuális tevékenységgel összekötve (finommotorika fejlesztése).
3'	7. <u>Tevékenység értékelése:</u> - Egyéni és csoportos értékelés is történik a foglalkozás végén. Az értékelés célja, hogy ne legyen megtévesztő, a gyermek pontos visszajelzést kapjon a megfelelő kereteken belül, ezáltal pozitív énképet tudjon alkotni magáról. - A figyelem megköszönése. - Az élménynyújtás nevében, érdekében egy kisebb ajándékot is kap minden gyermek, ami a sajátja lesz. (népmese szívecskék)	Az egyéni és csoportos értékelés, dicséret egyértelműen pozitív, serkentő hatású, motiváló jellegű. További cselekvésre készíteti a gyermekeket. Fontos, hogy a gyerekek élvezzék a tevékenységet, játékos legyen, mozgásigényt is kielégítsen. Az értékelés célja az is, hogy mások munkáit megbecsüljük a sajátunk mellett.

	8. <u>Tevékenység lezárása,</u> <u>átvezetése, továbbélése:</u> • a gyerekek saját jelük hímzésének folytatása, illetve további díszítési lehetőség biztosítása • szabad játékba való visszatérés • beszélgetés a meséről, hogy mi tetszett a legjobban • a bábok odaadása az újrajátszás érdekében • gombok ragasztása - képalakítás • a témával kapcsolatos rajzok készítése, színező felajánlása	A gyermekek önkifejezésének segítése. Közös játékos tevékenykedtetés. Segíti az új íz megismerését.
--	---	--

REFLEXIÓ

A tevékenység tervezése során igyekeztem nagy hangsúlyt fektetni arra, hogy a felépítés megfelelő szerkezetű legyen, logikus, átlátható, továbbá igényes. A tevékenység ideje körülbelül 30 - 35 perc volt. A népmese kiemelt szerepet kapott, a mese tartalmához, külön saját elképzelés szerint kártyák is készültek. Az általam megfestett széles körben ismert népmese motívumával ellátott mesedoboz, mesekarton a vártnál is jobban felkeltette a gyerekek érdeklődését. A szemléltető eszközök is fent tartották a figyelmet, amelyeket meg is tudtak tapintani a gyerekek. A tevékenységhez szükséges megfelelő teret és eszközöket úgy terveztem, hogy minden gyermek megfelelő távolságból, egymás megzavarása nélkül élvezhesse a mesemondásomat, és lehetősége legyen a vonzó eszközök kipróbálására, majd az ujjbábokkal, fejdíszekkel való önálló mesemondásra. A népmese betétdalának furulyán való megszólaltatása egyenesen ámulatba ejtő volt a gyerekek számára. Előadásmódommal nemcsak a cselekmény és szereplők érzékletes bemutatását kívántam megvalósítani, hanem a példamutató beszéd, hangsúlyozás, mimika és gesztus megfigyelését is. A foglalkozást, tevékenységet komplex módon terveztem meg, melynek során a mesterségek témában, azon belül a szabó, a varró munkájával is megismerkedtek a gyerekek, amellet, hogy a különböző képesség- és készségfejlesztések szintén megvalósultak. Emellet népi játékokat is játszottunk, énekeltünk, amelyek tovább mélyítették a mese egy-egy tartalmi részét. Ezen népi dalok, mondókák szintén térségünkre, Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyére jellemzőek. Majd ezt követően egy “kisebb” alkotási folyamatra invitáltam a gyerekeket, ami rendkívüli kihívást jelentett számukra, kisebb-nagyobb elakadásokkal, de azt tapasztaltam, hogy nagy kitartással és odaadással próbálták elkészíteni a saját jelüket az általam mutatott módszerrel. Összességében csodálatos hangulatban telt el a foglalkozás. A foglalkozás sikere, a gyermekek aktív részvétele igazolta, hogy a tervezés reális volt a választott mese, a helyszínek és a differenciált képességfejlesztés tekintetében. Az élménynyújtás és a sikerélmény érdekében a gyerekek a foglalkozáson mutatott aktivitásért, érdeklődésért dicséretben részesültek, mindazonáltal egy kisebb, fából készült, piros, szív alakú emléktárgyat kaptak, ami a mesei szeretetet közvetítette feléjük.